

**TURUN
YLIOPISTO**

Sivistyksen uudelleen sanoittaminen

Sivistyksen ulottuvuudet ja diskurssit mediateksteissä Sivistyksen teemavuonna 2024

Aikuiskasvatustieteen
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Suvi Pellikka

23.5.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Aikuiskasvatustiede

Tekijä: Suvi Pellikka

Otsikko: Sivistyksen uudelleen sanoittaminen — Sivistyksen ulottuvuudet ja diskurssit mediateksteissä Sivistyksen teemavuonna 2024

Ohjaaja: Dosentti, KT, FL, yliopistonlehtori Marjo Nieminen

Sivumäärä: 110 sivua

Päivämäärä: 23.5.2025

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia sivistyksen ulottuvuuksia verkossa julkaistuissa mediateksteissä esitettiin ja millaisia sivistyksen diskursseja oli tunnistettavissa vuonna 2024, jolloin vietettiin opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämää Sivistyksen teemavuotta. Tutkimuksessa sivistyksen ulottuvuuksilla tarkoitetaan sivistyksen erilaisia asiayhteyksiä ja näkökulmia, joiden osana, lähtökohtana tai päämääränä sivistystä voidaan pitää. Sivistyksen diskursseilla tutkimuksessa tarkoitetaan erilaisia kielenkäytön tapoja, joilla todellisuutta sivistyksestä rakennetaan. Tutkimuksen tavoitteena on luoda katsaus nykyiseen käsitykseen sivistyksestä sekä siihen, miltä sivistyksen yhteiskunnallinen tulevaisuus sen valossa näyttää.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostettiin sivistysteorioihin perustuvan modernin sivistyskäsityksen, Suomen sivistyksen historian ja eri aikojen sivistysidealien kuvauksesta sekä katsauksesta sivistyksen tämän hetkisiin poliittisiin diskursseihin. Lisäksi lähellä sivistyksen ideologiaa nähtiin olevan elinikäisen oppimisen ja jatkuvan oppimisen ihanteet, jotka toimivat tutkimuksessa vertailukäsitteinä yhteiskunnallis-poliittisten ideologioiden tarkastelussa. Tutkimuksen tieteenfilosofisena lähtökohtana ja tulkintakehyksenä toimi sosiaalinen konstruktionismi, jonka taustaoletuksena on tiedon, todellisuuden ja merkitysten sosiaalinen ja yhteisöllinen rakentuminen. Mediatekstien käsitettiin toimivan näiden yhteiskunnassa sosiaalisesti rakennettujen sekä jaettujen sisältöjen ja diskurssien heijastuksena, sillä medialla voidaan nähdä olevan valtaa vaikuttaa ihmisten käsityksiin ja kokemuksiin yhteiskunnallisista aiheista. Tutkimuksessa ymmärrys tiedonmuodostusprosessista nojautui puolestaan hermeneutiikan tieteenfilosofiaan, joka korostaa erityisesti tekstiin pohjautuvaa merkityksien uusiutuvaa sekä laajentuvaa ymmärtämistä ja tulkintaa.

Tutkimusaineisto koostui 19:stä Helsingin Sanomien julkaisusta sekä kuudesta blogitekstistä ja kuudesta ei-tieteellisestä artikkelista. Tutkimusaineiston analysointi toteutettiin laadullisia aineistolähtöisiä analyysimenetelmiä käyttäen. Sivistyksen ulottuvuuksia etsittiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla ja diskursseja tunnistettiin kriittisen diskurssianalyysin keinoin.

Tutkimustuloksena muodostettiin kuusi sivistyksen ulottuvuutta sekä kuusi sivistyksen diskurssia. Sivistyksen yhteiskunnallinen merkitys näyttäytyi hallitsevimpana niin ulottuvuutena kuin diskurssinakin. Sivistys koettiin selvästi myös yksilön oikeutena ja kulttuurisena pääomana. Lisäksi sivistyspuhe kietoutui usein yleissivistyksen eli oppineisuuden, kasvatuksen ja koulutuksen sekä kritiikin ja huolien ympärille. Nykyinen sivistyskäsitteen tieteellinen määrittely on kiinnittynyt globaalien ongelmien ratkaisuun, kestävämmän tulevaisuuden luomiseen sekä yhteisöllisiin lähtökohtiin. Nämä näkökulmat eivät kuitenkaan olleet vallitsevia mediateksteissä, vaikka niitä ajoittain sivuttiin. Erilaiset sivistykseen liittyvät kannanotot olivat usein yhteydessä poliittisiin päätöksiin, koulutuksen sekä taiteen- ja kulttuurin nykytilaan, yksilön oikeuksiin sekä tulevaisuuden näkyisiin Suomen ja suomalaisten kannalta. Johtopäätöksenä tutkimustuloksista muodostettiin, että sivistys on yhä osa suomalaista kansallisidentiteettiä, joka perustuu edelleen pitkälti perinteisiin sivistysidealeihin ja Suomen menneisiin saavutuksiin hyvinvointi-, oikeus- ja sivistysvaltiona.

Avainsanat: kriittinen diskurssianalyysi, mediateksti, sisällönanalyysi, sivistys, sivistyksen teemavuosi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Sivistys	7
2.1	Moderni sivistyskäsitelmä	7
2.2	Sivistys ja kasvatus	11
2.3	Sivistys elinikäisen oppimisen viitekehystenä	12
3	Suomalaisen sivistyskäsitelmän rakentuminen	15
3.1	Suomalaisia sivistysajattelijoita	15
3.2	Sivistyssektori	17
3.3	Suomalaiset sivistysideat	19
3.4	Sivistyksen teemavuosi	23
4	Sivistys poliittisena diskurssina	24
4.1	Poliittis-ideologinen valta	24
4.2	Sivistys ja jatkuva oppiminen poliittisissa asiakirjoissa	26
5	Tutkimustehtävä	32
6	Tutkimuksen toteutus	33
6.1	Tieteenfilosofiset lähtökohdat	33
6.2	Media tutkimuskohteena	35
6.2.1	Media merkitysten luojana	37
6.2.2	Mediatekstit tutkimusaineistona	39
6.3	Aineiston keruu ja aineiston kuvaus	41
6.4	Aineiston analyysimenetelmät ja analyysin kuvaus	43
6.4.1	Sisällönanalyysi	44
6.4.2	Kriittinen diskurssianalyysi	46
7	Tutkimuksen tulokset	52
7.1	Sivistyksen ulottuvuudet	52
7.1.1	Sivistisyhteiskunta	52
7.1.2	Yhteisöllisyys ja vuorovaikutus	57
7.1.3	Elinikäinen oppiminen ja tiede	59
7.1.4	Yksilön kasvu	61

7.1.5	Taide ja kulttuuri	62
7.1.6	Kestävä tulevaisuus ja ekologisuus	63
7.2	Sivistyksen diskurssit	66
7.2.1	Yhteiskuntadiskurssi	66
7.2.2	Voimavaradiskurssi	68
7.2.3	Tulevaisuusdiskurssi	70
7.2.4	Kyseenalaistava diskurssi	74
7.2.5	Saavutuksia korostava diskurssi	76
7.2.6	Elinikäisen oppimisen diskurssi	77
7.3	Tutkimustulosten yhteenveto	80
8	Pohdinta	82
8.1	Johtopäätökset	82
8.2	Eettiset ratkaisut ja tutkimuksen arviointi	93
8.3	Jatkotutkimusehdotukset	98
	Lähteet	100
	Liitteet	108
	Liite 1. Tutkimusaineisto	108

1 Johdanto

Suomi lukeutuu sivistys- ja hyvinvointivaltioksi, joka on lyhyessä ajassa noussut yhdestä maailman köyhimmistä valtioista rikkaimpien maiden joukkoon. Sivistysvaltion piirteisiin kuuluu, että se luo koulutuksen ja muun toiminnan keinoin edellytyksiä aktiiviselle ja kriittiselle kansalaisuudelle sekä sallii kansalaisten vapaata luovaa osallistumista (Hämäläinen, 2016, s. 6). ”Sivistys kuuluu kaikille” on yleinen aate, joka perustuu sivistyskäsitteen sisältämiin järjellisyden, tasa-arvon, sosiokulttuurisuuden, persoonallisuuden ja universaaliuden periaatteisiin (Miettinen, 2016, s. 59). Käsitteet sivistyksestä, sivistysprosessista ja sivistysihanteista ovat vaihdelleet eri aikakausien ja ihmiskäsitysten mukana, mutta yhteistä kaikille näkemyksille on sivistyksen inhimillinen ja eettinen ulottuvuus. Puhe sivistyksestä onkin muuttunut aiemmasta yksilökeskeistä ihmiseksi kasvamista korostavasta näkemyksestä kohti tilaa, jossa sivistyksen avulla ihminen liittyy osaksi yhteiskuntaa ja osallistuu aikakautensa kysymysten ratkaisemiseen (Miettinen, 2020).

Sivistymistavoitteiden saavuttamisen ja hyvinvointivaltion rakentamisen jälkeen sivistysdiskurssi on Suomessa vaipunut ja sen sijaan on siirrytty käyttämään käsitteitä, kuten jatkuva oppiminen, osaamisen kehittäminen ja tulevaisuustaidot, kuvaamaan yhteiskunnallisia kehityssuuntia. Sivistyksen käsite on kuitenkin viime vuosina nostettu jälleen vahvemmin poliittiseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Merkkeinä tästä ovat esimerkiksi vuonna 2023 julkaistu laatuaan ensimmäinen Sivistyskatsaus (Kalenius, 2023), uudenlaisten sivistysidealien muotoilu ympäristöongelmien ratkaisemisen hengessä (esim. Järvinen & Kaivo-Oja, 2023, s. 43) sekä sivistyskäsitteen monipuolinen käyttö poliittisissa asiakirjoissa, kuten nykyisessä hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto, 2023) ja opetus- ja kulttuuriministeriön vuoteen 2030 ulottuvassa strategiassa (OKM, 2019). Opetus- ja kulttuuriministeriö nimesikin vuoden 2024 Sivistyksen teemavuodeksi, jonka tavoitteena oli sivistyksen uudelleen sanoittaminen sekä sivistyksen tuominen ihmisten arkeen tähän päivään (Sivista, 2023).

Miten tähän Sivistyksen teemavuoden tavoitteeseen mahdettiin tarttua median välityksellä sekä kansalaisten toimesta? Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, millaisia sivistyksen ulottuvuuksia ja millaisia sivistyksen diskursseja on tunnistettavissa verkossa julkaistuissa mediateksteissä Sivistyksen teemavuoden 2024 aikana. Tutkimuksen tarkoituksena on siis selvittää, mitä sivistyksen osa-alueita nostetaan esiin sekä miten sivistyskäsitteistä rakennetaan ja perustellaan kielellisin keinoin. Tutkimuksen aineisto koostuu verkossa julkaistuista

sanomalehtijulkaisuista, blogiteksteistä ja artikkeleista. Aineistoa analysoidaan laadullisella sisällönanalyysillä sekä kriittisellä diskurssianalyysillä.

Median tehtävä on toimia eri toimijoiden välisenä kommunikaation välineenä (Heinonen & Ruotsalainen, 2015, s. 18) sekä välittää merkityksiä, arvoja ja identiteettejä (Merilampi, 2015, s. 228). Samalla medialle muodostuu valtaa vaikuttaa ihmisten näkemyksiin ja kokemuksiin todellisuudesta. Tutkittaessa sosiaalisesti jaetun todellisuuden muotoja mediatekstit tarjoavat siis ikkunan niin yhteisiin kuin yksilöllisiin näkemyksiin ja kokemuksiin. Mediateksteihin sisältyy aina myös intertekstuaalisuutta, eli viittauksia muiden teksteihin ja puheeseen (Nieminen & Pantti, 2012, s. 111). Näistä todellisuuden sosiaalisen rakentumisen ja kielenkäytön tarkastelun lähtökohdista tutkimuksen tieteenfilosofisena lähestymistapana ja tulkintakehyksenä toimii sosiaalinen konstruktionismi. Tutkimuksen tiedonmuodostusprosessi tukeutuu puolestaan hermeneutiikan tieteenfilosofiaan.

Kiinnostuin tutkimusaiheena sivistyksestä etsiessäni taustatietoa viimeaikaisten keskustelua herättäneiden poliittisten linjausten ja koulutusmuutosten taustalla. Koulutuspoliittiset muutokset esimerkiksi aikuiskoulutusta ja korkeakoulutusta koskien sekä rahoitusleikkaukset muun muassa taiteen ja kulttuurin sekä vapaan sivistystyön toiminnasta ovat saaneet pohtimaan yhteiskunnan kehityksen suuntaa osaamisen kehittämisessä, yhdenvertaisuuden takaamisessa ja globaalien haasteiden selättämisessä. Päädyin sivistyspuheen äärelle elinikäisen oppimisen diskurssien kautta havaitessani sivistyksen ja elinikäisen oppimisen ideologioissa ja argumentoinnissa paljon samaa. Perehtyessäni sivistyksen käsitteeseen ymmärsin, että sivistyksen määritelmät ovat mitä moninaisempia. Sivistys onkin noussut Suomessa selkeäksi kilpailukykyretoriikkaa sekä yhteiskunnan kehitystä ja maailman ongelmien ratkaisukykyä representoivaksi käsitteeksi. Mitä kaikkea sivistyksen oikeastaan ymmärretään olevan tänä päivänä ja miten sen merkitys näyttäytyy yhteiskunnassa?

Tutkimusraportti rakentuu niin, että ensin käsittelen sivistyksen historiaa, modernia sivistyskäsitettä ja sen teorialähtökohtia, suomalaista sivistyssektoria sekä sivistysidealeja. Lisäksi avaan ajatusta sivistyksestä elinikäisen oppimisen viitekehyksenä sekä tarkastelen sitä, miten sivistys ja elinikäinen oppiminen esitetään poliittisina diskursseina. Teoriaosuuden jälkeen esitän tutkimuskysymykset ja tutkimusmetodologian. Tutkimuksen tulokset -luvussa käsittelen muodostamiani tutkimustuloksia sekä lopun pohdinnassa esitän johtopäätöksiä, tutkimuksen eettistä tarkastelua ja arviointia sekä jatkotutkimusehdotuksia.

2 Sivistys

Sivistys on kieli- ja kulttuurisidonnainen käsite, jolla on yleisessä kielenkäytössä useita käyttötapoja. Kotimaisten kielten keskuksen mukaan suomenkielinen sivistyksen käsite on juontunut adjektiivista siveä, eli siisti sekä verbistä sivistää, eli siistiä, viimeistellä ja kohentaa. Ojasen (2000) mukaan sivistys yhdistetään yleisesti tietoon eli oppineisuuteen ja koulutukseen sekä tietynlaiseen oikeana pidettyyn käyttäytymiseen ja toimintaan. Laajemmin ymmärrettyä sivistystä nähdään osana inhimillistä kulttuuria, johon liittyy koko ihmisen toiminta, kaikki elämänmuodot ja tapa elää luonnossa sitä muokaten (Andersen, 2021, s. 7). Suomen kielessä sanaa sivistys käytetään myös yhdyssanan osana (esim. sivistysvaltio, yleissivistys, sivistyssana) tai puhuttaessa esimerkiksi itsensä sivistämisestä. Muun kielisessä kirjallisuudessa sivistyksestä käytetään usein saksalaista traditiota kuvaavaa sanaa *Bildung*, joka on myös lähimpänä suomenkielisen sivistyksen käsitteen merkitystä (Ojanen, 2000).

Ilmiönä sivistys on moniulotteinen ja sen juurien katsotaan olevan eurooppalaisessa ajattelussa ja kasvatuksessa, jonka perimmäisenä lähtökohtana on käsitys ihmiseksi tulemisesta (Andersen, 2021, s. 7). Ihmiseksi tulemisen merkitys viitanee siihen, että alun perinkään sivistyksellä ei ole tarkoitettu mitään erityistä tiedollista tai taidollista valmiutta eikä ominaisuutta, vaan kasvun ja kehityksen prosessia (Siljander, 2015a, luku 2.3). Sivistystä edistävä European Bildung Network -verkosto niin ikään määrittelee sivistyksen olevan yksilöllinen kypsyminenprosessi, joka on yhdistelmä kasvatusta, koulutusta ja tietoa sekä kulttuuria ja henkilökohtaista vastuuta muita ihmisiä ja maapalloa kohtaan (Andersen, 2021, s. 10). Määritelmän mukaan sivistys on myös omien juurien tuntemista ja tulevaisuuden kuvittelun kykyä. Tässä luvussa avaan tarkemmin modernin sivistyskäsitteen historiaa ja sen taustalla olevia sivistysteorioita, tarkastelen sivistyksen ja kasvatuksen välistä yhteyttä sekä kuvaan sivistystä elinikäisen oppimisen viitekehyksenä.

2.1 Moderni sivistyskäsitte

Käsitte sivistyksestä on muovautunut ajassa sen mukana, millainen on ollut vallitseva ihmiskäsitte ja miten tiedon järjestelmän on nähty rakentuvan. Sivistyksen ideologiaa ja kysymyksiä ihmisen uudistumisesta on tunnistettavissa jo Kreikan klassiselta ja hellenistiseltä aikakaudelta (n. 300– eaa.) (Salmela, 2019, s. 69). Sivistysajattelun kehittymiseen on ratkaisevasti vaikuttanut myös moraalifilosofian syntyminen (esim. Sokrates ja Platon), jonka myötä opittiin analysoimaan ihmisyyttä, hyvää elämää ja kasvatuksen merkityssisältöihin

liittyviä kysymyksiä (Salmela, 2019, s. 82). Sivistyksen historia kulkeekin käsi kädessä filosofian historian kanssa, sillä historiallinen kuvaileva tarkastelu muuntuu filosofiseksi ja normatiiviseksi käsitykseksi sivistyksestä (Salmela, 2019, s. 69). Aikojen saatossa sivistyksen käsitteelle annettujen merkityksien ja niiden muutosten tarkastelu voi auttaa ymmärtämään nykyisen sivistyskäsitteen rajoja ja sitä, mitä sivistyksen kuuluisi tämän päivän olosuhteissa tarkoittaa. Näistä lähtökohdista on muodostettu erilaisia sivistysteorioita.

Sivistysteoriat pohjautuvat ajatukseen ihmisen toiminnallisesta maailmassa olemisen tavasta. Pikkaraisen (2015, s. 112) mukaan sivistysteoriat pyrkivät selittämään ensinnäkin sitä, mitä ihmisen ominaisuuksia oletetaan olevan olemassa, jotta todelliseksi ihmiseksi tuleminen olisi mahdollista ja toisekseen sitä, mitä ominaisuuksia ihmiseltä puuttuu tai mitä ihmiselle tulee tapahtua tullakseen ihmiseksi. Sivistysteorioissa painotetaan eri tavoin tiedon ja arvojen sisäistämistä sekä yksilön kykyjen kehitystä (Moilanen ym., 2023, s. 53). Sivistysteorian tehtävä on siis kuvailla ja ymmärtää sivistysprosessia, joka on virittynyt kahden ääripään väliin: sivistyksen lähtökohtaan ja alkuperäiseen ihmisyyteen sekä todellisen sivistyksen päämääränä ja tarkoituksena olevaan ihmisyyteen (Pikkarainen, 2015, s. 113). Samalla sivistysteorioiden tarkoituksena on tarjota kasvattajalle apua siihen, miten hänen tulisi pyrkiä vaikuttamaan kasvatettavaan ja tämän ympäristöön (Pikkarainen, 2015, s. 124).

Moderni sivistyksen käsite on muotoiltu saksalaisella kielialueella 1700-luvun lopulta alkaen. Tuolloin ajatuksiaan ja teorioitaan sivistyksestä esittivät muun muassa Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Immanuel Kant ja Johann Gottlieb Fichte (Moilanen & Salonen, 2022, s. 49). Kyseisiä teorioita kutsutaan kasvatustieteessä klassisiksi sivistysteorioiksi, joihin pedagogisen sivistyksen käsitteen ydin myös pohjautuu (Siljander, 2015a, luku 2.3). Myöhemmin klassisten sivistysteorioiden aukkoja täydentämään on kehitetty kriittisiä sivistysteorioita, jotka sopivatkin paremmin kuvaamaan tämän päivän sivistyskäsitteitä ja sivistysihanteita, sillä ne huomioivat paremmin aikamme haasteita ja ihmiskunnan tahtotilaa niiden selättämiseksi.

Klassisissa sivistysteorioissa sivistyksen päämääränä on yksilöominaisuuksien kehittyminen ja yhteiskunnan uudistaminen, yhteiskuntakriittisyys sekä vapauden, humaaniuden ja demokratian vahvistuminen (Moilanen & Salonen, 2022; Salmela, 2019; Siljander, 2015a). Klassisessa sivistyksessä painottuvat erityisesti valistuneisuuden, hyvyden ja moraliteetin, totuuden ja järkevyyden, vapauden sekä kauneuden objektiiviset arvot (Salmela, 2019, s. 84). Näin ollen teorioita yhdistävänä piirteenä on vahvasti eettisyys, joka nähdään sivistyksen perustavimpana ilmentymänä (Moilanen ym., 2022, s. 61). Kuitenkin vaikka klassisissa

sivistysteorioissa ylimpiä ihmiselämän arvoja ovat eettisyys ja tiedolliset kyvyt (Salmela, 2019, s. 84;94; Siljander, 2015a, luku 2.3), klassiset sivistysteoriat muotoutuvat usein ei-affirmatiivisiksi. Hinkkasen (2015, s. 156) mukaan tämä tarkoittaa sitä, että sivistyksen päämääräkysymykset jäävät konkreettisella tasolla avoimiksi.

Klassiset sivistysteoriat ovat siis perusta modernille sivistyskäsitteelle. Siljanderin (2015a, luku 2.3) mukaan modernissa sivistyskäsitteessä sivistys nähdään luovana prosessina, jossa ihmisen tavoitteena on edistyneempi elämänmuoto. Täten sivistyskäsitteeseen liittyy ajatus jatkuvasti itseään kehittävästä ihmisestä, jonka yhteydessä sivistys nähdään tiedon kaltaisena järjestelmänä. Immanuel Kantin (1724–1804) teoriassa sivistys tarkoittaa ihmisyyden todellistumista moraaliseen autonomiaan kasvun kautta (Siljander, 2015a, luku 2.3). Dietrich Benner (1991, Kivelän, 2015, s. 76 mukaan) puolestaan perustaa sivistyksen käsitteen ihmisen ja maailman suhteeksi, missä sivistysprosessi ei perustu ainoastaan ihmisen aktiivisuuteen tai ihmisen toiminnasta riippumattomiin tapahtumiin. Sen sijaan sivistysprosessissa ihminen pyrkii ajallisesti ja paikallisesti määrittäen todellistamaan ja määrittelemään itseään ja maailmaa. Modernin sivistyskäsitteeseen lähtökohtana voidaan pitää siis näkemystä ihmisen ja maailman välisestä vuorovaikutussuhteesta, jossa ihminen määrittää maailmaa omalla toiminnallaan ja maailma puolestaan määrittää ihmisen toimintaa.

Modernissa sivistyskäsitteessä sivistystä pidetään valistuneena järjen käyttönä, jonka avulla mielekkäästi ja humanisti käytettävä vapaus voidaan saavuttaa (Siljander, 2015a, luku 2.3). Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) erottaa yksilöä koskevan ja yhteisöä eli kansakuntaa koskevan sivistyksen toisistaan siten, että sivistys on tietoisuuden muoto, jonka kautta ihminen mieltää itsensä universaaliksi ihmiskunnan jäseneksi (Miettinen, 2020, s. 24). Hegelin teoriassa sivistys saa siis sosiaalisen inklusion ja osallisuuden näkökulman, jossa sivistys tarkoittaa muiden ihmisten kohtelua ja heihin suhtautumista niin kuin itseään halutaan kohdeltavan. Yksilöiden sivistämisen kannalta tämä toteutuu esimerkiksi mahdollistamalla koulutuksen saattamista kaikkien ulottuville. Sivistysprosessiin liittyy siis aina tietynlainen itsenäistymispyrkimys, vaikkakin prosessia ohjaavat niin itsemääräytyvyyden kuin vierasmääräytyvyydenkin periaatteet.

Klassisten sivistysteorioiden puutteiden, kuten sivistyksen päämäärättömyyden ja tyhjäksi jääneiden lupauksien paremmasta yhteiskunnasta, ratkaisemiseen on vastattu kehittämällä *kriittisiä sivistysteorioita*. Kriittisissä sivistysteorioissa korostuu esimerkiksi kriittinen poliittinen tietoisuus sekä yhteiskunnallinen vastuu (Moilanen & Salonen, 2022, s. 47).

Teorioissa kriittinen arvostelu- ja toimintakyky kuuluvat yleissivistykseen, mikä taas mahdollistaa globaalien haasteiden ratkaisemiseen osallistumisen (Moilanen & Salonen, 2022, s. 56). Siinä missä klassisissa sivistysteorioissa ihmisen ominaisuutena nähdään kyky vapaaseen ja järjestelmälliseen itsemääräytyneisyyteen, kriittisen näkemyksen mukaan yksilön pitää ensin löytää se kyky itsestään (Klafki, 1994, Hinkkasen, 2015, mukaan).

Kriittiseen sivistyskäsitteeseen pohjautuvia teorioita ovat esimerkiksi Wolfgang Klafkin kriittis-konstruktiiivinen didaktiikka, Helmut Peukertin yhteiskuntaa uudistava sivistyksen teoria sekä Max Horkheimerin yhteiskuntakriittinen näkemys sivistyksestä. Klafkin sivistysteoria korostaa globaalia sivistyksen yhteiskunnallista kontekstia sekä edustaa sellaista kouluopetuksen mallia, jossa määritetään sivistävän opetuksen sisältöjä, menetelmiä ja tavoitteita (Klafki, 2007, Moilasen & Salosen, 2022, s. 55, mukaan). Peukertin sivistysteoria puolestaan sitoutuu kommunikatiivisen pedagogiikan perusoletuksiin sekä tunnistaa ajatuksen välineellisen rationaalisuuden haitallisista sivuvaikutuksista ja siksi hän painottaakin reflektiivistä arvostelukykyä yhteiskunnallisten todellisuuksien tarkastelemiseksi (Peukert, 2015, Moilasen & Salosen, 2022, s. 54–55, mukaan). Molemmat edellä mainitut sivistysteoriat ovat ensimmäisten teorioiden joukossa huomioineet myös ympäristöongelmia.

Horkheimer (1985) kohdistaa kriittisen näkemyksensä siihen, että klassiset sivistysteoriat painottavat liikaa yksilön kehitystä yhteiskunnallisen uudistamisen kustannuksella (Moilanen & Salonen, 2022, s. 52). Tällöin sivistymisen prosessi on vaarana muuttua liikaa koulutuksen keinoin valmistamiseksi (Huttunen, 2003, s. 158). Horkheimerin (1990) mielestä ihminen ei sivisty siten, mitä hän ”itsestään tekee”, vaan sivistystä tarvitaan henkisen arvostelukyvyn ja korkean teknologisen tason kriittiseen ymmärtämiseen (Huttunen, 2003, s. 158). Miittisen (2020, s. 36) mukaan sivistyksen arvo niin ikään rakentuu sen kyvystä tarjota kriittistä ymmärrystä ihmisestä taloudesta riippuvan toimijan, sosiaalisen roolin ja psykologisten tekijöiden ulkopuolelta.

Sivistyksen tulevaisuus ja sivistyksen merkityksen hämärtyminen herättävät siis monenlaisia huolia. Esimerkiksi Salmelan (2019, s. 65) mukaan aiemmin itsearvoksi miellettyä sivistystä on alettu tuotteistamaan markkinahyödykkeeksi ja vientivaltiksi, samalla kun yleväksi koettu sivistyksen sisältö on muuttunut mitattavaksi osaamiseksi taloudelliseen voitontavoitteluun. Kriittinen ajattelu ja globaalien ilmiöiden ymmärtäminen ovatkin tärkeä osa nykyistä sivistyskäsitteistä, vaikkakaan monet kriittiset sivistysteoriat eivät itsessään tarjoa suoria toimintamalleja niiden ratkaisemiseksi.

2.2 Sivistys ja kasvatustieteet

Sivistys on kuulunut kasvatustieteen peruskäsitteistöön 1700-luvulta lähtien, eli sivistyksen käsitteen muotoilun alusta saakka. Sivistys liitetään moderniin filosofiseen ajatteluun subjektiivisuudesta, eli ihminen nähdään omaehtoisena ja produktiivisena toimijana, kun taas kasvatustieteet kohdistetaan sivistysprosessiin ja subjektiin vaikuttamiseen ulkopuolelta tehtävien kasvatustekojen kautta (Kivelä, 2015, s. 65). Kasvatustieteellisessä sivistysprosessissa oleellinen ajatus siis on, että ihminen mahdollistaa oman sivistymisensä olemalla toimintakykyinen, aktiivinen ja oppimishaluinen subjekti (Kivelä, 2015, s. 67). Subjektina toimimiseen liitetään myös ihmisen maailmasuhteen tarkastelua, johon kuuluu tietoisuuden käsite. Tietoinen elämä mahdollistuu vain suhteessa maailmaan, jossa elämä todellistuu ja joka on keskeistä ihmisen perustavan sivistyskykyisyyden olettamukselle (Kivelä, 2015, s. 75).

Johann Friedrich Herbart käyttää kasvatustieteiden ja sivistysteoriassa sivistyksellisuuden käsitettä, joka tulee saksan kielen sanasta *Bildsamkeit* (Siljander, 2015b, s. 26). Herbartin (1957, Siljanderin, 2015b, s. 29–30 mukaan) teoriassa sivistettävyyttä ei kuulu ihmisen luonteen ominaisuuksiin, vaan se on suhteellista sekä sidoksissa historiaan ja sosiokulttuuriseen maailmaan. Sen sijaan sivistyksellisyys perustuu Herbartin mielestä kasvattajan toiminnan ja kasvatettavan sivistysprosessin välisen sillan yhdistämiseen, koska kasvatettavalla ei ole valmiuksia itse toteuttaa omaa sivistysprosessiaan. Siljander (2015a, luku 2.1) erottelee kasvatustieteiden peruskäsitteet toimintakäsitteiksi ja prosessikäsitteiksi, missä kasvatustieteet sijoittuvat toimintakäsitteiksi ja sivistys sitä vastaavaksi prosessikäsitteeksi (muut käsitteet ovat opetus – sosialisointi ja koulutus – oppiminen). Kasvatustekojä voidaan siis pitää välttämättömänä ja osittain määrittävänä osana sivistysprosessia, jossa sivistyksellisyydellä tarkoitetaan sitä, että kasvatettavan moraalityttöisyyden perustaa rakennetaan toiminnan kautta ja täten edistetään yksilön kehitystä sivistysprosessissa (Siljander, 2015b, s. 43).

Eräs tämän päivänä tunnetuimpia kasvatustieteilijöitä on John Dewey. Kasvatustieteiden teoriassa Dewey määrittää sivistyksen keskeiseksi piirteeksi dynaamisuuden, joka tarkoittaa sitä, että mikään ei ole ikuista vaan kaikki muodostuu muuttuvista tapahtumista, joilla on alku, kesto ja loppu (Pikkarainen, 2015, s. 115;122). Deweylle myös kasvatustieteiden ja sivistyksen päämäärä sekä demokratian ja muiden yhteiskunnallisten kysymysten suhde näyttävät erottamattomana (Miettinen, 2020, s. 31). Dewey kritisoikin sellaista näkemystä koulutussivistyksestä, jonka tapana on iskostaa oppia ja totuuksia oppilaiden päähän sekä siirtyä opetuksessa kauas ihmisen kokemusmaailmasta ja käytännöllisyydestä (Miettinen, 2020, s. 30). Deweyn mukaan

kasvattaja ei voi suoraan ja välittömästi saada kasvua aikaan kasvatettavassa, koska ihminen on oman kasvunsa subjekti (vrt. Kant) (Pikkarainen, 2015, s. 123). Sivistysteoreetikkona Dewey ei kuitenkaan tarjoa ohjeita kasvattajalle kasvatuksen edistämiseen, vaan hänen näkemyksensä perustuvat kasvatuksen päämääränä olevaan jatkuvaan kasvuun, jonka ihmisen potentiaali mahdollistaa (Pikkarainen, 2015, s. 125).

Kivelän (2015, s. 64) mukaan sivistyksen ja kasvatuksen rinnakkainen käyttö ja niiden varaan rakennetut pedagogiset teoretisoinnit ajautuvat kuitenkin herkästi niin kutsuttuun pedagogisen paradoksin umpikujaan. Pedagogisen paradoksin umpikuja pohjautuu Kantin näkemykseen, että ihminen tulee ihmiseksi vain kasvatuksen kautta (Kivelä, 2015, s. 64). Paradoksi syntyy kysymyksestä, kuinka vapautta voidaan kehittää pakon olosuhteissa eli tilanteessa, jossa sivistys nähdään ihmisen aktiivisena ja spontaanina toimintana, kun taas kasvatusta ymmärretään tarkoituksellisen vaikuttamisen ihmisen toimintaan (Kivelä, 2015, s. 64). Ratkaisuehdotuksena esimerkiksi Moilasan ja Moilasan (2023, s. 53) mielestä paradoksin väistämiseksi sivistystä voitaisiin ennemmin pitää itsekasvatuksena, jossa sama henkilö on sivistysprosessin subjekti sekä objekti.

Kuten erilaiset sivistyksen ja kasvatuksen määritelmät sekä teoreettiset esitykset niiden suhteesta toisiinsa ilmaisevat, ei sivistyksen ja kasvatuksen yhteyttä voida pitää suoraviivaisena tai yksiselitteisenä. Sivistyksen ideaa on voitu kuitenkin aina pitää ja yhä edelleen pidetään erottamattomana osana suomalaista koulujärjestelmää. Sekä sivistykseen että kasvatukseen on tyypillistä liittää ideaalisia merkityksiä, mutta sivistystä ja kasvatusta voidaan käyttää myös väärin esimerkiksi valtaa pitävien tavoitteiden edesauttamiseen tai ihmisryhmien alistamiseen ja hyväksikäyttämiseen (Hilpelä ym., 2018, s. 4). Siksi sivistyksen sekä kasvatuksen historian tarkastelu ja aika-ajoin tapahtuva kriittinen arviointi ovat tarpeen.

2.3 Sivistys elinikäisen oppimisen viitekehyksenä

Elinikäinen oppiminen on yhdistekäsité, jossa heijastuvat eri tahojen ja toimijoiden toiveet sekä tavoitteet, jotka mukautuvat sen hetken vallitseviin yhteiskunnallis-poliittisiin olosuhteisiin (Kinnari, 2013, s. 108). Elinikäisen oppimisen määritelmät vaihtelevat siis sivistyksen tavoin eri aikakausien, määrittelijätahojen ja ideologioiden mukaan. Elinikäisen oppimisen päämääränä nähdään sellainen sivistys, joka käsittää useita eri tahojen vastakkaisia ja keskenään jännitteisiä intressejä tarjoten erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja ideologioita (Salonen ym., 2018, s. 94). Elinikäisen oppimisen juuret voidaan sijoittaa ihmisen kasvuun ja autonomisuuteen perustuviin sivistysidealeihin (Värri, 2019). Lisäksi jos tähän lisätään se,

että koulun ja kasvatuksen tehtävänä on turvata yksilön kehitys kykeneväksi itsenäiseen tiedon hankkimiseen ja tunnistamaan itsessään tarve sivistämiselle, voidaan sivistystä pitää soveliaana viitekehyksenä elinikäiselle oppimiselle (Miettinen, 2023, s. 160).

Elinikäisen oppimisen moninainen historia voidaan jakaa kolmeen eri aikakauteen alkaen 1960-luvulta. Ensin keskiössä oli humaani arvopohja, demokratiapyrkimys ja ihanne jatkuvasta ihmisenä kasvamisesta (Rubenson, 2006, s. 328). Toisen aikakauden voidaan ajatella alkaneen 1980-luvun lopussa, jolloin elinikäinen oppiminen liitettiin vahvasti talouteen ja poliittisen keskustelun tavoitteena oli parantaa ihmisten työllistettävyyttä (Rubenson, 2006, s. 329). Näiden kehitysvaiheiden aikana Suomessa koettiin sivistyssektorin kultaisimpia kehitysaikoja, jotka ajallisesti ja tyylillisesti olivat linjassa elinikäisen oppimisen aikakauden kuvaukseen (Kalenius, 2023, s. 15). Elinikäisen oppimisen kolmas aikakausi sijoittuu 2000-luvun vaihteeseen, jolloin sen pyrkimyksenä oli yhdistää keskusteluissa piileviä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja taloudellisia tavoitteita (Rubenson, 2006, s. 329). Samalla korostui ajatus siitä, että ihminen voi tietotalouden avulla kehittää omia mahdollisuuksiaan. Lisäksi muun muassa Heikki Kinnari (2020, s. 24) näkee Suomessa meneillään olevan neljäs aikakausi, yrittäjämäisen talouden sukupolvi, joka on yhteydessä jatkuvan oppimisen käsitteen muotoiluun koulutuspoliittisessa keskustelussa 2020-luvulla.

Elinikäisen oppimisen diskurssi keskittyy vahvasti kokonaisen elämänmuodon kuvaamiseen ja tulevaisuuden rakentamiseen. Elinikäinen oppija on eräänlainen kasvatustieteelliseen, psykologiseen, sosiaaliseen ja tilastolliseen tietoon perustuva määritelmä ”hyvästä yksilöstä”, jonka kautta ihmiset myös normalisoivat itseään (Silvennoinen, 2014a, s. 135). Elinikäisestä oppimisesta onkin konstruoitunut totuus, jossa ihmisellä on vastuu omasta kehittymisestään ja kaikenlaiset tilanteet tulee nähdä tilaisuuksina oppia ja kehittyä. Tämä näkökulma eroaa sivistyksestä muun muassa siinä, että sivistykseen on liitetty vahvasti kasvatuksellisia toimia ja ulkopuolelta tulevaa vaikuttamista. Yksilön vastuuta painottava diskurssi onkin tehnyt elinikäisestä oppimisesta yhden teollistuneen maailman symboleista.

Sitra selvitti vuonna 2019 kyselytutkimuksessaan 18–85-vuotiaiden suhtautumista elinikäiseen oppimiseen. Tutkimustulosten mukaan elinikäinen oppiminen herättää pääosin myönteisiä tunteita ja osaamisen kehittämisen koetaan lisäävän hyvinvointia, tukevan ihmisenä kasvua ja auttavan pärjäämään muuttuvassa maailmassa (Arola ym., 2020). Tutkittavat pitivät elinikäistä oppimista perusoikeutena, jonka myötä omaa osaamista halutaan kehittää ensisijaisesti ennemmin ihmisenä kehittyäkseen, kuin työelämän tarpeisiin

vastatakseen. Yli puolet vastaajista kuitenkin tunnisti osaamisen kehittämisen olevan osa kansantalouden kehittämistä ja kansalaisvelvollisuutta.

Elinikäisen oppimisen sijaan viime vuosina on puhuttu jatkuvasta oppimisesta, mutta kyseessä voidaan nähdä olevan pääpiirteittäin samanlainen ilmiö. Valtion parlamentaarinen työryhmä on luonut vuosille 2020–2030 ajoittuvan jatkuvan oppimisen uudistuksen ohjelman, jonka tavoitteena on lisätä nopeaa ja joustavaa koulutustarjontaa kaikilla koulutusasteilla työelämän tarpeisiin (Valtioneuvosto, 2020). Jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia lisäävillä toimenpiteillä on tarkoitus vastata elämän ja työuran eri vaiheissa vaadittuihin kehittämis- ja uudistustarpeisiin (Opetus- ja kulttuuriministeriö). Toimintaa ja sisältöjä kuvaavana käsitteenä jatkuva oppiminen on esiintynyt viime vuosina aktiivisesti työelämää ja koulutusta koskevissa aihepiireissä niin poliittisissa linjauksissa kuin oppilaitosten strategioissa, mainoslauseissa ja maksullisissa self-help-kursseissa. Jatkuvaan oppimiseen liitettyä poliittista kielenkäyttöä käsittelen tarkemmin myöhemmin.

Mielenkiintoista elinikäisen oppimisen käsitteestä suhteessa sivistyksen käsitteeseen tekee sen samankaltainen ideologinen ja normatiivista ihmiskuvaa ilmentävä määrittely ja ilmaisutapa. Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä elinikäinen oppiminen silloin, kun tarkoitan laaja-alaista, vuosikymmeniä olemassa ollutta ilmiötä. Jatkuvan oppimisen käsitettä puolestaan käytän tarkoittaessani nykyistä 2020-luvulta alkanutta elinikäisen oppimisen aikakautta sekä tälle ajalle tyypillistä tapaa puhua elinikäisestä oppimisesta poliittisena ja yhteiskunnallisena käsitteenä ja diskurssina.

3 Suomalaisen sivistyskäsityksen rakentuminen

Suomalainen sivistyskäsitys on pohjautunut eri sivistysajattelijoiden näkemyksiin ja tieteellisiin teorioihin sekä muuttunut ja kehittynyt ajassa vallitsevien olosuhteiden ja ihanteiden mukaisesti. Seuraavaksi esittelen kolmen esimerkin kautta eri aikoina muotoiltuja sivistyskäsityksiä, joilla on pyritty kuvaamaan suomalaista sivistysprosessia ja sivistyksen tavoitteita. Ensinnäkin suomalaisen sivistysajattelun ensimmäisinä kehittäjinä ja Suomen tunnetuimpiin sekä arvostetuimpiin filosofiin lukeutuvana mainittakoon Johan Vilhelm Snellman. Toiseksi tuon esiin lähempää historiasta 1980-luvulta Reijo Wileniuksen sivistyskäsityksiä sekä 2020-luvulta kriittisempää näkökulmaa edustavan Timo Miettisen sivistysesityksen. Tämän jälkeen tarkastelen suomalaisen sivistyssektorin rakentumisen historiaa sekä nykyistä sivistyspalvelukokonaisuutta. Lopuksi kuvaan menneitä ja nykyisiä sivistysidealeja sekä esittelen Sivistyksen teemavuoden 2024 lähtökohtia ja tavoitteita.

3.1 Suomalaisia sivistysajattelijoina

Sivistyskeskustelun yhtenä käynnistäjänä tunnetaan kansallisfilosofi J.V. Snellman, joka tukeutui 1800-luvulla sivistysajattelussaan Hegelin hengen filosofiaan. Snellman muodosti käsityksen sivistysprosessista, jonka lähtökohtana on yhteisö sekä sen kieli, kulttuuriset normit ja saavutukset (Miettinen, 2023, s. 165). Snellmanin sivistyskäsitys pohjautuikin kulttuurihistorialliseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan yksilön itsetietoisuus rakentuu kulttuuriperinnön kriittisessä hallinnassa ja soveltamisessa yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseksi (Miettinen, 2023 s. 170). Snellmanin mukaan sivistyksen tiedollinen ja moraalinen ulottuvuus sisältyvät aina yksilön itsetietoisuuteen ja vakaumukseen, mitä niin ikään kulttuuriperintö ja institutionalisoituneen yhteiskunnan tavat ohjaavat (Miettinen, 2023 s. 171). Lisäksi Snellman näki sivistyksen yhteiskuntapoliittisena käsitteenä, joka ilmenee poliittisessa toiminnassa, jossa modernin yhteiskunnan perusta on sivistyksen yleisyys.

Reijo Wilenius (2021, alkup. 1982) näki ihmisen ruumiillisena, sielullisena sekä (itse)tajuisena olentona, jolle sivistys on ensisijaisesti toiminnan kautta muotoutuva sisäinen tila. Inhimillisen toiminnan tuloksena puolestaan syntyy kulttuuria, joka sekä ilmaisee sivistystä että mahdollistaa sivistyksen toteutumista (Wilenius, 2021, s. 14). Tähän ihmiskäsitykseen nojaten Wilenius luonnehtii sivistyksen ulottuvuuksia olevan totuudellisuus, esteettisyys ja eettisyys (Wilenius, 2021, s. 27–34). Totuudellisuus tarkoittaa Wileniukselta ennen kaikkea valmiutta jatkuvasti muuttaa käsityksiään, mitä koetellaan esimerkiksi eri

aatesuuntien kohdatessa ja omien toisista ihmisistä muodostettujen käsitysten kehittämisessä. Esteettisyys Wileniuksen sivistysulottuvuutena liittyy lähinnä tuntemiseen, aistimiseen ja mielikuvitukseen, mitkä ilmenevät avoimuutena todellisuuden laadullisille ominaisuuksille. Eettisyys puolestaan menee ihmisen syvimpään eli tahdon alueelle saakka, jossa ihminen toimii toisten hyväksi. Sivistysulottuvuuksien lisäksi Wilenius (2021, s. 55;72) näkee sivistyksen kanssa läheisessä yhteydessä olevan vapaus sekä työ.

Eri sivistyskäsitteitä yhdistävä sivistyksen ulottuvuus on eettinen ja moraalinen sivistyspyrkimys, joka on vallinnut jo klassisissa sivistysteorioissa. Edellä mainitun Wileniuksen lisäksi muun muassa Timo Miettinen (2020) sekä Minna Riikka Järvinen ja Jari Kaivo-Oja (2023) pitävät sivistyksen osana eettisyyttä, joka ilmenee kykyinä asioiden oikeudenmukaisuuden ja kohtuullisuuden tarkasteluun hyvän ja pahan näkökulmasta. Eettisen sivistyksen avulla ihminen miettii, millaisia päämääriä tulisi tavoitella ja kuinka kestäviä eri valintojen vaihtoehdot ovat. Eettinen harkinta vaatii kuitenkin kärsivällisyyttä, jota Järvisen ja Kaivo-Ojan (2023, s. 43) mielestä ihmisillä ei usein tunnu olevan riittävästi. Ihmiset ovat ajassamme tottuneet tekemään nopeita päätöksiä sekä saamaan välittömiä palkkioita ja mielihyvän kokemuksia. Lisäksi yksilökeskeisyys on lisääntynyt, mikä näkyy muun muassa omien oikeuksien ja velvollisuuksien tiedostamisessa ja hyväksikäyttämisessä siinä mielessä, että asioita, jotka eivät hyödytä suoraan itseä, jätetään helpommin tekemättä (Miettinen, 2020). Myös yksilön kokemus omasta kyvyttömyydestä globaalien ongelmien ratkaisussa saa helposti aikaan tunteen, ettei omilla valinnoilla ole merkitystä.

Miettisen (2020) sivistyksen kolmijako kattaa eettisyyden lisäksi yhteiskunnallis-poliittisen ja tiedollisen sivistyksen ulottuvuudet, joita esimerkiksi Wileniuksen aiemmin esitelty sivistysajatus ei itsessään sisältänyt. Miettisen (2020, s. 15) mukaan yhteiskunnallinen ja poliittinen sivistys liittyvät ihmisen valmiuksiin yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä toimimiseen. Tähän kuuluu esimerkiksi poliittisen järjestelmän tunteminen ja kansalaisvelvollisuuksien ymmärtäminen. Tiedollisen sivistyksen Miettinen käsittää yleisen tiedon, kuten luonnontieteen tai historian tosiasioiden, hallitsemisena. Näiden kolmen sivistyksen ulottuvuuden lisäksi Miettinen tunnistaa jossain määrin sivistykseen kuuluvaksi kulttuurisen, esteettisen, taidollisen ja ekososiaalisen sivistyksen.

Sivistyksellisten oikeuksien voidaan katsoa liittyvän ennen kaikkea Miettisenkin tunnistamaan tiedolliseen sivistykseen, ”yleissivistykseen”. Käsite yleisestä sivistyksestä on alkuaan tullut esille jo Wilhelm von Humboldtin (1767–1835) ajattelussa tarkoittaen

kasvatukseen liittyvien sellaisten taitojen ja tietojen oppimista, jotka ovat välttämättömiä maailmankansalaisen ja ihmisyyden korkeimman muodon saavuttamiseksi (Miettinen, 2020, s. 27). Jouni Välijärven (2014, s. 3) mukaan kasvatuksen ja opetuksen keinoin luodulla yleissivistyksellä tavoitellaan käytännössä valmiuksia, joilla ihminen pystyy toimimaan täysvaltaisena kansalaisena ihmisyyhteisössään, johon yleissivistyksen avulla myös kiinnitytään. Välijärvi hahmottaa yleissivistystä myös harmoniana ja tasapainona eri näkemysten ja todellisuuksien välillä. Veli-Matti Värri (2019) puolestaan pitää yleissivistyksen sijaan nykyisen kasvatuksen tärkeimpänä tehtävänä ihmisen sivistämistä moraalisubjektiksi, jonka keskeisiä määreitä ovat arvotajunta ja vastuuntunto.

Jos verrataan edellä kuvattuja Snellmanin, Wileniuksen ja Miettisen sivistyksen määritelmiä, nähdään Miettisen määritelmässä selkeästi enemmän yhteiskunnallista ulottuvuutta, jossa ihmisen sivistyminen ei perustu ainoastaan henkilökohtaiseen vapauteen ja kasvuprosessiin. Tämä jäljittelee modernin sivistyskäsitteen yleistä muutosta kriittisempään suuntaan sekä sivistyksen merkityksen ymmärtämisen muutosta yksilöllisestä kasvusta yhteiskunnallisen osallisuuden suuntaan. Kuitenkin myös Snellmanin ja Wileniuksen sivistyskäsitteitä voidaan pitää jossain määrin soveltuvina tähänkin päivään. Muun muassa Snellmanin ajattelun ydin, eli ihmisen velvoite ymmärtää aikansa vaatimuksia ja tarttua ihmiskuntaa ravisuttaviin kysymyksiin sekä Wileniuksen eettinen painotus, toiminta ihmisten hyväksi, eivät voi olla yhtään vähäpätöisempiä sivistyksen tavoitteita.

3.2 Sivistyssektori

Sivistykselliset perusoikeudet ovat Suomessa perustuslailla (Suomen perustuslaki 1999/731) turvattuina. Sivistyskäsitteen tulkinta on siirtynyt kristillis-isänmaallisesta ja valistuksellisesta sisällöstä lähemmäs maallisempaa sivistyskäsitettä (Miettinen, 2016, s. 59) ja nykyisen suomalaisen sivistyksen tuntomerkkeinä pidetään kansanvaltaisuutta, tasa-arvoa ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta (Hämäläinen, 2016, s. 6). Lisäksi sivistykseen kuuluvat tiedolliset, demokraattiset sekä eettiset ulottuvuudet (Valtioneuvosto, 2021, s.7). Suomalainen sivistys koetaan itseisarvoisena ja tavoiteltavana koulutuksen päämääränä, joka perustuu ihmisen omaan aktiiviseen ja vapaaseen toimintaan (Wilenius, 2021, s. 59). Samalla nykyaikaista sivistystä tulisi pitää myös pyrkimyksenä löytää ratkaisuja aikakautemme ongelmiin (Järvinen ym., 2021, s. 43).

Vuonna 2023 opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi laatuaan ensimmäisen Sivistyskatsauksen. Sivistyskatsauksia on tarkoitus julkaista jatkossa vuosittain, minkä tavoitteena on

sivistyshallinnon laajan kokonaisuuden kokonaiskuvan luominen (Kalenius ym., 2024).
Sivistyskatsauksessa suomalaisen sivistyssektorin kehitys on hahmotettu jakautuvan kahteen selkeään jaksoon. Ensimmäinen 1950-luvulta alkava jakso kuvastaa sivistyspalvelujen laajentumista ja tasa-arvoistumista, jonka jälkeen 1990-luvulla sivistyssektorin laajeneminen alkoi heiketä ja palvelut polarisoitua useilla osa-alueilla (Kalenius, 2023, s. 15). Tärkeimpien kehityskielten jälkeen sivistyksen asema keskeisenä yhteiskuntaa määrittävänä tekijänä alkoikin heikentyä ja sivistyskäsitteen alkoi korvaamaan samaan aikaan kehitetyn koulutusjärjestelmän myötä kasvatuksen ja koulutuksen diskurssit (Hilpelä ym., 2018, s. 21).

Palattaessa historiassa vielä taakse päin, sai työväensivistystoiminta alkunsa 1800–1900 luvun taitteessa, jolloin työväenliikkeessä sivistys nähtiin ennen kaikkea poliittisena kysymyksenä ihmiskunnan edistyksestä sekä kokonaisvaltaisena hyvinvoinnin edistäjänä ja työnteon vastapainona (Miettinen, 2020, s. 29). Toisen maailmansodan jälkeen sivistyskäsite yhdistyi yhä vahvemmin hyvinvointivaltioon ja koulutusjärjestelmään sekä kirjastolaitokseen ja muiden sivistysinstituutioiden rakentamiseen, eli edellä mainitun sivistyssektorin kehittämiseen (Miettinen, 2016, s. 59). Sivistyspalvelujen rakentamiseen liittyi vahvasti sivistystoiminnan laajeneminen kaiken kansan ulottuville.

Kansansivistystoiminnasta puhutaan vapaana sivistystyönä, jota koskee oma lainsäädäntönsä. Kyseisen lain (Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632) mukaan vapaan sivistystyön tarkoituksena on sellaisen koulutuksen järjestäminen, joka tukee elinikäisen oppimisen periaatteita ja edistää ihmisten monipuolista kehittymistä ja hyvinvointia huomioiden kestävä kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumisen. Laissa vapaan sivistystyön korostetaan olevan omaehtoista oppimista, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Vapaan sivistystyön toimintaa ja palveluja Suomessa toteuttavat erilaiset kolmannen sektorin toimijat, kuten Kansanvalistusseura, Työväen Sivistysliitto ja Kansallinen Sivistysliitto.

Nykyiseen sivistyssektoriin kuuluu kolme eri ulottuvuutta: oppiminen, liikkuminen sekä taide- ja kulttuuritoiminta, kuten varhaiskasvatus ja perusopetus, kirjastopalvelut ja liikuntapalvelut (Kalenius, 2023, s. 68). Sivistyspalveluiden toiminnasta ja tarjonnasta vastaavat kunnat. Sivistyspalvelujen tulee perustua yhdenvertaisuuteen, mikä on yhteydessä myös tehokkuusperusteeseen (Kalenius, 2023, s. 91). Tämä näkyy esimerkiksi koulutuspanostuksen huonona kohdentumisena silloin, jos koulutuksen piiriin pääseminen on eriarvoista sosioekonomisen taustan tai muun vastaavan seikan takia. Sivistyssektorin tuottamia hyötyjä ovat sivistyksen ymmärryksen ja merkityksien lisääntyminen sekä myös

taloudelliset edut (Kalenius, 2023, s. 91). Esimerkki taloudellisesta hyödystä on investointi henkilön kouluttamiseen, jolloin henkilöstä tulee myöhemmin veroja maksava kansalainen.

Sivistyspalvelujen saatavuus ja käyttö on alueellisesti jakautunutta, mikä näkyy myös esimerkiksi suhteessa korkeakoulutettujen määrään (Kalenius ym., 2024, s. 13). Lisäksi alueelliset erot ilmenevät muun muassa äänestysaktiivisuudessa, kulttuuripalvelujen käytössä ja peruskoulun jälkeen lukioon suuntautuneiden määrissä. Elinkaaritarkastelussa huomataan, että erityisesti opiskeluun, liikkumiseen sekä kulttuuri- ja huvitilaisuuksiin osallistuminen on suurinta nuorilla ja vähenee iän myötä, kun taas päinvastainen liike tapahtuu televisioon, radioon ja lukemiseen käytetyssä ajassa (Kalenius ym., 2024, s. 209–213). Tulevaisuudessa sivistyspalveluiden osalta olennaista on se, että löydetään sopivat rakenteet, joilla turvataan palveluiden yhdenvertainen saatavuus sekä mahdollistetaan esimerkiksi korkeakouluttautuminen kaikkialla Suomessa.

3.3 Suomalaiset sivistysideaalit

Sivistyksen käsitteeseen liittyy ihanteiden vaalimista, sillä puhuttaessa sivistysidealeista puhutaan myös normatiivisesta ihmiskuvasta. Sivistyskäsitteiden sekä eri aikakausien ja kulttuurien pohjalta voidaan muodostaa käsitys ihanteellisesta sivistyneestä ihmisestä ja yhteiskunnasta. Sivistysteorioiden ja sivistyskäsitteiden sekä sivistysidealien välisenä erona voidaan pitää sitä, että teorit ja käsitteet kuvaavat millaisia lähtökohtia sivistysprosessille on ja mitä sivistysprosessissa tapahtuu, kun taas sivistysideaalit kuvaavat silloisen ajan ihanteita, millainen on sivistynyt ihminen ja kuinka ihmisen tulisi ihannetapauksessa sivistystään hyödyntää.

Sivistyspuheen aktivoituminen ja ratkaisujen etsiminen sivistyksestä on ollut tyypillistä muun maailmaa ja yhteiskuntaa koskevan kriisiytymisen hetkellä. Kyseessä on siis samankaltainen ilmiö, kuin muissakin kehityksen ja muutossuuntien avaimena pidettyjen käsitteiden, kuten elinikäisen oppimisen tai kestävä kehityksen käsitteiden, käytössä. Sivistyspuhe lisääntyi esimerkiksi maailmansotien jälkeen (Miettinen, 2020, s. 9). Puhe sivistyksestä ja sivistysidealien päivittämisestä on lisääntynyt jälleen viime vuosina maapallon kestävämmämyyskriisin, pandemian ja sotien keskellä.

Eurooppalaisena sivistysideaalina pidettiin pitkään ihmisen henkistä kasvua, joka nähtiin sijoittuvan luonnon yläpuolelle (Andersen, 2021, s.7). Suomessa ennen 1800-luvulla tapahtunutta sivistyksen leviämistä työväenliikkeeseen, oli sivistysideali hyvin klassinen ja

kiinni porvarillisen elämän ihanteissa sekä sille luonteenomaisessa vahvassa yksilökeskeisyydessä (Miettinen, 2020, s. 29). Työväenliikkeen kesken kehittynyt ideaali oli myös sille ajalle tavanomainen käsitys, jonka mukaan sivistynyt ihminen kunnioittaa tietoa, lukee paljon, on johdonmukainen sekä itsereflektoiva ja harkitseva, huomioi toiset ihmiset sekä arvostaa kauneutta (Miettinen, 2020, s. 29). Sivistyskäsityksen päivittyessä ihanteet alkoivat kohdistua myös formaali sivistykseen ja reaalisivistykseen, jotka liittyivät kouluttautuneisuuteen ja yleissivistykseen. Formaali sivistys korostaa yleisiä ajattelun valmiuksia ja opitun siirtovaikutuksellisuutta kaikille elämänaloille, reaalisivistys taas painottaa oppisisältöjen monipuolisuutta ja hyödyllisyyttä, jolloin sivistyneisyys näyttää tasapainoisena todellisuuden ilmenemismuotojen ymmärtämisenä (Väljärvi, 2014).

Uusien sivistysideaalien muodostamisella on pyritty nationalistisesta kansallisesta projektinomaisuudesta globalisoitumiseen. Sivistysideaalien uudistaminen edellyttää uuden ajan reunaehtojen ymmärrystä sekä perusteellista pohdintaa siitä, mitä koulutuksellisia ja sivistyksellisiä arvoja haluamme yhteiskunnassa vaalia. Uudemmissa sivistysteorioissa ja sivistysideaaleissa korostuvatkin kriittinen poliittinen tietoisuus sekä ekososiaalinen vastuu (Moilanen & Salonen, 2022, s. 47). Näille sivistysideaaleille tyypillistä on yksilö- ja ihmiskeskeisyydestä siirtyminen kohti kriittisen poliittisen sivistyksen korostamista sekä ei-inhimillisen todellisuuden arvostamista (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 49). Tässä ajassa uudenlaisen sivistysideaalin luomisella halutaan onnistua entistä paremmin ratkaisemaan maailmassa vallitsevaa monenlaista pahoinvointia ja epätasa-arvoa (Järvinen ym., 2023, s. 41) sekä aikamme viheliäisiä ongelmia, jotka liittyvät ekologisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin haasteisiin (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 48).

Ekososiaalisen kasvatuksen korostumisen myötä erityisesti 2020-luvulta lähtien sivistysideaalit ovat kuvanneet entistä enemmän kriittisiin sivistysteorioihinkin viittaavaa ihmisihannetta, johon kuuluvat muun muassa ekososiaalinen sivistys, ekologinen sivistys ja planetaarinen sivistys. Tarkastellessa sivistystä ekokriisien ja ilmastonmuutoksen näkökulmasta, ekososiaalisuuteen liittyvät ideaalit kuvaavat ihanteita kyseisten ongelmien estämiseksi tai hidastamiseksi. Ideaalien vastaisesti luonnonvarojen hupenemisen ja ilmaston lämpenemisen edistäminen voidaan nähdä puolestaan sivistymättömänä toimintana. Tällaisiin sivistysideaaleihin kuuluu autonomiaan kasvattamisen tavoitteita, sillä niissä vastuu luonnosta ja ekosysteemeistä määritellään niin abstraktilla tasolla, että yksilölle mahdollistuu eettinen toiminta oman harkintansa mukaan (Moilanen ym., 2023, s. 60). Tosin autonomisuuden

ihanne joutuu samanaikaisesti ja koko ajan yhä enemmän väistymään kapitalistisen maailman tuotannollis-teknologisten ihanteiden tieltä (Värri, 2019).

Vaikka klassiset sivistysteoriat eivät ole pystyneet vastaamaan planetaarisiin ongelmiin, niiden tarjoamat lähtökohdat sivistyksestä ja sen tähtäämisestä yhteiskunnan kokonaisvaltaiseen humanimpaan kehitykseen toimivat myös Antti Moilasan ja Arto Salosen muodostaman planetaarisen sivistysideaalin perustana (Moilanen & Salonen, 2022, s. 51). Moilasan ja Salosen (2022, s. 60) mukaan planetaarinen sivistyminen tarkoittaa sitä, että ihminen toimii elämässään hahmottaen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumon niin, ettei eilistä voi muuttaa, mutta huomiseen voi vaikuttaa. Heidän ajatuksensa sivistyksestä perustuvat ihmisen kykyyn itsenäiseen ajatteluun, moraaliseen päätöksentekoon, tieto- ja arvostelukykyyneen, omien halujen kultivoitumiseen, demokraattisiin taitoihin sekä kosmopoliittisuuteen. Planetaarisesti sivistynyt ihminen siis tiedostaa, että elämä on riippuvaista elinvoimaisesta luonnosta sekä kohtaa muita ihmisiä itsessään arvokkaina olentoina, joiden arvo perustuu pelkästään ihmiseksi syntyneeseen. Myös Veli-Matti Värri (2019) muodostamassa ekologisessa sivistysteoriassa huomioidaan planetaariset kriisit ja esitetään näkemyksiä siitä, millaisen kasvatuksen ja sivistyksen avulla ympäristökriisejä voitaisiin ratkaista.

Arto Salonen on myös yhdessä Maria Joutsenvirran kanssa hahmotellut sivistyslähtökohdallista edistymiskertomusta, joka nostaa aiempaa enemmän esiin ihmistä syvästi tyydyttäviä vaurauden muotoja, kuten sosiaalista ja ajallista vaurastumista (Salonen & Joutsenvirta, 2020). He pyrkivät siis laajentamaan vaurauden käsitettä ja kokemusta kulutus- ja markkinakeskeisyydestä laajemmalle. Kyse on ennen kaikkea ihmiselämän suuntaamisesta siihen, mikä auttaa ihmisenä kasvamisessa ja tyytyväisempänä elämisessä sekä mikä tekee elämästä ja työstä arvokasta ja mielekästä, jolloin ihminen voi samalla luoda paremman yhteyden omiin sekä maapallon todellisiin tarpeisiin (Joutsenvirta & Salonen, 2020).

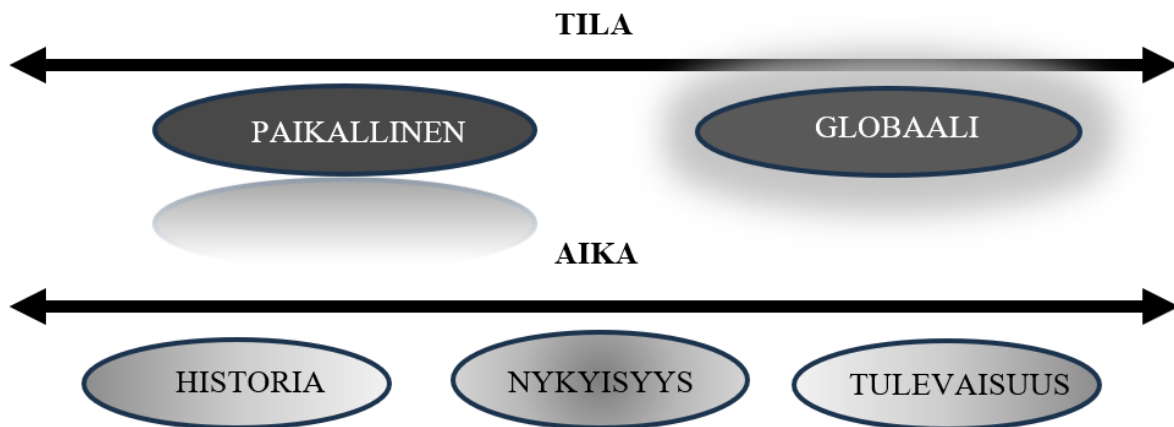
Teknologioilla on kiistaton rooli yhteiskuntien kehityksessä ja ne osaltaan palvelevat sivistymistä sekä muuttavat jatkuvasti suhdettamme sivistykseen (Väljærvi, 2014).

Teknologioita hyödynnetään esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjunnassa ja rajallisten luonnonvarojen kestävämmässä käyttämisessä, palvelujen digitalisoimisessa sekä ylipäättään tiedon liikkuvuuden lisäämisessä (Joutsenvirta & Salonen, 2020; Väljærvi, 2014).

Teknologiat auttavat siis kestävämpään ja kustannustehokkaampaan yhteiskuntaan

siirtymisessä, mutta ne voivat myös estää tai jarruttaa sitä kasvavan energiatarpeensa takia, vahvistaen samalla eriarvoistumista (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 137;140).

Moilasen ja Salosen (2022) sekä Joutsenvirran ja Salosen (2020) sivistysideaaleille yhteistä on sivistyksen näkeminen ajallisena ja tilallisena prosessina, jossa historian ja tulevaisuuden sekä paikallisen ja globaalin orientaation välisessä jännitteessä sivistyminen tapahtuu. Moninaiset suhteet erilaisiin ajallisiin ja tilallisiin todellisuuksiin lisäävätkin ihmisen kykyä tunnistaa syitä omalle olemassaololleen (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 109). Sivistynyt ihminen on siis kestävästi toimiva ja orientoitunut kansalainen, joka kokee elämän mielekkyyttä toimimalla ratkaisijan roolissa siinä todellisuudessa, jossa hän elää. Kuviossa 1 havainnollistan Joutsenvirran ja Salosen (2020, s. 109) mallia mukailen edellä kuvattua sivistyksen dynamiikkaa.

Kuvio 1. Sivistymisen dynamiikka (mukaiillen Joutsenvirta & Salonen, 2020).

Opetus- ja kulttuuriministeriön seminaariesityksessä taloustieteilijä Sixten Korkman (2024) tunnisti sivistysihanteen päivitystarvetta niin ikään talouden, teknologian, kestävän kehityksen ja globalisaation osalta. Sivistysihanteessa tulisi hänen mukaansa korostua sekä itsenäinen ajattelu että yhteiskunnallinen moniäänisyys sekä yhteiskunnan yhteinen tieto- ja arvoperusta. Tiedon ja oppineisuuden lisäksi Korkmanin kuvaamana ihanteena on omata kriittistä arviointikykyä, mutta myös luovuutta ja empatiaa, joita hän kutsuu järjen ja sydämen sivistykseksi. Korkmanin esittämässä sivistysihanteessa esiin nousee klassisille sivistysteorioillekin tutut piirteet, kuten ihmisen henkinen kehitys ja koulun keskeinen rooli sivistämisessä, muttei hän huomioi niinkään kriittisille planetaarisille ja ekologisille sivistysihanteille ominaisia piirteitä.

Koulutuksen, työelämän ja muun sivistystä tukevan toiminnan ulkopuolelle jääminen, syrjäytyminen ja työttömyys voidaan nähdä yhteiskunnallisena uhkakuvana, sivistysideaalien vastakohtana. Wilenius (2021, s. 66) pitää synkimpänä näkymänä sitä, että yhteiskunnassa vakiintuisi eräänlainen B-luokan kansalaisuus, työttömien ja syrjäytyneiden luokka. Tällaista yhteiskuntaluokkaa edustaisi epäsosiaalisen käyttäytymisen lisääntyminen, mihin esimerkiksi työttömyyden tila houkuttelee. Sivistyksellä on paikkansa julkisen keskustelun rakentajana myös tällaisten tulevaisuuskuvien toteutumisen ehkäisemisessä sekä ennen kaikkea hyvinvoinnin, osallisuuden ja kestäväen tulevaisuuden mahdollistajana.

3.4 Sivistyksen teemavuosi

Opetus- ja kulttuuriministeriö nimesi vuoden 2024 Sivistyksen teemavuodeksi. Teemavuoden tarkoituksena oli tarjota kaikille avoimia ja osallistavia tapahtumia sekä synnyttää kansalaiskeskustelua, joiden kautta tavoiteltiin sivistyksen uudelleen sanoittamista sekä sivistyksen tuomista ihmisten arkeen tähän päivään (Sivista, 2023). Sivistan (2023) mukaan määrittelemällä ja sanoittamalla sivistystä ajassamme sekä korostamalla kansalaisten roolia sivistisyhteiskunnan luojana voidaan edistää yhteenkuuluvuutta ja yhteiskunnallista eheyttä. Sivistyksen teemavuosi 2024-verkkosivuston mukaan tavoitteena oli käsitellä kuutta eri sivistyksen osateemaa, jotka ovat: 1) kestävä tulevaisuus, 2) monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus, 3) kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä, 4) tieteestä sivistykseksi, 5) lukutaito ja dialogi ja 6) elinikäinen oppiminen ja sivistys. Näiden lisäksi läpileikkaavina teemoina olivat digitalisaatio ja myötätunto.

Sivistyksen teemavuotta koordinoi Kansanvalistusseura sr. eli Kvs-säätiö, joka on arkisivistykseen sekä ympäristö- ja yhteiskuntavastuuseen keskittyvä sitoutumaton sivistyssäätiö. Kvs-säätiön toiminta perustuu vapaan sivistystyön, elinikäisen oppimisen ja aikuiskasvatuksen asiantuntijuuteen ja säätiön ydinosaamiseen kuuluvat oppiminen, vaikuttaminen ja innovaatiot (Kvs-säätiö). Kvs-säätiö määrittelee arkisivistyksen olevan yhdessä oppimista, jonka avulla ihmiset huolehtivat ympäristöstä ja toisistaan. Sivistyksen teemavuoden suojelijoiksi oli nimetty presidentti Tarja Halonen ja Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi. Suojelijoiden tehtävänä oli luoda teemavuodelle merkityksellinen, yli sukupolvien ja yhteiskunnallisten rajapintojen ulottuva perusta (Kvs-säätiö). Tässä tutkimuksessa Sivistyksen teemavuosi näyttelee tärkeää roolia sen vuoksi, että tutkimuksen aineisto koostuu teemavuoden aikana tehdystä, sivistyspuhetta sisältävästä media-aineistosta.

4 Sivistys poliittisena diskurssina

Sivistyksestä on muotoutunut tärkeä osa Suomen valtion kansallisidentiteettiä, taloutta ja yhteiskunnallis-poliittista keskustelua. Kuitenkin sivistysdiskurssia on siirretty jo jonkin aikaa sivuun (Väljärvi, 2014) ja se on korvattu esimerkiksi puheella tulevaisuustaidoista ja osaamisen kehittamisestä. Siinä missä aiemmin hankittiin sivistystä, nykyään hankitaan ja kehitetään osaamista. Tämä semantiikan muutossuunta seuraa myös selkeää yhteiskunnallista kilpailukykyä ja markkinataloutta pönkittävää kielenkäyttöä, mikä näkyy yleisesti esimerkiksi puhuttaessa koulutuksesta, joka on muuttunut aiempaa enemmän osaamis- ja työmarkkinakeskeiseksi. Nyt uudelleen kasvanut sivistyspuhe antaa viitteitä siitä, että sivistyksen käsite on löytänyt jälleen paikkansa poliittisissa asiakirjoissa ja sivistyksen ideologia halutaan nostaa takaisin valokeilaan. Tässä luvussa tarkastelen sivistyskäsitteen kielellisiä esitystapoja poliittisissa asiakirjoissa, eli sivistystä poliittisena diskurssina.

Kuten elinikäistä oppimista käsittelevässä luvussa mainittiin, sopii sivistys erinomaisesti elinikäisen oppimisen viitekehyykseksi. Lisäksi sivistyksen ja elinikäisen oppimisen käsitteiden käytöllä ja representaatioilla on ollut hyvin samankaltaista aaltoilevaa liikehdintää yhteiskunnallis-poliittisessa keskustelussa: molempien käsitteiden merkitys on aina muovautunut sen hetkisen yhteiskunnallisen sekä koulutus- ja työmarkkinallisen tilanteen mukaisesti. Toisaalta käsitteet ovat ajoittain olleet lähes kokonaan pois yhteiskunnallisesta keskustelusta. Tämän samankaltaisuuden ja vertailukelpoisuuden vuoksi käsitteiden tässä luvussa sekä sivistyksen että osittain myös jatkuvan oppimisen (tämänhetkinen elinikäisen oppimisen pääkäsite) poliittisia diskursseja kriittisellä otteella. Ennen sitä hahmotetaan kuitenkin yleisesti poliittista vallan ja hallinnan ideologiaa.

4.1 Poliittis-ideologinen valta

Poliittisiin järjestelmiin perustuvat demokraattiset valtiot ovat tunnettuja vakaudestaan. Suomen poikkeuksellinen siirtymä presidenttivetoisesta johtamisesta kohti parlamentarismia on samalla muuttanut maamme poliittista kulttuuria sekä poliittisten instituutioiden valtasuhteita (Niemi ym., 2017). Suomea voidaan nimittää parlamentaariseksi demokratiaksi, jossa politiikka on vahvasti hallitusvetoista. Lisäksi Suomea pidetään vahvana sivistysvaltiona, oikeusvaltiona ja hyvinvointivaltiona, jotka kuuluvat tiiviisti yhteen valtiollisessa toiminnassa. Oikeusvaltion toiminta perustuu lainmukaiseen yhteiskunnan asioiden hoitamiseen ja hyvinvointivaltiossa on puolestaan sitouduttu huolehtimaan kaikkien

riittävästä toimeentulosta ja hyvinvoinnista (Hämäläinen, 2016, s. 5). Sivistysvaltiossa kuitenkin ymmärretään, että kansalaisten hyvinvoinnin ja vapauksien lainsäädännöllisen turvaamisen lisäksi tarvitaan myös kansalaisten tosiasiallista osallisuutta (Hämäläinen, 2016, s. 7). Ajatus sivistyneistä, korkeasti koulutetuista ja aktiivisista yhteiskunnan jäsenistä inspiroikin poliittista päätöksentekoa. Samalla humanistinen sivistys vahvistavaa demokratiaa ja yhteiskuntakeskustelua sekä mahdollistaa myös vallanpitäjien kritisoimista (Miettinen, 2020, s. 33). Kuinka tällainen yhteiskunta saavutetaan? Vastauksia on etsitty muun muassa markkinoiden logiikkaa tiiviisti seuraavasta elinikäisen oppimisen ideologiasta, jota tällä hetkellä uudelleen rakennetaan jatkuvan oppimisen ideologialla. Kuvastavatko sivistys ja jatkuva oppiminen siis tämän ajan uutta kehityksen ideologiaa?

Kilpailukykyretoriikka on jo pitkään vallinnut poliittista kielenkäyttöä. Esimerkiksi sekä sivistyksestä että jatkuvasta oppimisesta on haluttu saada kansalaisten itsensä omaksumia tarpeellisia ominaisuuksia, jotta heille syntyisi autonomisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuden kokemus (Kinnari, 2020). Myönteisen, mutta ohjaavan retoriikan ja argumentoinnin seurauksena ihmiset ovat itse alkaneet kokea tarvetta, halua ja ajoittain pakkoakin oman osaamisensa kehittämiseen sekä ajalleen tyypillisen ihannoitavan sivistyksen omaksumiseen. Silloin, kun poliittisilla linjauksilla ja toiminnalla tavoitellaan tämän kaltaista vapaaseen tahtoon perustuvaa hallintaa, voidaan sitä kutsua *poliittiseksi rationaalisuudeksi*, joka tarkoittaa järkeilyyn ja ohjaavuuteen perustuvaa hallinnan tapaa (Miller & Rose, 2008). Ihmisten kokemus lisääntyvästä autonomiasta voi kuitenkin todellisuudessa samalla kietoa ihmisiä toisenlaiseen hallintaan, kuten tuotanto- ja rahoitusmalleihin (Miller & Rose, 2008).

Väljäärvi (2024, s. 3) kuvaa laaja-alaista sivistymistä vapautumisena tietämättömyydestä ja kapea-alaisuudesta, mikä näin sanoitettuna luo ihmiselle lähes rajattomia mahdollisuuksia. Puolestaan elinikäiseen oppimiseen liittyvässä hallinnassa on Silvennoisen (2014a, s. 135) mukaan kyse ennen kaikkea väestöjen maksimaalisesta työvoimapotentialin hyödyntämisestä, mikä perustuu siihen, että yksilöt huomaisivat itse oman työmarkkinakelpoisuutensa ja siihen liittyvät kehittymistarpeensa (Värri, 2019). Kysymykset sivistyksestä ja elinikäisestä oppimisesta voidaan näin ollen nähdä ideologisina kysymyksinä ja ideologiset kysymykset ovat taas Lahtisen (2019, s. 71) mukaan aina myös poliittisia kysymyksiä. Molemmilla, sekä sivistyksen että jatkuvan oppimisen käsitteillä on siis oma poliittis-ideologinen ulottuvuutensa, jotka liittyvät kapitalistisessa yhteiskunnassa sille ominaisiin valta- ja voimasuhteisiin (Lahtinen, 2019, s. 71).

Käsitteenä valta on moninainen ja se sisältää erilaisia vivahteita. Valtasuhteet näyttäytyvät aina myös muuttuvina suhteessa globaaliin järjestykseen, yhteiskuntiin sekä yksilöön (Kinnari, 2020, s. 43). Valtion ja politiikan kontekstissa on yleistä tarkastella väestöä vallan kohteena, mitä pyritään muokkaamaan toivotunlaiseksi (Niemi ym. 2017). Hallintavalta on vahvimmillaan, kun yksilöt toimivat oman vapaan harkintansa pohjalta niin, että samalla toteutuu yhteiskunnallisesti taloudellista hyötyä (Silvennoinen, 2014a, s. 135). Poliittisten julkaisujen, linjausten ja keskustelujen perusteella voidaan muodostaa käsityksiä siitä, millainen yhteiskunnallinen kehityssuunta on ja millaisissa asioissa ihmisten ajatuksiin ja käyttäytymiseen halutaan sitä kautta vaikuttaa. Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistetaan poliittista valtaa käyttävien toimijoiden ja instituutioiden julkaisemien poliittisten asiakirjojen poliittis-ideologiseen sisältöön ja sivistyksen käyttöön poliittisena diskurssina, jonka vertailuna tarkastellaan myös jatkuvan oppimisen diskursseja. Poliittisen vallan tarkastelun avulla voidaan ymmärtää paremmin yhteiskunnallisia kehityssuuntia ja vallankäytön kansalaisten toimintaa ohjaavia keinoja.

4.2 Sivistys ja jatkuva oppiminen poliittisissa asiakirjoissa

Kansalaisyhteiskunnan pitkäjänteisesti rakentama henkinen pohja luo puitteet oikeutta ja hyvinvointia ylläpitäville valtiollisille rakenteille ja politiikalle. Kielitoimiston sanakirja (2024) määrittelee politiikan olevan toimintaa, jolla vaikutetaan valtiollisiin ja yhteiskunnallisiin asioihin. Poliittisen järjestelmän tärkeimpiä elimiä ovat eduskunta ja hallitus, jotka vastaavat muun muassa lainsäädännöstä (Niemi ym., 2017). Poliittisilla asiakirjoilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa eri poliittisen järjestelmän edustajien, kuten valtioneuvoston esittämiä asiakirjoja, jotka liittyvät valtion johtamiseen. Erityinen kiinnostus kohdistetaan sivistyksen diskursseihin nykyisessä hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto, 2023), Valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa (Valtioneuvosto, 2021) sekä Jatkuvan oppimisen uudistamisen ohjelmassa (Valtioneuvosto, 2020).

Poliittisena diskurssina sivistys on näyttäytynyt vahvana muun muassa koulutuspolitiikan yhteydessä, sillä sivistyksen ja koulutuksen yhteen liittämällä on kauaskantoiset vahvat juuret ja sivistystehtävä on kuulunut jo useiden vuosikymmenien ajan opetussuunnitelmiin. Valtioneuvoston (2021) eduskunnalle esittämässä koulutuspoliittisessa selonteossa tavoitetilaksi on määritelty vahva sivistysperusta, korkea osaamistaso sekä koulutuksen ja tutkimuksen järjestäminen taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla. Myös nykyisessä hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto, 2023) sivistys on nostettu vahvemmin esiin ja

sivistyksen käsitettä käytetäänkin ohjelman kuvauksessa useammassa eri yhteyksissä. Jatkuvan oppimisen uudistus (Valtioneuvosto, 2020) puolestaan kohdistuu tarkemmin vastaamaan jatkuvaan osaamisen kehittämisen ja uudistamisen tarpeeseen. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2019 julkaisema ja vuoteen 2030 ulottuva strategia on nostanut sivistyksen nimelliseksi tavoitteekseen. Strategiakuvaus alkaakin sivistyksen kannalta punnokkaasti heti ensimmäiseltä sivulta, jossa suurin korostetuin kirjaimin painotetaan sivistystä tiedolla, taidolla ja tunteella. Ihmisten sekä itse ministeriön suhdetta sivistykseen kuvataan strategiakuvauksessa seuraavasti: ”Sivistyksellä on ihmisten mielessä monenlaisia merkityksiä. Meillä ministeriössä se liittyy hallinnonalamme kaikkeen toimintaan — — Sivistynyt ihminen kokee elämän merkityksellisenä, ja merkityksellisyyden kokemus lisää luottamusta yhteiskuntaan ja yhteiskunnassa” (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019).

Petteri Orpon Vahva ja välittävä Suomi -hallitusohjelman visioon kuuluu *osaava Suomi, jonka tulevaisuuden perustana on korkea osaaminen ja sivistys* (Valtioneuvosto, 2023). Hallitusohjelmassa sivistys ja osaaminen liitetään vahvasti koulutukseen. Sivistyksen asema ja sivistykselliset tavoitteet eri koulutusasteilla kuvaillaan hallitusohjelmassa toisiinsa nähden vaihtelevasti, muttei kuitenkaan aiempaan verraten poikkeavasti. Toisen asteen koulutuksessa lukiokoulutuksen keskeiseksi tavoitteeksi on nimetty laaja-alainen yleissivistys ja jatko-opintokelpoisuuden tuottaminen, kun puolestaan ammatillisessa koulutuksessa mainitaan tavoitteeksi ammatilliset ja sivistykselliset valmiudet (Valtioneuvosto, 2023, s. 86). Valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa (2021, s 26) kehoitetaan kehittämään toisen asteen opintoja niin, että ne mahdollistaisivat nykyistä joustavammin yleissivistävien ja ammattiin valmistavien sisältöjen yhdistämistä, millä edesautettaisiin jatko-opintovalmiuksien syntymistä sekä tasapainotettaisiin siirtymistä korkea-asteelle.

Samankaltainen sivistysorientaatio näkyy yliopiston ja ammattikorkeakoulun sivistystavoitteiden välillä. Hallitusohjelman (Valtioneuvosto, 2023, s. 88) mukaan yliopistojen kehittäminen perustuu sivistysyliopistomalliin, jonka keskeinen tehtävä on kriittiseen ja analyyttiseen ajatteluun kasvattaminen. Taas ammattikorkeakoulujen tehtäväksi on nimetty nopea vastaaminen työelämän uudistuviin osaamistarpeisiin, eli sivistykselliset tavoitteet jätetään kokonaan mainitsematta. Sivistykseen panostus korostuu siis edelleen selkeämmin lukio- ja yliopistokoulutuksessa, kun taas ammatillisessa perus- ja korkeakoulutuksessa satsataan erilaisiin ammattitaitovaatimuksiin ja osaamistarpeeseen vastaamiseen.

Vaikka sivistys onkin säilyttänyt paikkansa eri koulutusasteiden opetussuunnitelmissa sekä hallitusohjelmassa, Wileniuksen (2021, s. 29) mukaan lukio- ja korkeakoulutuksesta puuttuu edelleen sivistykseen liittyvä ajattelun elävyyteen ja liikkuvuuteen sellaisenaan opettava koulutus. Tämä perustelisi Wileniuksen mielestä aikuiskasvatuksen tehtävän kohdentamista tähän tarkoitukseen. Aikuisväestön koulutus on muuttunut alun perin aatteellisesta kansan sivistystyöstä pääasiassa ammatillista osaamista työmarkkinoiden ja talouden tarpeisiin tuottavaksi toiminnaksi (Silvennoinen, 2014b, s. 346), koska jatkuvasti muuttuva työelämä edellyttää työikäisten osaamisen kehittämistä ja ylläpitämistä (Valtioneuvosto, 2021, s. 15). Aikuiskasvatuksen humanistinen sivistysperinne – ihmisenä kehittyminen sekä pyrkimys totuuteen ja hyvyyteen – on polkeutumassa työelämäorientoituneen aikuiskoulutuksen alle (Miettinen, 2016, s. 61). Sivistysperinne sekä työmarkkina- ja koulutuspolitiikka eivät siis kohtaa. Tämä tarkoittaa Silvennoisen (2014b, s. 347) mukaan myös sitä, että julkisen vallan suunnittelukoneisto ja talouspoliittiset virtaukset ovat jyränneet myös aikuiskasvatuksen osalta entisenlaiset sivistysideologit ja -vaikuttajat. Tähän hallitusohjelmassa ei oteta kantaa, mutta hallituksen aikuiskoulutukseen kohdistuneet leikkaukset viime vuosina puhuvat puolestaan.

Työuran aikaiset mahdollisuudet sivistyksen lisäämiseen, oppimiseen ja koulutukseen eivät myöskään jakaudu tasapuolisesti (Valtioneuvosto, 2021, s. 15). Epätasa-arvoa synnyttää esimerkiksi teknologisoituvan arjen tuomat haasteet ikääntyneille sekä kielitaidottomuus maahanmuuttajille. Myös koulutukseen suunnatut rahoitusmallit päivittyvät lähes vuosittain, mikä aiheuttaa sen, että kun toiseen koulutukseen panostetaan, joltain toiselta koulutukselta otetaan pois. Olemme taas uuden äärellä siinä, miten hallituksen toteuttamat ja kaavailemat koulutukseen kohdistuneet rahoitusuudistukset, poliittiset ajurit (esim. korkeakoulutuksen ja pienempien osaamiskokonaisuuksien painottaminen) sekä käynnissä oleva oppimisen tuen uudistushanke (ks. Opetushallitus, 2025) tulevat vaikuttamaan osaamisen kehittämiseen ja sivistysajatteluun.

Hallitusohjelmassa Suomea kuvataan kannustavaksi sivistisyhteiskunnaksi, jossa *”kestävä hyvinvointi perustuu sivistykseen ja osaamiseen, yrittäjyyden ja työn teon arvostukseen sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon periaatteille”* (Valtioneuvosto, 2023, s. 8). Hallitusohjelman hyvinvointiyhteiskuntaa koskevassa tilannekuvassa kuitenkin tunnustetaan, että eriarvoisuus sekä heikentyvä osaaminen ja terveydentila vaikuttavat ihmisten yhteiskunnalliseen osallistumiseen sekä työkykyyn. Tällainen kehityssuunta heikentää kansalaisten osallisuutta sivistykseen sekä lisää valtion hyvinvoinnin ja toimeentulon tukemisen menoja. Hallitus

pyrkii vastaamaan tähän varmistamalla yhdenvertaisen palveluiden saatavuuden sekä tarpeenmukaisen palveluiden kehittämisen (Valtioneuvosto, 2023, s. 21). Tilastokeskuksen (2025) mukaan Suomessa työllisyys heikkeni ja työttömyys kasvoi jälleen vuonna 2024.

Valtioneuvoston (2021, s. 42) koulutuspoliittisessa selonteossa korostetaan erityisesti vapaan sivistystyön merkitystä yhteiskunnan eheyden, tasa-arvon ja aktiivisen kansalaisuuden tukijana. Selonteossa vapaan sivistystyön tavoitteiksi kuvataan muun muassa ihmisen monipuolisen kehittymisen, hyvinvoinnin, moniarvoisuuden, yhteisöllisyyden ja kestäväen kehityksen edistäminen. Tästä huolimatta hallitusohjelmassa vapaata sivistystyötä sivutaan puolestaan vain sen verran, että vapaan sivistystyön merkitys osaamisen lisäämisessä ja harrastamisessa tulee tunnistaa (Valtioneuvosto, 2023, s. 91).

Taiteen ja kulttuurin merkitys osaamiseen painottuvassa tietoyhteiskunnassa on kasvanut sekä työelämässä että vapaa-ajalla. Hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto, 2023, s. 53;91) sivistysvaltion tunnusmerkkinä pidetään monipuolista ja arvostettua taide- ja kulttuurielämä sekä korostetaan sitä, että kunnallisella tasolla on pystyttävä edelleen turvaamaan perustuslain mukaiset sivistyspalvelut, kuten kirjasto- ja liikuntapalvelut. Kulttuuri- ja taidekasvatuksella pyritään vahvistamaan luovuutta ja elämänymmärrystä sekä edistetään henkilökohtaisen kulttuuri- ja taidesuhteen syntymistä ja laaja-alaista sivistystä (Valtioneuvosto, 2021, s. 51).

Koulutuksella ja tieteellä tunnustetusti mahdollistetaan taloudellista hyvinvointia ja kasvua. Hallituskauden tavoitteissa todetaan, että *sivistys luo edellytyksiä talouden kasvulle ja kilpailukyvyille* (Valtioneuvosto, 2023, s. 78). Sivistyksen ja talouden asettaminen toistensa edellytyksiksi — mihin myös Hegel ja Snellman perustivat sivistyskäsityksiään — vaatii kuitenkin myös kriittisen huomionsa, koska se ensinnäkin purkaa humanistista sivistysideologiaa (Miettinen, 2016, s. 69). Toinen ristiriita syntyy siitä, että usein samanaikainen talouskasvuun perustuva sivistysajattelu ei huomioi parhaalla mahdollisella tavalla ekologisia ja sosiaalisia tavoitteita (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 254).

Talouden kasvussa ja taloudellisten hyötyjen tavoittelussa oleellinen kysymys on myös se, *kuka* taloudellisesti hyötyy, sillä taloudellisissa yhtälöissä on usein mukana myös taloudellisesti kärsijöitä. Esimerkiksi hallitusohjelmassa on päätetty leikata aikuisten harrastepohjaiseen vapaaseen sivistystyöhön kohdistettua rahoitusta omavastuuosuutta korottamalla (Valtioneuvosto, 2023, s. 91). Tämä toki vapauttaa valtion rahoja muuhun tarkoitukseen, mutta toisaalta vapaalla sivistystyöllä on tunnistettu olevan myös myönteisiä taloudellisia vaikutuksia erityisesti yksilö- sekä kuntatasolla (Manninen ym., 2019).

Demokratiaa ja ihmisoikeuksia voidaan pitää suomalaisen koulutuksen ja samalla myös sivistyksen arvoperustan ytimenä ja toisaalta yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumista demokratian toimivuuden perusedellytyksenä (Valtioneuvosto, 2021, s. 86).

Hallitusohjelmassa yhteiskunnan jäsenten laajaa sivistystä pidetään edelleen vahvan demokratian edellytyksenä, missä sananvapaudella nähdään keskeinen merkitys sivistyksen kulmakivenä (Valtioneuvosto, 2023, s. 79). Suomessa on ollut jo pitkään vakaa demokratiaan luottava henki, joka ei ole kokenut kovia kolauksia viime vuosinakaan.

Elinikäisestä oppimisesta johdettua jatkuvaa oppimista voidaan pitää viime vuosien koulutuspoliittisten visioiden yhtenä johtotähtenä. Parlamentaarisen työryhmän luoman ja vuosille 2020–2030 ajoittuvan Jatkuvan oppimisen uudistuksen tavoitteena on lisätä nopeaa ja joustavaa koulutustarjontaa kaikilla koulutusasteilla työelämän tarpeisiin (Valtioneuvosto, 2020). Uudistuksen visioon kuuluu, että kaikilla on työllistymisen ja merkityksellisen elämän edellyttämät tiedot, taidot ja osaaminen sekä jokaisella on mahdollisuus kehittää osaamistaan työuran aikana (Valtioneuvosto, 2020, s. 32). Vision toteutuessa osaaminen uudistaa työelämää ja työelämä uudistaa osaamista. Valmius monipuoliseen jatkuvaan oppimiseen tulee yhä edelleen korostumaan työelämän muutosten nopeutuessa ja samalla se voi olla vastaus murrosten tuomiin ongelmiin sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen (Valtioneuvosto, 2021, s. 85).

Valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa (2021, s. 44) *jatkuvan oppimisen ensisijaisena tavoitteena on työikäisten osaamistason nostaminen ja osaamisen uudistaminen sosiaalisen ja taloudellisen integraation tukemiseksi sekä kilpailukyvyn ylläpitämiseksi.*

Konkreettiseksi tämä tulee esimerkiksi tilanteissa, kun teknologian kehitys vie vanhoja työtehtäviä ja uudenlainen työ vaatii entistä parempia metataitoja ja digitaitoja. Käynnissä olevassa hallitusohjelmassa tavoitteena on ennemmin pyrkiä hyödyntämään yhteiskunnassa jo olemassa olevaa käyttämätöntä osaamista entistä paremmin sen sijaan, että panostus kohdistuisi täysin uudelleen kouluttamiseen (Valtioneuvosto, 2023). Jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia kuitenkin lisätään erityisesti sosiaali- ja terveydenhuolto- sekä kasvatusaloille. Lisäksi hallitus uudistaa ammatillisen koulutuksen rahoitusmallia, minkä tarkoituksena on myös kannustaa opiskelijoita suorittamaan pienempiä osaamiskokonaisuuksia kokonaisten tutkintokoulutusten sijaan (Valtioneuvosto, 2023, s. 86).

Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomi ei sijoitu enää eurooppalaisessa vertailussa korkeasti koulutettujen maiden joukkoon (Kalenius ym., 2024, s. 12). Myös PISA-tulosten

heikentymisen voidaan nähdä heijastelevan koko yhteiskunnan muutosta (Kelhä, 2023). Viimevuosien koulutuspoliittiset linjaukset, kuten oppivelvollisuusiän nostaminen ja aikuisten tutkintokoulutuksen suuntaaminen enemmän korkeakoulutukseen, ovat antaneet merkkejä koulutus- ja sivistyspolitiikan muutossuunnista. Esimerkiksi nykyisellä hallituskaudella aikuisten tutkintokoulutusta pyritään suuntaamaan enemmän työmarkkina-asemaa parantavaan ja koulutustasoa nostavaan koulutukseen lisäämällä jatkuvan oppimisen markkinalähtöisyyttä sekä luomalla parempia edellytyksiä myös yksityisen rahoituksen kasvattamiselle (Valtioneuvosto, 2023, s. 91). Samassa yhteydessä osana jatkuvan oppimisen turvaamista hallitus korostaa vapaan sivistystyön merkityksen tunnistamista osaamisen lisäämisessä ja harrastamisessa, vaikka rahahanat siihen suuntaan ovatkin tiukentuneet (ks. Sandoors, 2024).

Tämän hetken poliittisessa diskurssissa sivistyksen ja jatkuvan oppimisen tavoitteet ovat siis hyvin samansuuntaisia. Koulutusmahdollisuuksia halutaan parantaa – mutta toisaalta rajata ja osaamista halutaan lisätä ja kehittää – mutta tiettyyn suuntaan ja tarpeeseen. Nämä poliittiset tavoitteet tähtäävät selkeästi yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin etuihin, eivätkä niinkään yksilön mahdollisuuksien avartamiseen, josta esimerkiksi vapaan sivistystyön leikkaukset ovat vahva signaali. Sivistys poliittisena diskurssina ei vaikuta pääpiirteiltään radikaalisti muuttuneen, mutta jos sivistyskäsitteen käyttöä poliittisissa asiakirjoissa tarkastellaan suhteessa sivistyksen nykyaikaisiin määritelmiin ja ihanteisiin, on poliittisessa kielenkäytössä selkeät puutteensa, kuten esimerkiksi ekososiaalisen sivistyksen ja arkisivistyksen merkityksien osalta.

5 Tutkimustehtävä

Suomessa saavutettu sivistys-, hyvinvointi- ja oikeusvaltion asema sekä korkea koulutustaso ovat kokeneet kolahduksia muun muassa korkeakoulutettujen määrän alenemisen (Kalenius ym., 2024, s. 12), PISA-tulosten heikentymisen (Kelhä, 2023) ja työttömyyden kasvun (Tilastokeskus, 2025) myötä. Sivistyksen merkityksen korostaminen onkin uudelleen lisääntynyt poliittisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa viime vuosina. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että sivistys on nimetty nykyisessä hallitusohjelmassa talouden kasvun, kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin edistyksen tekijäksi (Valtioneuvosto, 2023, s. 78). Suomalaisessa koulutuspolitiikassa tukeudutaan vankkaan sivistysperustaan (esim. Valtioneuvosto, 2021), mutta miten kauan se on pitävä perusta koulutustason alentuessa, teknologian kehittyessä ja tiedon käsittelyn muuttuessa? Onko perinteinen humanistinen sivistyskäsitelmä nykypäivää vai miltä nykyaikaiset sivistysideaalit näyttävät kansalaisten silmissä?

Hiljaisuudessa elänyttä puhetta sivistyksestä on pyritty koko kansan keskuudessa nostattamaan vuonna 2024 opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämän Sivistyksen teemavuoden myötä. Teemavuoden tavoitteena oli uudelleen sanoittaa sivistystä ja tuoda sivistys lähemmäksi ihmisten arkea (Sivista, 2023). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on jäsentää, millaisia sivistyksen ulottuvuuksia tuodaan esiin verkossa julkaistuissa mediateksteissä Sivistyksen teemavuonna 2024. Lisäksi tarkastellaan sitä, millaisia sivistyksen diskursseja mediateksteissä voidaan tunnistaa eli miten sosiaalista todellisuutta sivistyksestä tuotetaan ja rakennetaan. Tutkimuksen tavoitteena on luoda katsaus nykyiseen käsitykseen sivistyksestä sekä sivistyksen yhteiskunnalliseen tulevaisuuteen.

Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia sivistyksen ulottuvuuksia esiintyy Sivistyksen teemavuoden 2024 aikana verkossa julkaistuissa mediateksteissä?
2. Millaisia sivistyksen diskursseja mediateksteissä on tunnistettavissa Sivistyksen teemavuonna 2024?

6 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kuvailen tutkimuksen toteutusta sekä perustelen tutkimuksen metodologisia valintoja. Aluksi perehdytään tutkimuksen tieteenfilosofisiin lähtökohtiin, eli sosiaaliseen konstruktionismiin ja kielenkäyttöön sosiaalisen todellisuuden rakentajana sekä hermeneuttiseen tutkimusotteeseen. Lisäksi tarkastellaan sitä, millainen media on tutkimuskohteena lähtien liikkeelle median roolista merkityksien luomisen näkökulmasta ja edeten kohti tutkimuksen kannalta tarkempaa rajausta aineistona käytettyihin mediateksteihin. Sen jälkeen kuvataan tutkimusaineistoa ja lopussa esitellään aineiston analyysiin liittyviä menetelmävalintoja ja analyysin etenemistä.

6.1 Tieteenfilosofiset lähtökohdat

Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kielenkäytöstä ja sen avulla rakennettavasta todellisuudesta. Kaikki se, mitä ihmisenä olemisesta ja ympäröivästä maailmasta ymmärrämme, voidaan ajatella rakentuneen kielen kautta (Burr, 2015). Kielenkäytön avulla paitsi kuvaamme maailmaa, myös merkityksellistämme, järjestämme, rakennamme ja uusinnamme elämäämme sosiaalista todellisuutta (Jokinen ym., 2016a). Kieli siis yhdistää jokapäiväisen arkitodellisuuden osat kokonaisuudeksi. Näistä syistä tutkimuksen tieteenfilosofisena lähtökohtana ja kielen tulkinnan viitekehyksenä toimii *sosiaalinen konstruktionismi*.

Konstruktivisuus tarkoittaa kielen jäsentämistä sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä (Jokinen ym., 2016a). Sosiaalisen konstruktionismin juuret ovat pitkällä länsimaisessa filosofiassa ja nykyisellään se on muotoutunut joukoksi erilaisia suuntauksia ja lähestymistapoja. Peter L. Berger ja Thomas Luckmann puhuivat ensimmäisten joukossa tiedon sosiaalisesta rakentumisesta. He edustavat tiedonsosiologian teoriaa, jota voidaan pitää sosiaalisen konstruktionismin yhtenä suuntauksena (Berger & Luckman, 2009). Toinen tunnettu sosiaalisen konstruktionismin edustaja on Vivien Burr, joka yhdistää sosiaalisen konstruktionismin kuvauksessaan tiedon tuottamisen sosiaaliset prosessit, tiedon ja sosiaalisen toiminnan välttämätön yhteyden, itsestään selvänä pidetyn tiedon kriittisen tarkastelun sekä ymmärryksen historiallis-kulttuurisesta sidonnaisuudesta (Burr, 2015). Yhdistän tutkimukseni tulkinnan viitekehyksessä sekä Bergerin ja Luckmannin että Burrin tieteenfilosofisia oppeja sosiaalisesta konstruktionismista.

Sosiaaliseen konstruktionismiin kuuluu ajatus, että todellisuus muodostuu aina jostakin tietyistä näkökulmasta ja yhteisöllisistä lähtökohdista. Kieli voidaan nähdä merkkijärjestelmänä, jonka avulla pystytään välittämään kokemuksia ja tekemään niistä ymmärrettäviä. Konstruktiivisten merkityssysteemien kannalta kieltä ja kielenkäyttöä ei siis pidetä yksiselitteisenä todellisuuden kuvana (Jokinen ym., 2016a). Tutkijan näkökulmasta kielenkäytön tutkimuksessa tarkoitus on muodostaa selkeämpiä kuvauksia siitä, miten sosiaalinen todellisuus on rakentunut sekä miten todellisuutta jatkuvasti rakennetaan (Jokinen ym., 2016a). Bergerin ja Luckmannin (2009, s. 45) mukaan ihmisten arkikäsitukset todellisuudesta liittyvät yhteiskunnalliseen asemaan ja käsityseroja voidaan ymmärtää näiden yhteiskuntien eroavuuksien kautta.

Kokemusten objektiivisuus herättää ristiriitoja sosiaalisen konstruktionismin edustajien kesken. Bergerin ja Luckmannin (2009, s. 82) mukaan yhteinen kieli mahdollistaa sen, että kokemusten objektivoitumisen kautta niistä muodostuu mahdollisia kaikille, eli kokemuksista tulee kaikkien saatavilla olevaa tietoa. Näin ollen esimerkiksi mediassa esiintyvä puhe uudistuneista sivistysideeista yhdistyy vastaanottajan aikaisempaan sosiaalisesti jaetun tiedon kautta muodostettuun ymmärrykseen sivistyksestä. Mitä enemmän ja useammin näistä sivistysideeista puhutaan, sitä totunnaistumpi käsitys kuulijalle siitä muodostuu. Burr (2015) puolestaan suhtautuu kriittisesti ajatukseen maailman objektiivisuudesta, sillä kielen avulla ei pelkästään kuvata maailmaa, vaan kieli myös rakentaa sitä. Objektiivisuuden sijaan hänen mielestään ihmisen todellisuus ja tieto maailmasta rakentuvat vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäristön kanssa. Vuorovaikutuksessa keskeistä on historian ja kulttuurin merkitys sekä todellisuuden rakentumisen kielellinen aspekti (Burr, 2015). Tästä näkökulmasta voidaan ajatella, että median tarjoama sisältö jakaa erilaisia kuvauksia todellisuudesta, jonka yksilö subjektiivisesti konstruoi omaksi todellisuudekseen, johon vaikuttavat myös yksilön aiemmin vuorovaikutuksen kautta luodut todellisuuden käsitykset.

Tiedonsosiologian teoriaan liittyy keskeisesti instituutioitumisen käsite, joka tarkoittaa toiminnan totunnaistumista sosiaaliin instituutioihin pohjautuvien kokemusten kautta (Berger & Luckmann, 2009, s. 66). Instituutioituminen, eli eri toimijoiden vastavuoroinen toiminnan tyypittely ja sitä kautta vakinaistunut toiminta, toteutuu vähitellen tapahtuvan totunnaistumisen seurauksena (Berger & Luckmann, 2009, s. 67). Tämä helpottaa toisten toiminnan ennakoitua ja samalla ihmisten välinen vuorovaikutus muuttuu ennustettavaksi. Toisin kuin Burr, Berger ja Luckmann (2009, s. 72) näkevät objektiivisen todellisuuden luomisen sosiaalisen toiminnan ja instituutioitumisen väistämättömänä tuloksena. Esimerkiksi

meille on sosiaalisesti jaettuna muodostunut tieto siitä, kuka on opettaja ja millaista toimintaa opettajalta odotetaan. Tämä on seurausta instituutioitumisesta opettajan käsitteelle, mikä juontuu ihmisten luomasta sosiaalisesta maailmasta, joka nähdään ainoana ja kaikille samankaltaisena (Berger & Luckmann, 2009, s. 78).

Laadullisessa tutkimuksessa tiedolla ei tyypillisesti ole selkeää alkua tai loppua, vaan tietoa pyritään lähestymään prosessin eri vaiheiden kautta, kuten kokonaisuuksia ja osia tarkastelemalla (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, luku 5.2). Tästä lähtökohdasta muodostuu ymmärrys tämän tutkimuksen tiedonmuodostusprosessista, joka pohjautuu hermeneutiikan tieteenfilosofiaan. *Hermeneuttinen ote* tutkimuksessa viittaa siihen, että tutkija tietää myös itsellään olevan jonkinlainen esiymmärrys tutkimastaan ilmiöstä tai asiasta, mikä perustuu aiemmin muodostuneisiin merkityksiin (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, luku 5.2). Tämä tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että tutkijana tiedostan omaavani esiymmärryksen sivistyksen käsitteestä, johon vaikuttaa aiemmin muodostamani käsitys asiasta. Tämä käsitys ei kuitenkaan saa ohjata tutkimuksen toteuttamista, vaan tutkijan on oltava avoin ymmärryksen kasvamiselle ja ehkä jopa aiempien käsitysten kumoutumiselle.

Hans-Georg Gadamer (2004, s. 390) painottaa hermeneutiikan filosofiassaan kielen merkitystä, sillä hän näkee kaiken inhimillisen ymmärtämisen ja olemisen olevan pohjimmiltaan kielellistä ja kaiken ymmärtämisen olevan puolestaan aina tulkintaa. Tutkimusprosessin edetessä ja ymmärryksen lisääntyessä tutkijan esiymmärrys yksittäisistä tapauksista muokkautuu ja siten vaikuttaa asioiden tarkasteluun ja tulkintaan (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, luku 5.2). Tätä ymmärryksen lisääntymistä tutkittavasta aiheesta ja siitä seuraavia vaikutuksia tapaan tarkastella ja ymmärtää aihetta kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi (Gadamer, 2004, s. 29). Hermeneuttisella kehällä liikuttiin jo tutkimuksen teoriaosuuden laatimisessa, kun tietoa etsiessä esiymmärryksen sivistyksestä kasvoi ja muokkasi koko käsitystäni aiheesta. Tutkimuksen tekijän tehtävä on päättää, milloin riittävä ymmärryksen taso on saavutettu ja miten tutkijan saavuttama ymmärrys sekä tehdyt tulkinnat voidaan saattaa muiden luettavaksi.

6.2 Media tutkimuskohteena

Media käsittää joukon erilaisia ja eri tavalla informaatiota välittäviä viestimiä. Sen lisäksi, että erilaiset viestimet toimivat viestin välittämisen välineenä, ne siirtävät kulttuurisia ja symbolisia merkityksiä (Wiio, 2006, s. 19). Median tunnettuja viestimiä ovat televisio ja sanomalehdet, mutta viestimiä ovat myös esimerkiksi blogitekstit ja mainokset, joiden

merkitys on niin ikään välittää tietoa ja viihdettä sekä heijastaa mielipiteitä (Vuori, 2021). Median tärkein tehtävä on integroida yhteiskunnan eri osia, alueita ja instituutioita toisiinsa (Heinonen & Ruotsalainen, 2015, s. 18) sekä muovata ihmisten mielipiteitä, arvoja, identiteettejä ja tunteita (Nieminen & Pantti, 2012, s. 78). Mediassa keskeistä ei ole siis vain se, millaista sisältöä se välittää, vaan *miten* media ylipäättään toimii sisältöä välittävänä teknologiana, todellisuuden rakentajana ja osana muuta kulttuuria.

Medialla on kaksi kommunikatiivista perustehtävää. Ensinnäkin median välittämän kommunikaation avulla autetaan yksilöä, yhteisöjä ja yhteiskuntia selviämään (esim. uutisointi). Tätä tehtävää on perinteisesti toteutettu journalismin, ”neljännen valtiomahdin” toimesta, jonka tarkoitus on välittää joukkoviestimien kautta demokraattiseen päätöksentekoon perustuvaa varmistettua tietoa (Heinonen & Ruotsalainen, 2015, s. 18). Käsitteenä journalismi viittaa tietynlaiseen tiedon keräämiseen, tuottamiseen ja arvioimisen tapoihin, minkä tavoitteena on paitsi kuvata todellisuutta, myös tehdä siitä merkityksellistä (Heinonen & Ruotsalainen, 2015, s. 18–19). Journalismi toimii julkisena resurssina, mikä tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan toimijat, kuten yritykset, poliittiset puolueet ja kansalaiset, hyödyntävät journalismia päämääriensä edistämiseen (Heinonen & Ruotsalainen, 2015, s. 19). Toisena kommunikatiivisena perustehtävänä on inhimillisen ja sosiaalisen todellisuuden luominen ja ylläpitäminen (Heinonen & Ruotsalainen, 2015, s. 18), jota voidaan toteuttaa tuomalla erilaisia ääniä kuuluviin esimerkiksi mielipidepalstojen ja keskusteluohjelmien kautta.

Sivistystehtävän näkökulmasta median roolista ei juurikaan käydä enää kriittisempää keskustelua, vaikka median sisällöntuotanto on kapeutunut merkittävästi aikaisemmasta (Järvinen ym., 2023, s. 45). Mediasisällöistä television jälkeen toiseksi yleisimpiä uutislähteitä ovat sanomalehtien verkkosivut ja sovellukset (Alanne, 2024, s. 10). Median koetaankin onnistuvan tuoreimman tiedon (”mitä maailmalla tapahtuu”) päivittämisessä hyvin (Hubara, 2024, s. 14). Mediasisällöltä kaivataan kuitenkin nykyään yhä enemmän erilaisten näkökulmien esiin nostamista ja syvällistä analysoimista (Hubara, 2024, s. 14). Jotta tähän tarpeeseen voidaan vastata, tarkoittaa se samalla informatiivisen viestinnän ja viihteellisen sisällön eron muuttumista yhä häilyvämmäksi (Merilampi, 2015, s. 227). Toisaalta tätä toimintaperiaatetta noudatetaan paljon myös sosiaalisessa mediassa, joka toimii yhä useammille ihmisille pääasiallisena uutisten ja ajankohtaisten aiheiden tiedonvälityskanavana. Tämä on hankaloittanut valtasuhteiden hahmottamista myös perinteisessä mediassa. Toisaalta sosiaalinen media toimii myös journalismityön tuloksena syntyneiden mediajulkaisujen

levittäjänä, esimerkiksi uudelleen jakamalla artikkeleita ja jatkamalla keskustelua niistä sosiaalisen median alustalla. Sosiaalinen media onkin paremmin mahdollistanut sen, että kuka vain voi nostaa keskusteluun mitä vain. Sosiaalinen media siis osaltaan vie perinteisen median sivistyksellisiä resursseja (Merilampi, 2015), mistä seuraa myös se, että ihmisiltä vaaditaan entistä enemmän kriittistä arviointikykyä median seuraamisessa.

Media on siis muuttunut ajan saatossa informaaliin suuntaan, mistä on seurannut kasvavia jännitteitä informaation ja viihteen sekä julkisen ja yksityisen välisissä suhteissa (Fairclough, 1997, s. 20). Median seuraajista on tullut kuvaavammin median kuluttajia, joiden ehdoilla sisältöä tuotetaan. Samalla mediasta on tullut viihteellisempää ja kaupallisempaa. Ennen media tarjosi yksisuuntaista journalismivetoista informaatiota, mutta nykyään useat median digitaaliset kanavat tarjoavat myös vuorovaikutuksellisuutta esimerkiksi julkaisujen kommentointi- ja tykkäysmahdollisuuksilla. Tämä voidaan tulkita niin, että valta on siirtymässä journalismilta enemmän median kuluttajille. Riippumatta siitä, kuka mediasisältöä tuottaa, ei sisältöä voida pitää kriittikittömästi yhteiskunnallisen todellisuuden peilikuvana, vaan media sisältää aina sen omilla ehdoilla rakentamia osia todellisuudesta (Merilampi, 2015, s. 223). Mediasisältöjä voidaan siis ennemmin pitää vaikutelmana todellisuudesta, kuin itse todellisuutena.

6.2.1 Media merkitysten luoja

Median yksi tehtävä on välittää merkityksiä, joiden kautta se pystyy vaikuttamaan ihmisten uskomuksiin, arvoihin ja identiteetteihin (Fairclough, 2002). Sillä, miten asioita esitetään, on suuri vaikutus merkityksellisyiden kokemuksen aikaansaamisessa (Fairclough, 2002, s. 10). Representaatioilla tuotetaan merkityksellistä tietoa, mikä puolestaan vaikuttaa sosiaalisiin käytäntöihin (Nieminen & Pantti, 2012, s. 119). Yksinkertaistetusti representaatio tarkoittaa Niemisen ja Pantin (2012, s. 119) mukaan jonkin esittämistä jonakin. Jokin asia siis tuodaan esille valmiiksi tulkittuna ja rajattuna jostakin tietystä näkökulmasta. Tällä tavoin representaatioilla ajatellaan olevan esimerkiksi median kautta vaikutusta ihmisten oikeuksiin ja asemaan sekä keskinäisiin suhteisiin yhteiskunnassa.

Heinosen ja Ruotsalaisen (2015, s. 13) mukaan yhteiskunnassa on siirrytty 1990-luvulta alkaneesta tietoyhteiskunnan vaiheesta uuteen, *merkitysyhteiskunnan* vaiheeseen. He kuvaavat merkitysyhteiskunnan käsitteen perustuvan siihen, että merkityksellisyys ja olemisen mielekkyys nähdään korostuneina inhimillisinä ja taloudellisina tarpeina. Medialla voidaankin nähdä olevan valtaa siihen, mitä asioita nostetaan julkiseen keskusteluun ja miten asioista

puhutaan. Merilampi (2015, s. 228) puhuu puolestaan uushumanistisesta mediasivistyksestä, jonka tavoitteena on monimuotoisuuden tunnustaminen ja yhteiskuntien välinen vuoropuhelu, jossa yhdistyvät teknologinen tehokkuus ja tuottavuus sekä sivistys ja kriittisyys. Lisäksi mediasivistys nähdään väline- ja tekniikkakeskeisyyden sijaan sisältökeskeisesti.

Sisältökeskeisyys tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että taito ja tunteet eli kognitio ja emotio asettuvat rinnakkain (Merilampi, 2015, s. 228). Näin ollen media määrittelee ajatuksiamme ehkä jopa enemmän, kuin ymmärrämme.

Ihmisten suhtautuminen mediaan muodostuu erilaisista kokemuksista ja asenteista, minkä lisäksi yksittäisen mediatekstin merkitys syntyy lukijan ja tekstin vuoropuhelusta (Alanne, 2024, s. 5; Nieminen & Pantti, 2012, s. 108). Seuratessaan mediaa ihminen valikoi omien mielenkiinnon kohteidensa tai muiden intressiensä mukaisesti yksittäisiä julkaisuja luettavaksi. Aktiivista valikointia tapahtuu erityisesti verkossa julkaistua mediaa selatessa. Tällöin median välinekäyttäjistä tulee sisältökäyttäjä, eli lukija alkaa aktiivisesti tulkita harkitusti valitsemansa tekstin sisältämiä merkityksiä (Heikkilä ym., 2023, s. 130). Tulkinnan myötä lukijan kognitiot ja emotiot tulevat läsnä sellaisessa suhteessa, mitä kulloinenkin teksti lukijassa aiheuttaa (Merilampi, 2015, s. 228).

Stuart Hall (1985) on muodostanut ajatuksen kolmesta median kuluttajan tulkinta-asemasta: hallitseva, neuvotteleva ja vastustava. Hallitseva eli hegemoninen asema tarkoittaa Hallin mukaan sitä, että lukija omaksuu tekstin sisällön sellaisenaan kyseenalaistamatta.

Neuvottelevassa asemassa lukija yhdistää ja vertaa tekstiä sekä sen merkityksiä aiemmin lukemiinsa teksteihin ja luo sille mielessään jatkokysymyksiä. Vastustavassa asemassa lukija kyseenalaistaa tekstissä tarjottuja merkityksiä ja faktoja, vaikka tunnistaisikin ne. Kriittinen medialukija pystyy siis tunnistamaan tekstiin sisältyviä piilomerkityksiä sekä suhteuttamaan tekstin välittämää tietoa omiin käsityksiinsä (Merilampi, 2015, s. 227).

Median tarjoama sisältö toimii tiedonvälityksen lisäksi keskustelujen virittäjänä arjessa, mikä ilmenee esimerkiksi kahvipöytäkeskustelussa ajankohtaisista aiheista. Median luoma kuva yhteiskunnasta ja media-alustojen tarjoama informaatio jatkavat siis elämäänsä ihmisten arkipäiväisessä keskustelussa, jossa jaetaan tulkintoja ja mielipiteitä ajankohtaisista teemoista. Mahdollisuutta tähän lisää entisestään se, että digitalisaation myötä nettiuutiset ja uusimmat päivitykset ovat kaikkien saatavilla lähes missä vain ja milloin vain: aamulla heti herätessä, bussissa matkalla töihin, työpäivän aikana lounastauoilla ja viimeiseksi illalla nukkumaan

käydessä. Median välittämät merkitykset ovat siis monimuotoisia ja merkityksillä on monenlaisia rooleja ihmisten jokapäiväisessä elämässä.

6.2.2 Mediatekstit tutkimusaineistona

Mediateksteillä viitataan eri media-alustojen tarjoamiin sisältöihin eli teksteihin, jotka voivat muodostua puhutusta, kirjoitetusta tai kuvatusta kokonaisuudesta (Vuori, 2021). Esimerkiksi television uutiset, blogikirjoitukset ja aikakauslehtien henkilöhaastattelut ovat mediatekstejä. Vuoren (2021) mukaan media-aineistolle tyypillistä on multimodaalisuus, eli erilaisten ilmaisumuotojen, kuten tekstin ja kuvan, yhdistäminen sekä intertekstuaalisuus, eli toisiin teksteihin viittaaminen. Intertekstuaaliset ominaisuudet korostuvat erityisesti verkkoalustoilla, jotka tarjoavat usein linkkejä aina seuraaville ja seuraaville sivuille. Lisäksi intertekstuaalisuus tarkoittaa sitä, että tekstejä luetaan ja tulkitaan aina suhteessa toisiin teksteihin (Nieminen & Pantti, 2012, s. 111). Digilehtien ja helppokäyttöisten nettisivualustojen saataville tulo on osaltaan mahdollistanut sen, että sanomalehdet sekä ei-journalistiset mediatekstit ovat aiempaa helpommin kaikkien saatavilla. Tässä tutkimuksessa keskitytäänkin erityisesti verkossa julkaistavaan kirjoitettuun tekstiin, sillä se on laajalti saavutettavaa ja tavoitettavaa.

Suomessa sanomalehdistöllä on joukkoviestintävälineenä vakaa asema, vaikka lehdistön kokonaislevikki on viime vuosina tippunut noin puoleen lehdistön huippuvuosista (Heikkilä ym. 2023, s. 21). Digitalisaation myötä perinteiset paperiset sanomalehdet ovat saaneet rinnalleen verkkolehden. Julkaisualustasta riippumatta sanomalehdet tarjoavat samaa sisältöä, mutta viime vuosina on myös yleistynyt se, että verkossa julkaistut lehdet tarjoavat lisäksi ylimääräistä, usein viihteellistä sisältöä, mikä saattaa olla lisämaksullista. Vuonna 2024 julkaistun Kansallisen Mediatutkimuksen mukaan painetut tai digitaaliset sanomalehdet tavoittivat viikoittain 94 % suomalaisista ja 58 % talouksista kertoi tilaavansa maksullista kotimaista sanomalehteä painettuna tai digitaalisena (Sinko, 2024). Julkaisun mukaan yli puolet vastaajista lukee sanomalehtien verkkosivuja tai sovelluksia ja yli 70 % kertoo lukevansa digisisältöjä puhelimella. Helsingin Sanomat on pitänyt paikkansa Suomen tilatuimpana päivälehtenä ja sitä luetaan laajasti ympäri maata. Media Audit Finland seuraa eri sanomalehtien ja aikakauslehtien tavoittavuutta viikon keskiarvotasolla ja sen raportoimana syyskuussa 2024 Helsingin Sanomien kokonaistavoitavuus oli lähes kaksi miljoonaa lukijaa (KMT 2024 lehtien lukijamäärät).

Sanomalehdistön historiassa selkein menestystekijä on ollut yhteisöllisyys. Alkujaan ideologisesti toimitetusta poliittisesta lehdistöstä muovautui paikallisten etujen ajaja ja suomalaisen identiteetin vahvistaja (Olkinuora, 2006, s. 21) ja nykyään myös monikulttuurisen ja monimuotoisen maailman ilmentäjä (Merilampi, 2015, s. 228). Journalismiin perustuvan sisällön lisäksi sanomalehdet tarjoavat erilaisia osioita ihmisten mielipiteitä ja kansalaisten äänen kuuluvuutta varten. Mediatekstejä tulkitessa onkin huomioitava aina tekstin tuottamisen, levittämisen ja vastaanottamisen kontekstit, sillä mediatekstejä ohjaavat institutionaaliset ehdot, tekstien kirjoittajat, muokkaajat ja jakelijat sekä lopuksi lukijat, tai ainakin jotkin näistä (Vuori, 2021). Kaikki median toiminta ei perustu enää tänä päivänä pelkkään journalismiin eikä varmistettuun tietoon, vaan mediasisältöjä tuottavat enenevässä määrin myös tavalliset kansalaiset.

Blogit ovat verkkosivustoja, jotka ilmentävät hyvin median jatkuvaa ja nopeaa muutosta. Blogit lähtivät räjähdysmäiseen kasvuun 1990-luvun lopulla ja yleistyessään alun perin online-päiväkirjaksi mielletty alusta alkoi muovautua valokuvablogeiksi, matkablogeiksi, poliittisen vaikuttamisen välineeksi, yritysten tekniseksi tueksi ja niin edelleen (Miller & Shepherd, 2009, s. 264). Millerin ja Shepherdin (2009, s. 283) mukaan blogia voidaankin pitää enemmän tekniikkana ja välineenä, kuin verkossa ilmenevänä genrenä. Blogit toimivat yksilöiden ja yritysten retorisen toiminnan motiivina, ja samalla ne ovat helposti lähestyttävä alusta niin blogin kirjoittajalle kuin lukijallekin (Miller & Shepherd, 2009, s. 285). Blogit tarjoavat usein myös mahdollisuuden vuorovaikutteisuuden esimerkiksi kommentointimahdollisuudella (Kaplan & Haenlein, 2010).

Mediateksteille ei ole siis olemassa tietynlaisia tiukkarajaisia raameja, vaan mediatekstien sisältö ja rakenteet perustuvat enemmän tekstilajeille eli genreille tyypillisiin diskursiivisiin tunnusmerkkeihin. Mediatekstien käyttö tutkimusaineistona edellyttää ennen kaikkea lähteiden kriittistä arviointia ja lähteen sopivuutta suhteessa tutkimustehtävään. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta etua on siitä, että aineistolähteet ovat tunnettuja ja tavoittavat suuria lukija-, kuulija- tai yleisömääriä. Tässä tutkimuksessa on mielenkiintoista antaa ajatusta myös sille, millaisia keinoja ja kanavia kansalaisilla on osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, sillä teknologian mahdollistama informaation lisääntyminen ja riippumattomuus mielipidevaikuttajista ovat parantaneet kansalaisten mahdollisuuksia itsenäisempään kannan muodostamiseen ja ilmaisemiseen.

6.3 Aineiston keruu ja aineiston kuvaus

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mediateksteissä esitettyjä käsityksiä sivistyksestä sekä yleisiä sosiaalisesti jaettu tapoja puhua sivistyksestä. Näin ollen oli tarpeen koota aineisto, jossa toisaalta kuuluu mahdollisimman monen ihmisen ääni ja joka toisaalta tavoittaa paljon lukijoita. Ihmiset kuluttavat nykyään erilaisia sisältöjä sekä lukevat erilaisia tekstejä usein verkossa ja itseä kiinnostavien aiheiden ääreen päätymistä edesauttavat myös netin ja eri sovellusten hakukoneet ja algoritmit. Sanomalehtijulkaisut keräävät edelleen paljon lukijoita ja näin toimivat laaja-alaisena tiedon välittäjänä eri toimijoiden ja ihmisten välillä. Yleisesti ottaen verkossa julkaistut julkiset aineistot tarjoavat tutkimusaineistona todennäköisesti laajemman ja kattavamman kuvan yhteiskunnallisista aiheista ja näkökulmista verrattuna esimerkiksi yksilöhaastatteluihin ja moniin muihin tyypillisiin laadullisen tutkimuksen tutkijavetoisiin aineiston keruumenetelmiin.

Edellä kuvatuin perustein tutkimusaineisto päätettiin kerätä verkossa julkaistuista mediateksteistä. Aineiston valintakriteerinä oli julkaisupaikan tunnettuus ja luotettavuus sekä julkaisuajan sijoittuminen vuodelle 2024, koska tarkoituksena on tarkastella millä tavoin sivistyksestä puhutaan rajattuna ajanjaksona eli Sivistyksen teemavuonna. Tutkimusaineistoa kerättiin kaikista saatavilla olevista tekstilajeista (uutiset, kolumnit, mielipidekirjoitukset, artikkelit ym.). Mediateksteistä etsittiin sisältöjä, joissa puhutaan sivistyksestä näkökulmaisesti, kuten ottamalla kantaa sivistyksen nykytilaan. Esimerkiksi viittaus sivistyksen historiaan tai vapaan sivistystyön toimintaan ei täyttänyt valintakriteerejä. Ensin aineistoa haettiin verkkosanomalehdistä (Helsingin Sanomat ja Yle) ja sen jälkeen aineistohakua laajennettiin blogikirjoituksiin ja muihin verkkoartikkeleihin. Aineiston hakumenetelminä käytettiin verkkosanomalehtien omia hakukoneita sekä Googlen vapaata hakua. Blogitekstien ja artikkelien osalta haettiin sellaisia julkaisualustoja, joissa todennäköisesti on myös aktiivisia lukijoita sekä kirjoituksia, jotka ovat kantaaottavia ja eittieteellisiä.

Sanomalehtien haussa hakusanana käytin sanaa ”sivistys”. Lisäksi kokeilin hakua erilaisilla sanamuodoilla, mutta se ei tuottanut uusia tuloksia. Helsingin Sanomien verkkolehti antoi hakutulokseksi yhteensä 59 julkaisua ja Yle 451 julkaisua. Helsingin Sanomien hakutulokset kävin yksi kerrallaan läpi etsien sisältöjä, jotka vastaavat valintakriteereihin. Ylen antamat hakutulokset kävin läpi otsikkotasolla ja avasin tarkempaan tarkasteluun vain ne julkaisut, joita en voinut otsikon perusteella sulkea pois. Selvisi, että Yle:n suureen hakutulospöytäkirjaan

vaikutti se, että joukossa oli paljon paikallisia uutisia, joissa mainittiin esimerkiksi sivistysjohtaja, sivistyslautakunta tai sivistystoimi. Helsingin Sanomien hakutuloksista aineistokriteereitä vastasi 19 julkaisua, jotka valittiin lopulliseen tutkimusaineistoon. Näistä 11 oli tekstilajiltaan lukijan mielipiteitä, kolme kolumnia, yksi essee, yksi puheenvuoro, yksi kommentti ja kaksi muuta artikkelia. Ylen hakutuloksista aineistoon valikoitui ensin kolme julkaisua, mutta tarkemman tarkastelun päätteeksi ne eivät kuitenkaan tarjonneet aineistoksi soveltuvaa sisältöä. Ylen suuresta hakutuloksesta huolimatta aineistoon ei siis valittu yhtäkään julkaisua. Sanomalehtijulkaisut olivat kaikkien avoimesti luettavissa, lukuun ottamatta kolmea Helsingin Sanomien vain lehden tilaajille suunnattua julkaisua.

Blogijulkaisuja ja artikkeleita hain Googlen avoimen haun kautta hakusanalla ”sivistys 2024”. Samoin Google-haussa kokeilin eri sanamuotoja ja hakulausekkeita, jotka eivät kuitenkaan vaikuttaneet hakutuloksia muuttavasti. Haun perusteella löysin kaksi yksittäistä blogijulkaisua ja kaksi yksittäistä artikkelia sekä yhden blogisivuston ja yhden artikkelisivuston, joista kertyi runsaammin aineistoa. Yksittäiset blogitekstit olivat ELY-keskuksen sivulta ja Jyväskylän yliopiston What the Hela -blogista. Yksittäiset artikkelit olivat puolestaan Dimensiolehdessä sekä Acatiimin sivustolta. Kvs-säätiön tuottamasta Sivistyksen pelottomat -blogista aineistoa valikoitui neljän blogitekstin verran, samoin MustRead Akatemian sivustolta aineistoon päätyi neljä artikkelia. Lähes kaikki tekstit olivat tehty Sivistyksen teemavuoden hengessä ja MustRead Akatemian artikkeleissa oli maininta kaupallisesta yhteistyöstä Kansanvalistusseuran kanssa. Blogitekstit ja artikkelit olivat kaikille avoimesti luettavissa.

Kun aineisto oli kerätty, latsin aineistot pdf-tiedostoiksi siltä varalta, että alkuperäinen aineisto poistuisi verkosta. Pdf-tiedostot toimivat siis varmuuskopioina mahdollisia alkuperäislähteen tarkistuksia varten. Varsinaista aineiston analysoimista varten muodostin Microsoft Word-tekstidokumentin, johon siirsin analysoitavan aineiston eli kaiken tekstin. Tekstidokumentista poistin tekstianalyysin kannalta epäoleellisen, kuten kuvat, kuvatekstit, kirjoittajien tiedot ja julkaisupäivämäärät. Pelkkänä tekstinä aineistoa kertyi 66 sivua (fontti Arial, koko 12, riviväli 1,5) ja 16 339 sanaa. Koodasin aineistokappaleet julkaisupaikan mukaan (Helsingin Sanomat: HS1... HS19, Dimensiolehti: DL1, Acatiimi: ACA1, ELY-keskus: ELY1, JYU What the Hela -blogi: WH1, Sivistyksen pelottomat: SP1... SP4, MustRead: MR1... MR4). Näihin koodeihin viitataan myös tulososan aineistoviitteissä. Aineistokooste löytyy liitteestä 1.

6.4 Aineiston analyysimenetelmät ja analyysin kuvaus

Tutkimuksen analyysimenetelminä käytettiin laadullista sisällönanalyysia sekä kriittistä diskurssianalyysia. Päädyin tekstianalyysimenetelmien yhdistelmään, koska olin kiinnostunut sekä sivistykseen liitetystä sisällöstä ja merkityksistä että niiden kielellisen tuottamisen ja sosiaalisen todellisuuden rakentamisen tavoista. Valitsemillani analyysimenetelmillä tavoitteena on saada analyysista rikkaampi ja moniulotteisempi: sisällönanalyysilla etsitään merkityksiä ja diskurssianalyysilla puolestaan analysoidaan merkityksien tuottamista (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Toisekseen sisällönanalyysi on itsessään välttämätön esivaihe diskurssianalyysille. Kyseisten analyysimenetelmien käyttämisestä samassa tutkimuksessa puolsi myös se, että sosiaalisen konstruktionismin teoreettismetodologiset periaatteet yhdistävät molempia valitsemiani analyysimenetelmiä. Analyysiprosessi on toteutettu suhteessa tutkimuskysymyksiin niin, että ensimmäiseen tutkimuskysymykseen etsitään vastausta sisällönanalyysillä ja toista tutkimuskysymystä tarkastellaan diskurssianalyysin keinoin. Tässä luvussa esittelen analyysimenetelmien metodologiaa sekä kuvaan analyysin etenemistä tarkemmin.

Yksinkertaistetusti sisällönanalyysilla vastataan kysymykseen mitä kielen avulla tuotetaan, kun taas diskurssianalyysi tarjoaa vastauksia siihen, miten kieltä käytetään. Diskurssit tarkoittavat tapoja käyttää kieltä sekä asioiden ja ilmiöiden ympärille rakentuneita tapoja puhua niistä (Nieminen & Pantti, 2012, s. 123). Kielenkäyttö ja diskurssit vaihtelevat ajan, paikan sekä tavoitteen mukaan pohjautuen kielenkäyttäjän aiempiin tilanteisiin, arvoihin ja normeihin (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, luku 1.1). Diskurssit toimivat siis joustavana resurssina ja kulttuurisina kielellisinä valintoina, joita voidaan käyttää merkityksien luomisessa ja joita sosiaaliset tilanteet sekä menneen ja tulevan ajan poliittiset sekä kulttuuriset prosessit ohjaavat (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, luku 1.1). Kielenkäytössä ilmenevien diskurssien avulla esitetään myös eri yhteiskunnallisten toimijoiden positioita ja näkökulmia samalla tuottaen erilaisia tarkoituksellisia tai tahattomia kielenkäytön seurauksia (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 82; Suoninen, 2016).

Tässä tutkimuksessa kielenkäyttöä tarkastellaan sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Kielenkäyttö nähdään siis yhteisesti rakennettuna todellisuuden osana (Berger & Luckmannin, 2009; Burr, 2015; Jokinen ym., 2016b). Erilaiset aineistot esittävät erilaisia versioita todellisuudesta, jotka konstruoituvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Saaranen-Kauppinen ym., 2006). Kuten tutkimuksen teoreettinen tausta tuo ilmi, sivistys on

määriteltävissä monin eri tavoin ja lisäksi se on riippuvainen ajallisesta, paikallisesta ja kulttuurisesta kontekstista, joten myös sen kielellisesti rakennettu todellisuus näyttäytyy oletettavasti hyvin eri tavoin erilaisissa yhteyksissä.

6.4.1 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan menetelmä, jonka avulla tekstiä ja sen sisältämiä merkityksiä voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti.

Sisällönanalyysin tarkoituksena on siis kuvata tekstin sisältöä sanallisesti sekä selkeyttää ja tiivistää alkuperäistä sisältöä. Sisällönanalyysissa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää ilmiön kuvausta ja samalla keskustelutetaan teoriaa aineiston kanssa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Sisällönanalyysi keskittyy aineiston sisällöllisiin vaihteluihin, eli eroavuuksiin ja toisaalta toistuviin teemoihin, jotka voivat olla paikannettavissa myös vain rivien välistä (Graneheim ym., 2017). Sisällönanalyysin lopputuloksena on tarkoituksena muodostaa aineiston sisältöä kuvaava jäsennelty ja käsitteellistetty luokittelu.

Aloitin aineiston analysoinnin sisällönanalyysin tekemisellä edeten Tuomen ja Sarajärven (2018) mallin mukaisesti, mihin kuuluu kolme analyysin päävaihetta: aineiston redusointi, klusterointi ja abstrahointi. Kun tutkittava aineisto oli saatu kerättyä kokoon, luin aineistoa läpi kertaalleen. Kaikki mediatekstit olivat tyyliltään ja kirjoitusasultaan helposti luettavia, eikä tekstien sanoman ymmärtäminen vaatinut esimerkiksi tietyn alan asiantuntijuutta. Koska aineiston tekstilajit ja julkaisualustat eivät olleet keskenään täysin yhteneväisiä, olivat kirjoittajien identiteetit ja suhde sivistykseen hyvin erilaisia. Aluksi määritin tutkimustehtävän mukaisen analyysiyksikön, joka oli ajatuskokonaisuus, eli analyysiyksikköön saattoi kuulua yksi tai useampi lause. Aineistosta lähdin merkitsemään analyysiyksikköä vastaavia ilmauksia korostusvärillä ja tähän tapaan merkintöjä tehden luin aineiston vielä kahteen kertaan.

Analyysiyksikköä vastaavia ilmaisuja löytyi yhteensä 216. Siirsin aineistosta poimimani aihetta kuvaavat ilmaukset toiseen tekstinkäsittelytiedostoon, jolloin epäoleellinen teksti karsiutui pois. Alkuperäisistä ilmauksista muodostin pelkistettyjä ilmauksia. Tätä analyysin vaihetta kutsutaan *redusoinniksi*. Taulukossa 1 on esimerkkiote aineiston redusoinnista.

Taulukko 1. Otteita aineiston redusoinnista.

ALKUPERÄINEN ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
"Lapset ja nuoret eivät kasva tyhjiössä. On meistä aikuisista kiinni, millaisen sivistyspohjan he saavat."	Lasten ja nuorten sivistyspohja on aikuisista kiinni.
"Säästöt, jotka kohdistetaan suomalaisen kulttuurielämän edellytyksiin, rapauttavat säälimättä sivistyksen kivijalkaa, eli monipuolista kulttuuritarjontaa ja sen synnyttämää laaja-alaista hyvinvointia."	Kulttuurielämään kohdistuneet säästöt rapauttavat sivistyksen perustaa.
"Koulutuksen ja sivistyksen avulla ihminen voi nähdä itsensä yhteiskunnan jäsenenä, jolla on oikeuksia ja velvollisuuksia."	Koulutuksen ja sivistyksen avulla ihminen näkee itsensä oikeuksia omaavana yhteiskunnan jäsenenä. Koulutuksen ja sivistyksen avulla ihminen näkee itsensä velvollisuuksia omaavana yhteiskunnan jäsenenä.

Seuraavaksi pelkistetty aineisto ryhmiteltiin, eli *klusteroitiin*. Lähdin ryhmittelemään aineistoa etsimällä aineistossa useammin toistuvia teemoja ja merkitsin eri teemoja kuvaavia ilmauksia eri väreillä. Ryhmittely toimi siis eräänlaisena jäsennystapana ennen varsinaista luokkien muodostusta. Samalla pystyin perehtymään aineiston sisältöön entistä perusteellisemmin. Yhdistin samaa aihetta kuvaavat ilmaukset yhteen ja aloin luokittelemaan, eli koodaamaan, aineistosta poimimiani teemoja, joista muodostin alaluokkia. Alaluokat yhdistin edelleen aihetta laajemmin kuvaaviksi pääluokiksi. Ote aineiston ryhmittelystä esitetään taulukossa 2.

Taulukko 2. Otteita aineiston klusteroinnista.

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Sivistys aktivoi toimimaan myönteisen tulevaisuuden eteen. Sivistyksen teoilla voidaan parantaa maailmaa. Kestävän tulevaisuuden ja sivistyksen yhteen kietoutuminen.	Tulevaisuuteen katsominen
Arkisivistystä vahvistaa yhdessä toisiltamme oppiminen. Sivistys on uuden oppimisen halua. Sivistys syntyy oppimisasenteen myötä.	Oppiminen
Sivistys opettaa myötätuntoa muita ihmisiä kohtaan. Sivistynyt henkilö toimii käyttäytymissääntöjen mukaan. Sivistys on ihmisyyden kunnioittamista.	Kyky kohdata muita

Pääluokkien muodostamisen jälkeen toteutin luokkien käsitteellistämisen, eli *abstrahoinnin*. Käsitteiden muodostuksessa aineistolähtöisyydestä huolimatta en pyrkinyt keksimään täysin

uusia käsitteitä, vaan sovelsin teoriataustassa käytettyjä käsitteitä pääluokkien nimeämisessä. Sisällönanalyysia ei toteutettu siis täysin aineistolähtöisesti, vaan luokkien käsitteellistämässä käytettiin hyödyksi teoriaohjaavaa lähestymistapaa, joka on aineistolähtöisen ja teorialähtöisen lähestymistavan välimalli (Graneheim ym., 2017). Sisällönanalyysin pääluokat sisältöineen ja alaluokkineen kuvataan tarkemmin tutkimuksen tulokset-luvussa.

6.4.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, joka sisältää yksityiskohtaista analysointia siitä, miten eri sosiaalisissa käytännöissä tuotetaan sosiaalista todellisuutta (Jokinen ym., 2016b; Suoninen, 2021). Kielenkäytön ilmiö nähdään osana jatkumoa, johon kielenkäyttöä suhteutetaan. Pällin ja Lillqvistin (2020, s. 389) mukaan toimivin tapa diskurssien tutkimiseen on se, että tutkija lähtee tekemään havaintoja siitä, millainen kielenkäyttö korostuu kyseisessä tutkittavassa aineistossa suhteessa tutkimustehtävään.

Diskurssianalyysissa ei tulkita diskursseja itsessään, vaan ennemminkin sitä, miten diskurssit aktualisoituvat sosiaalisissa käytännöissä. Jokinen ja kumppanit (2016a) kutsuvat tätä diskurssianalyysin toimintaulottuvuudeksi, jota ilman käsitteet ja tulkinnat jäävät turhan jähmeiksi ja irrallisiksi mielikuviksi. Toimijaulottuvuuksia puolestaan kuvataan diskurssin käyttäjän, identiteetin ja subjektiposition käsitteillä. Esimerkiksi mediatekstin kirjoittajan identiteetti voi määrittyä kontekstissaan journalistiksi tai mielipidekirjoittajaksi, jonka subjektipositio on kirjoittaa julkaisupaikan antamien toimintaehtojen puitteissa, kun taas lukijan subjektipositio on lukea ja tulkita journalistin kirjoittamaa tekstiä. Diskurssin käyttäjänä tekstin kirjoittajalla on kuitenkin mahdollisuus määrittää myös itse itseään ja identiteetin muodostamista sekä tuoda esiin ristiriitaisiakin diskursseja rajoista huolimatta (Jokinen ym., 2016a).

Diskurssianalyysin suuntauksia on monia ja tässä tutkimuksessa käytän kriittistä diskurssianalyysiä. Kriittinen näkökulma tarkoittaa sitä, että tavoitteena on ymmärtää valtasuhteiden, ideologioiden ja diskurssien yhteen kietoutuneita suhteita (Van Dijk, 2015, s. 468). Tyypillisesti kriittisellä diskurssianalyysillä tutkitaan yhteiskunnallisesti merkittäviä ilmiöitä ja niiden synnyttämää sekä ylläpitämää epätasa-arvoa, kuten sosiaalista ja poliittista eriarvoisuutta (Pälli & Lillqvist, 2020, s. 387; Suoninen, 2021). Esimerkiksi koulutuksen kautta saatava kasvatus ja sivistys jakautuvat todennäköisesti epätasa-arvoisesti asuinpaikan,

sosioekonomisen aseman ja toisaalta kulloistenkin koulutuspoliittisten linjausten perusteella. Lähtökohtaisesti epätasa-arvon kokemukseen vaikuttaa myös ihmisten käsitys siitä, mitä sivistys on, eli millaista sosiaalista todellisuutta sivistyksestä rakennetaan. Sivistyksen yhteiskunnallista merkittävyyttä puolestaan voidaan nähdä korostavan jo pelkästään se, että opetus- ja kulttuuriministeriö on nähnyt tarpeelliseksi nimetä sivistykselle oman teemavuotensa.

Diskurssien valta käsittää kielen sekä kielenkäyttöä rajaavia normeja ja sääntöjä. Kriittisessä diskurssianalyysissa yhteiskunnallisten rakenteiden ja yhteiskunnallisten tapahtumien välistä suhdetta ei nähdä suorana, vaan sosiaalisten käytäntöjen välittämänä vakaina ja kestävinä tapoina toimia, representoida ja assosoida tietynlaisia identiteettejä (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 82). Diskurssien ja vallan yhteenkietoutuminen saattaa lisätä mahdollisuutta kielenkäyttöön liittyviin ideologisiin seurauksiin, kuten alistussuhteiden ylläpitämiseen (Jokinen ym., 2016b). Tässä tutkimuksessa valtasuhteita nähdään sekä median että poliittisten ideologioiden välittämänä ja tehtävänä on yrittää jäljittää niiden luomia todellisuuksia ja todellisuuksien välisiä yhteyksiä.

Mediaa voidaan tarkastella yhteiskunnallista todellisuutta esittävinä ja rakentavina representaatioina. Norman Fairclough on tunnettu kriittisen diskurssianalyysin kehittäjä, joka on ollut kiinnostunut myös median vallasta. Fairclough'n (1997, s. 105) mukaan siitä huolimatta, että yksittäinen mediajulkaisu on usein nimetty yhden tekijän tuottamaksi, tekijä itse asiassa yhdistää ja toisintaa eri ryhmien ja tahojen sosiaalisesti konstruoituja todellisuuksia suoraan sekä välillisesti. Tästä syystä mediaa voidaan tarkastella yhteiskunnallisesti oman aikansa kuvana, jonka kautta mahdollistuu myös eri aikakausien ja niiden sisältämien diskurssien vertailu. Siinä missä yhteiskunta ja sen jäsenet luovat median jakamaa kuvaa todellisuudesta, myös media toimii vastavuoroisesti yhteiskunnallisten ja kulttuuristen muutosten työntövoimana (Fairclough, 1997, s. 73).

Mediasta kerätty aineisto täyttää Fairclough'n (1997, 50) asettaman ehdon diskurssianalyysin aineistovalinnasta, minkä mukaan aineistossa tulee voida huomata vaihtelua ja epävakautta, mutta myös vakaita ja muuttumattomia alueita. Medialle tyypillistä on hetkellinen jatkuva uutisointi ja kirjoittelu jostakin tietystä aiheesta, jolloin syntyy eräänlainen yleistys ja ideologia (Van Dijk, 2015, s. 473). Tämä tarkoittaa tietynlaista median valta-asemaa, jossa riippuu pitkälti aiheesta, onko yleistys sävyllään positiivinen vai negatiivinen. Tutkimuksessa

onkin kiinnostavaa, millaisia vallan ja ideologian kytköksiä diskurssianalyysin avulla voidaan paljastaa sivistyksestä käytävässä mediakeskustelussa.

Diskurssianalyysin tekemiseen ei ole olemassa tiettyä vaiheittaista etenemisohjetta, vaan diskurssianalyysi antaa tietyt reunaehdot ja vaihtoehdot tekstin ja diskurssien tulkitsemiseen. Pietikäisen ja Mäntynen (2019, luku 5.5.3) mukaan diskurssianalyysin oleellinen tavoite on analysoida aineistossa rakentuvien merkitysten suhdetta kontekstiin ja sosiaaliseen toimintaan, eli merkityksien suhdetta aikaan ja paikkaan sekä tutkittavaan ilmiöön. Diskurssianalyysin liittyy vahvasti genren käsite, joka tarkoittaa vakiintunutta ja tunnistettavaa kielellisen ja sosiaalisen toiminnan yhdistelmää (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, luku 3.1). Eri genreihin liittyy siis niille tyypillisiä tapoja toimia diskursiivisesti. Tämän tutkimuksen aineistossa tunnistettava genre on esimerkiksi mielipidekirjoitus, jonka tyypillinen julkaisupaikka on jokin media-alustan tietty osasto, kuten sanomalehden mielipidesivu. Mielipidekirjoitus sisältää jonkin, usein ajankohtaiseen aiheeseen liittyvän mielipiteen ilmaisun, mikä tekee genrestä tunnistettavan.

Jokinen ja Juhila (2016a) käyttävät käsitettä diskurssien hegemonisoituminen, joka tarkoittaa tiedon, vallan ja totuuden yhteen kietoutumista, mikä nojaa vahvasti erityisesti Michel Foucaultin ajatuksiin. Hegemoninen diskurssi itsessään tarkoittaa sellaista diskurssia, joka on hallitseva ja produktiivinen. Tähän liittyen Jokinen ja Juhila (2016a) hahmottavat viisi valta-analyysille ominaista painotusta. Ensinnäkin tutkijan kiinnostus kohdistuu diskurssien välisiin, mutta myös sisäisiin valtasuhteisiin. Toisekseen tiettyjen diskurssien muotoutumista analysoidaan hegemonisiksi ja arvioidaan näihin hegemonisiin diskursseihin kytkeytyviä ideologisia seurauksia. Lisäksi valta-analyysissa pohditaan hegemonisten diskurssien kyseenalaistamisen mahdollisuutta, eli pyritään tunnistamaan, miten diskursseja tuotetaan ja uusinnetaan. Hegemoniset diskurssit voi erottaa siitä, että ne toistuvat useammin ja useammissa yhteyksissä sekä siitä, että ne esitetään itsestään selvempinä ja vaihtoehdottomampina (Jokinen & Juhila, 2016a).

Aloittaessani diskurssianalyyttistä aineiston tarkastelua palasin aineiston versioissa sellaiseen tiedostoon, jossa koko aineisto oli pelkkänä alkuperäisenä tekstinä ilman tekemiäni merkintöjä. Tässä vaiheessa olin jo lukenut aineiston läpi moneen kertaan, joten pystyin aloittamaan lukemisen alusta niin sanotut diskurssintutkijan lasit päässä. Etenin diskurssianalyysissä Pynnösen (2013) muodostaman kolmitasoisien mallin mukaan (kuvio 2).

Kuvio 2. Diskurssianalyysin tasot (mukaillen Pynnönen, 2013, s. 32).

Mallin tasot muodostuvat tekstin, tulkinnan ja kriittisyyden tasosta ja diskurssianalyysi nähdään tasoilla etenemisen myötä syventyvänä prosessina. Ensimmäisellä, eli *tekstin tasolla*, olin liikkunutkin jo sisällönanalyysia tehdessä ja muodostanut sivistyksen eri ulottuvuuksia kuvaavat luokat. Olin siis saanut jo melko hyvän käsityksen siitä, mitä aineisto sisältää. Halusin kuitenkin palata diskurssianalyysin aluksi koko aineiston kattavaan tekstitiedostoon, koska halusin välttyä päätyvästä tarkastelemaan kontekstista irrotettuja tekstin osia. Luin aineistoa siis yhä uudelleen ja samalla myös poistin tutkimuksen kannalta epäoleellisia tekstin osia pois, jotta aineiston läpikäyminen tehostuisi.

Tässä vaiheessa analyysin konteksti oli mikrotasolla, eli tilanteinen ja paikallinen, diskursseja tunnistava. Tehdyt johtopäätökset ovat siis tässä vaiheessa vielä objektivistisempia, mutta niiden avulla hahmotetaan tekstin perusrakenteen kautta, miten ilmiöstä puhutaan (Pynnönen, 2013, s. 32). Sisällönanalyysilla muodostamani luokat auttoivat diskurssien rakentumisen hahmottamisessa ja pyrkimyksessäni muodostaa käsitystä erityisesti merkityssysteemeistä ja yhteneväisistä puhetavoista. Diskurssien etsiminen oli kuitenkin huomattavasti haastavampaa ja työläämpää, kuin sisällönanalyysiin liittyvä ilmaisujen paikantaminen. Diskurssien alkaessa hahmottua merkitsin niitä kuvaavia tekstipätkiä eri väreillä. Tämän jälkeen toimin samoin kuin sisällönanalyysia tehdessä, eli kopioin merkitsemäni tekstiotteet toiseen tiedostoon ja lähdin ryhmittelemään niitä yhteneväisyyksien mukaisesti.

Löytämäni merkityssysteemit painottuivat sivistyksen rooliin yhteiskunnassa sekä sivistyksen arvopohjaisuuteen ja tulevaisuuteen. Kiinnitin huomiota erityisesti retorisuuteen ja

merkitysten tuottamisen tapoihin, eli niihin tapoihin, joilla merkityksiä ja sosiaalisen todellisuuden versioita tuotetaan ja perustellaan (Jokinen & Juhila, 2016b). Aineistossa oli käytetty esimerkiksi paljon sivistykseen liitettyjä metaforia, jotka olivat diskurssintutkimuksen kannalta mielenkiintoisia. Aineiston intertekstuaaliset piirteet korostuivat esimerkiksi viittauksissa aikaisempiin julkaisuihin, poliittisiin päätöksiin, menneisiin tapahtumiin tai muiden ihmisten puheisiin. Toisaalta kielenkäyttö on aina jossakin määrin intertekstuaalista, sillä huomaamattakin käytämme toisten sanomia sanoja sekä ilmaisuja ja kierrätämme merkityksiä (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, luku 4). Kiinnostavaa intertekstuaalisuudessa diskurssintutkimuksen kannalta on se, kun samoja kielellisiä ilmauksia käytetään eri konteksteissa, jolloin niiden merkitys usein myös vaihtelee. Tutkimuksen kannalta ei ollut merkityksellistä lähteä käymään näitä intertekstuaalisuuden ketjuja tarkemmin läpi, mutta niiden havaitsemisesta voi olla hyötyä kirjoittajien positioiden ja diskurssien yhteen kietoutumisen ymmärtämisessä.

Tulkinnan tasolla tekstiä ja diskursseja pyritään ymmärtämään laajemmin. Koska tutkimuksen lähestymistapana on sosiaalinen konstruktionismi, on tulkinnan tasolla pääpaino sosiaalisessa kontekstissa ja konstruktivistisessä ajattelussa. Tulkinnan tuloksena on tarkoitus synnyttää representaatioita siitä, millaisena ilmiö tekstin ja diskurssien kautta kuvataan (Pynnönen, 2013, s. 33). Tutkijana tavoitteeni oli siis ymmärtää niitä merkityksiä, joita tekstillä ja diskursseilla on eri konteksteissaan ja miten merkitykset peilautuvat aineistoon sekä aineistosta kontekstiin. Hermeneuttisen kehän ideologia konkretisoitui hyvin tässä vaiheessa: jokaisella lukukerralla ymmärrykseni tekstin sisällöstä lisääntyi ja tulkintani syveni. Tulkinnan tasolla siirryttiin myös kontekstien mikrotasolta kohti makrotasoa, eli yhteiskunnallista, kulttuurista, sosiaalista ja historiallista kontekstia (Pynnönen, 2013, s. 33).

Analyysin tuloksena syntyi kuusi diskurssia, joista osa oli pilkottavissa vielä tarkempiin niin kutsuttuihin aladiskursseihin. Esimerkki diskurssien tulkinnasta ja muodostamisesta on nähtävillä taulukossa 3. Muodostetut diskurssit esitetään aineistositaatteineen kokonaisuudessaan tutkimuksen tulokset -luvussa.

Taulukko 3. Ote diskurssien tulkinnasta ja muodostamisesta.

AINEISTOSITAATTI	ALADISKURSSI	PÄÄDISKURSSI
"Sivistys on tulevaisuuden kuvittelun perusta. Kun ymmärrämme historiaa ja aiempien sukupolvien valintoja, voimme saada oppia tulevaisuuden valintoihin."	Toivodiskurssi	Tulevaisuus-diskurssi
"Viime aikoina olemme saaneet huolestuttavia tietoja lukutaidon heikkenemisestä. Lukutaito Suomessa ei ole kriisissä, mutta sen kehityssuunta on väärä... Lukutaito on kaiken sivistyksen perusta."	Huolidiskurssi	

Kolmannella diskurssianalyysin tasolla, *kriittisyyden tasolla*, muodostettuja representaatioita kyseenalaistetaan asettamalla ne erilaisiin vallan ja vaikuttamisen viitekehyksiin (Pynnönen, 2013, s. 33). Olin kriittiselle diskurssianalyysille tavanomaisesti kiinnostunut aineiston sisältämistä taustaoletuksista, kuten siitä, mitkä sivistykseen liittyvät asiat nähdään normaaleina ja arvokkaina ja mitä puolestaan kritisoidaan. Sivistystä toisinaan puolustettiin ja toisinaan kyseenalaistettiin voimakkainkin sanavalinnoin, jolla voidaan ajatella olevan pyrkimystä vaikuttaa ihmisten ajatteluun. Tulosluvussa tuon esille myös tulkintojani näistä vallankäytön ja vaikuttamisen muodoista tarkemmin.

7 Tutkimuksen tulokset

Tutkimustulokset on jaettu tutkimuskysymysten mukaisesti kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa esitetään tutkimustulokset sisällönanalyysillä muodostetuista sivistyksen ulottuvuuksista. Toisessa osassa esitetään mediateksteistä tunnistetut sivistyksen diskurssit, jotka muodostettiin kriittisen diskurssianalyysin tuloksena. Tulososan lopussa tutkimustuloksista on koottu havainnollistavat yhteenvedot.

7.1 Sivistyksen ulottuvuudet

Tutkimusaineistona käytetyt mediatekstit sisälsivät monenlaisia käsityksiä ja näkökulmia sivistyksestä, joita myös perusteltiin eri tavoin. Tutkimustuloksena muodostettiin yhteensä kuusi sivistyksen pääulottuvuutta, jotka ovat: sivistisyhteiskunta, yhteisöllisyys ja vuorovaikutus, elinikäinen oppiminen ja tiede, yksilön kasvu, taide ja kulttuuri sekä kestävä tulevaisuus ja ekologisuus. Tulosten esittely on rakennettu niin, että otsikkona toimii pääluokka ja alaluokat tulevat ilmi osion sisällä kursivoituna. Tuloksissa avataan tarkemmin sivistyksen ulottuvuuksien sisältöjä aineistoesimerkkeineen.

7.1.1 Sivistisyhteiskunta

Mediateksteissä Suomea kuvaillaan sivistysvaltiona tai sivistisyhteiskuntana. Tähän yhdistetään muun muassa hyvä yleissivistys, demokratia, kulttuuri, taiteet ja tieteet sekä aktiivinen kansalaisuus. Sivistys kuvataan myös pienen kansan yhteisenä voimavarana. Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa (HS11) kirjoitetaan sivistysvaltion roolista seuraavanlaisesti: ”sivistysvaltio pitää huolen perusinstituutioistaan, koulutuksesta, oikeuslaitoksesta sekä vapaan tieteen ja taiteen tekijöistä”.

Oikeanlaista sivistyksen arvon tunnistavaa *sivistyspolitiikkaa*, erityisesti koulutus- ja yhteiskuntapolitiikkaa, koetaan tarvittavan kaikille avoimen sivistysprosessin tukemiseksi. MustReadin artikkelin (MR3) mukaan kestävä sivistysprosessin tukeminen edellyttää muun muassa demokratiaa ylläpitäviä voimavaroja, kuten luottamusta, sekä pitkäjänteistä hallituskaudet ylittävää poliittista yhteistyötä. MustReadin toisessa artikkelissa (MR4) todetaan myös, että monikriisiajassa nimenomaan sivistyksestä haetaan tukea demokratian vahvistamiseen. Demokraattinen yhteiskunta ja demokratian ylläpitäminen onkin monissa teksteissä nostettu tärkeäksi sivistystä ja yhteiskuntaa ylläpitäväksi poliittiseksi elementiksi.

Teksteissä tuodaan esiin myös sivistyksen vastaisen eli sivistymättömän kansakunnan merkkejä, joista mainitaan esimerkiksi sodat ja epätasa-arvoiset ihmisoikeudet. Vaikka Suomessa näiden asioiden voidaan katsoa olevan kunnossa, kritiikkiä ansaitsee muun muassa hallituksen toiminta, jota sivistyksen tukemisen osalta pidetään pääosin heikkona ja riittämättömänä. Tällaisena sivistyksen vastaisena toimintana ja asenteena nähdään esimerkiksi valtionrahoituksen leikkauksien väärin kohdentaminen ja joidenkin poliittisten puolueiden vähättelevä suhtautuminen luonnonsuojeluun.

Mediateksteissä tunnistetaan *sivistys taloudellisena tekijänä*. Helsingin Sanomien lukijan mielipidekirjoituksessa (HS13) todetaan, että ”Suomi on kasvanut sivistysvaltioksi ymmärtäen talouden ja sivistyksen liittyvän yhteen”. Tätä perustellaan sillä, että Suomi on muutamassa sukupolvessa kehittynyt maailman köyhimmistä maista yhdeksi menestyneimmistä valtioista ja samalla sivistyksen on nähty tuottavan taloudellista hyvää maalle. Myös ELY-keskuksen blogitekstissä (ELY1) sivistyksen nähdään olevan taloudellisesti kannattavaa, sillä se lisää kilpailukykyä, tuottavuutta ja hyvinvointia. Samaisessa tekstissä sivistyksen todetaan taloustieteellisin termein olevan ”investointi, joka maksaa itsensä takaisin moninkertaisesti”. Puolestaan sivistykseen investoimatta jättäminen nähdään riskinä tulevaisuudessa esimerkiksi yrityksille. Kuitenkaan nuorten näkökulma sivistyksen ja talouden yhteyteen ei ole Helsingin Sanomien lukijan mielipiteen (HS8) mukaan enää samansuuntainen, vaan nuoret ovat ennemminkin ahdistuneita talouskasvun kiihdyttämisestä hinnalla millä hyvänsä. Sen sijaan nuorten tiedetään tutkitusti pitävän tärkeänä taloudellisten ja poliittisten järjestelmien kestävämmäksi tekemistä.

Sivistykseen ja talouteen liitetään selvästi myös koulutus. Eräässä lukijan mielipidekirjoituksessa (HS2) ollaan huolissaan siitä, että suomalaiset ovat jääneet jälkeen koulutustasossaan, mikä uhkaa vaarantaa Suomen talouskasvun tulevaisuudessa. Erityisesti tämä kohdistetaan korkeakoulutukseen, tarkemmin yliopistokoulutukseen. Yliopistojen sivistystehtävän todetaan olevan vähintään yhtä merkittävä voimavara kuin yliopistojen tuottamat keksinnöt ja niiden vaikutukset kansalliseen talouskasvuun ja kilpailukykyyn. Yliopistojen taloudellisen merkityksen – joskin epäsuoran sellaisen – nähdään tapahtuvan yliopiston yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja hallinnollisten uudistusten elämänlaatuvaikutusten kautta.

Sivistyksen ja talouden yhteydessä mediateksteissä tunnistetaan myös valtion velkaantumiseen liittyvä kriisitietoisuus. Kriisitietoisuuden koetaan edellyttävän

sivistysvaltiossa sivistyksen arvon tunnistamista, jonka suhteen taloudellisia leikkauksia sekä muuta valtion toimintaa tulisi peilata. Ristiriidassa tähän kuitenkin nähdään valtion vuonna 2024 tekemät leikkaukset esimerkiksi kulttuurin rahoituksesta ja vapaasta sivistystyöstä.

Sivistysvaltion ohella sivistys liitetään mediateksteissä kansalaisuuteen ja suomalaiseen identiteettiin ja siksi sivistys nähdäänkin osana *kansallista identiteettiä*. Tällä tarkoitetaan sitä, että pelkkä valtiollinen ja poliittinen toiminta ei riitä rauhan ja tasa-arvon toteutumiseksi, vaan kaikkia ihmisiä tarvitaan mukaan rakentamaan yhdessä hyvää yhteiskuntaa ja tulevaisuutta. MustReadin artikkelin (MR4) mukaan sivistykseen perustuva lähestymistapa esimerkiksi elinikäiseen oppimiseen auttaa rakentamaan yhteiskuntaa, jossa yksilöiden identiteetit voivat kukoistaa osana yhteisöä. Artikkelissa todetaan myös näin: ”ymmärrys sivistyksestä osana kansallista identiteettiämme on syventynyt. Erityisesti esiin on noussut sivistyksen yhteisöllisyys: sivistys rakentaa yhteiskunnan resilienssiä ja vastuuta toisistamme ja ympäristöstämme”. Tähän liitetään MustReadin toisessa artikkelissa (MR1) myös ymmärrys siitä, että sivistys kattaa elämän ja yhteiskunnan kaikki osa-alueet sekä teot ja toiminnan, jotka ohjaavat ihmisiä arvojen kautta.

Sivistyksen vaikutukset kansalliseen identiteettiin nähdään rakentuvan suhteessa aikaan ja paikkaan, kulttuuriin ja uskontoon. ”Kansallinen sivistys on osa kulttuuriamme, joka sitoo meitä menneisyyteen ja ohjaa meitä tulevaisuuteen”, todetaan Helsingin Sanomien kolumnissa (HS6). Toisessa Helsingin Sanomien kolumnissa (HS4) kirjoittaja yhdistää länsimaiseen kansalliseen identiteettiin ja kulttuuriin myös kristinuskon. Hän tuo esiin yhteisen katsomusopetuksen merkityksen yhteiskuntarauhan luomiseksi. Kolumnissa kristinuskon todetaan läpäisevän yhteiskunnan, arvomaailman, kulttuurin ja taiteen, mikä tekee näkyväksi sen, kuinka tärkeää on ymmärtää historiaa, kulttuuria ja sivistystä. Tämän sanotaan auttavan ihmisiä pohtimaan omia arvojaan, identiteettiään ja elämän merkitystä saavuttaakseen tasapainoisen elämän.

Humanistiselle sivistysihanteelle, joka korostaa laajan yleissivistyksen merkitystä älylliselle ja moraaliselle kehitykselle, nähdään olevan vahvat perusteensa. Mediateksteissä *yleissivistys ja laaja tietämys* yhdistetään koulussa opittuihin tietoihin ja taitoihin, joiden avulla ihmisten on mahdollista toimia yhteiskunnassa tasavertaisina jäseninä ja sivistyneinä kansalaisina. Tiedoilla ja taidoilla tarkoitetaan yhteiskunnan lisäksi muun muassa historian, uskonnon ja kulttuurin perusasioiden tuntemista. Näin ollen yleissivistykseen katsotaan kuuluvaksi myös

esimerkiksi hyvätapaisuutta ja sydämen sivistystä. Yleissivistyksen synonyymeinä käytetään teksteissä lisäksi käsitteitä laaja tietämys ja oppisivistys.

Yleissivistyksen määritelmää ei pidetä teksteissä kuitenkaan yksiselitteisenä. Toisinaan yleissivistys nähdään tietämyksenä, mitä ihminen omaa kouluvuosien jälkeen. Toisaalta tieto on vain yksi osa laajaa yleissivistyksen kokonaisuutta, sillä pelkkää opittua kirjatieta ei voida pitää ainoana sivistyksen lähteenä. Esimerkiksi Helsingin Sanomien artikkelissa (HS1) yleissivistystä kuvataan yhteiskunnallisen todellisuuden jäsentämiseen ja tiedonhankintaan liittyvänä ymmärryksenä ”yksittäisten nippelitietojen sijaan”. Tärkeänä pidetään myös tieteellisyyden ja pseudotieteellisten väittämien erottamista toisistaan. Niin kutsutun tietämyksen todetaan voivan auttaa esimerkiksi jatko-opinnoissa ja työelämässä, vaikkakin myös Helsingin Sanomien lukijan mielipidekirjoituksen (HS2) mukaan ”yritysten työpaikkailmoituksissa peräänkuulutetaan harvoin – jos koskaan – laajaa yleissivistystä”.

Koulutusta ja sivistystä pidetään ihmisen ja yhteiskunnan jäsenen kehityksen perustana. Kehitystä ja sivistymistä ei kuitenkaan voi tapahtua yhteiskunnassa ilman *kansalaiskiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin*. Sivistys onkin mediatekstien mukaan maailmasta kiinnostumista, laajaa ymmärrystä koko yhteiskunnasta sekä tietämyksen kytkeytymistä päivän polttaviin keskustelunaiheisiin ja kykyä soveltaa tietojaan yhteiskunnassa parhaillaan vaikuttaviin aiheisiin. Tällaisen yleissivistyksen ja yhteiskunnallisen todellisuuden ymmärtämisen nähdään mahdollistavan tasavertaisina jäseninä toimimista yhteiskunnassa. Esimerkiksi Helsingin Sanomien artikkelissa (HS1) yhteiskunnallisen todellisuuden ymmärtämättömyyden seurauksia kuvaillaan seuraavasti: ”jos on täysin pihalla tai toisten varassa sen suhteen mitä ympärillä – esimerkiksi poliittisesti – tapahtuu tai millaista informaatiota on tarjolla, ei voi toimia yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä”.

Sivistyneen ympäristön nähdään mahdollistavan ihmisten sivistynyttä aktiivista osallistumista yhteiskunnan kehittämiseen sekä päätöksentekoon. Teksteissä sivistynyt henkilö kuvataan sellaiseksi, joka kykenee muun muassa ajattelemaan asioita kriittisesti ja perustelevaan päätöksensä. MustReadin artikkelissa (MR4) todetaan, että ”Yhteiskunnan menestystä mitataan sillä, kuinka hyvin sen kaikki jäsenet voivat olla osa sivistyksen ekosysteemiä”. Myös esimerkiksi Helsingin Sanomien lukijan mielipiteessä (HS3) todetaan, että koulutuksen ja sivistyksen avulla ihmiset näkevät itsensä oikeuksia ja velvollisuuksia omaavina

yhteiskunnan jäseninä, jotka voivat tehdä myös itsenäisesti oikean ja väärän tunnistamiseen perustuvia oikeita valintoja.

Mediateksteissä teknologian ja tekoälyn tunnistetaan muuttaneen ja jatkuvasti yhä edelleen muuttavan niin yhteiskuntaa, arvoja ja kulttuuria kuin myös suhdettamme tietoon. Lisäksi hakukoneilla ja tekoälyllä nähdään olevan suora yhteiskunnallinen ja kulttuurinen merkitys. Helsingin Sanomien lukijan mielipidekirjoituksessa (HS2) tämä kiteytetään seuraavanlaisesti: ”vanhan tilalla on internetiä, algoritmeja, kvanttietokoneita, tekoälyä, aivoja koskevia uusia tietoja ja niin edelleen. Niistä rakennetaan moderni sivistys”. Muutos näyttäytyy väistämättömänä ja muutoksien myötä oleelliseksi ihmiskunnan kannalta nouseekin *sivistynyt suhtautuminen teknologiaan ja tekoölyyn*.

Teknologian koetaan vaikuttavan sekä myönteisesti että kielteisesti kykyymme ajatella ja oppia. Teknologian odotetaan ratkovan kestävän tulevaisuuden haasteita, mutta kielteiset vaikutukset ihmisten arkipäiväiseen toimintaan nähdään myös suurina. Esimerkiksi Helsingin Sanomien lukijan mielipidekirjoituksessa (HS14) esitetään huolta pitkien tekstien lukutaidon katoamisesta. Tähän yhtenä syynä pidetään internetiä, joka aikoinaan loi käsityksen pääsystä kaikkeen sivistykseen samalla synnyttäen kuvitelman kaiken tiedonsaannin nopeudesta ja helppoudesta. Myös esimerkiksi Googlella saatuihin vastauksiin tulisi osata Helsingin Sanomien artikkelin (HS1) mukaan suhtautua kriittisesti: ”vailla tämän kontekstin ymmärtämistä on vaikea osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Ilman yleissivistyksen tuomaa ymmärrystä yhteiskunnan jäsenet ovat myös helposti alttiita disinfomaatiolle ja jopa salaliittoteorioihin perustavalle vaikuttamiselle”.

”Onko tekoäly sivistynyt?” pohtii Dimensiolehden artikkelin (DL1) kirjoittaja. Tekoälyn suhde sivistykseen näyttäytyykin kirjoittajien mietteissä hyvin ristiriitaisena. Tekoälyn todetaan ensinnäkin testaavan sivistystämme siinä mielessä, miten ihmisinä suhtaudumme tekoölyyn ja miten tunnistamme tekoälyn eettiset haasteet ja mahdollisuudet. Eettiset pohdinnat liittyvät muun muassa datan vinoumiin ja läpinäkymättömyyteen, älykkyytemme himmenemiseen ja luovuutemme nakertamiseen sekä tekoälyn vaikutuksiin eettiseen viestintään ja sen arviointiin. Toisaalta Sivistyksen pelottomien blogikirjoituksessa (SP2) tekoälyn nähdään voivan auttaa yhteiskunnallisten ongelmien ratkomisessa, innovaatioiden luomisessa, tuottavan työn parantamisessa, viestinnän laadussa sekä vuorovaikutuksemme sujuvoittamisessa. Kirjoituksen mukaan tietämyksemme ja yhteiskuntamme piirteet ovat kehittyneet uusiin suuntiin, eikä vanhaan paluuta ole.

Työelämässä sivistystä pidetään tärkeänä osaamisen kehittämisessä ja asiakassuhteiden ylläpitämisessä, jota mediateksteissä kuvataan *työelämsivistykseksi*. Vaikka työpaikkailmoituksissa peräänkuulutettaisiin harvoin hyvää yleissivistystä, toisaalta tietämyksen nähdään tuovan selkeitä apuja työelämään, kuten erilaisten ihmisten kanssa kommunikoimiseen ja käyttäytymissäntöjen hallintaan. MustReadin artikkelin (MR4) mukaan emme voi kasvattaa ”Leonardo da Vincin kaltaisia yleisneroja”, vaan tarvitsemme työelämässä monenlaisesta osaamisesta koostuvia tiimejä. Lisäksi artikkelissa työelämsivistykseen katsotaan kuuluvaksi sivistykseen perustuvien käytäntöjen ja arvopohjaisen kulttuurin tukeminen, millä edistetään monimuotoisempaa ja vuorovaikutteisempaa työelämää. ELY-keskuksen blogitekstissä (ELY1) sivistyksen korostetaan olevan elintärkeää muuttuvassa ja monimutkaistuvassa työelämässä, jotta voidaan ”ratkaista monimutkaisia ongelmia, luoda innovaatioita, kehittää osaamista ja oppia uutta – – työskennellä erilaisten ihmisten kanssa, ymmärtää asiakkaiden ja sidosryhmien tarpeita, ja luoda luottamusta ja yhteistyötä – – toimia eettisesti ja vastuullisesti, ja huomioida ympäristön ja yhteiskunnan vaikutukset”. Työelämsivistys on kirjoituksen mukaan yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja vastuullisuutta. Sivistyksellä nähdään olevan työelämässä siis välinearvo, joka tarkoittaa osaamista ja kognitiivisia taitoja.

7.1.2 Yhteisöllisyys ja vuorovaikutus

Sivistyksen yhteisöllisyys ja vuorovaikutus kiteytyvät mediateksteissä sovussa ja yhteisymmärryksessä elämiseen, johon kuuluvat tasa-arvoisuus, toisten kunnioittaminen sekä yhteiset toimintatavat ja normit kanssaelämisessä. Mediateksteissä toistuva teema oli sivistyksen *yhdenvertaisuus*, joka mahdollistaa sivistysprosessin avoimuuden kaikille. Sivistyksen koetaan voivan vähentää muun muassa syrjäytymistä, eriarvoisuutta ja konflikteja sekä parantaa maailmaa ja ihmisten hyvinvointia. Sivistystä pidetään myös yhteisenä henkisenä voimavarana, jota tarvitaan itsestämme, toisistamme ja ympäröivästä maailmasta oppiaksemme. Samalla pystytään rakentamaan vastuullisuutta toisistamme ja maailmasta.

Sivistyksen kuvataan tapahtuvan ihmisten välillä aktiivisena osallistumisena ja vaikuttamisena sekä haluna jakaa tietoa muiden kanssa. Acatiimin blogitekstin (ACA1) mukaan sivistys on ennen kaikkea kommunikaatiota, sillä aikamme suuret haasteet edellyttävät monimutkaisten kokonaisuuksien ja yhteyksien rakentumista ja ymmärtämistä, mihin tarvitaan rakentavaa sivistynyttä vuorovaikutusta. ELY-keskuksen blogitekstissä (ELY1) sivistyneitä ihmisiä kuvataan sellaisiksi, jotka voivat olla samaa mieltä siitä, että ovat

eri mieltä. Ihmiset sivistyvät siis vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Sivistyksen pelottomien blogitekstin (SP2) sanoin ”sivistyksen arvostus nousee siitä, että mahdollisimman moni pääsee tiedon äärelle, tapaamaan toisia ja osaksi samaa sivistysihannetta – kokemaan itsensä arvokkaaksi”.

Mediateksteissä sivistyksenä pidetään *kykyä kohdata erilaisia ihmisiä* eli kykyä kunnioittaa ihmisyyttä sekä halua oppia uutta toisten ihmisten kanssa keskustelemalla. Sivistyneisyyden merkinä nähdään taitoa keskustella erilaisista mielipiteistä ja erilaisista maailmankatsomuksista, mihin liittyy myös kyky vaihtaa tarvittaessa omaa kantaansa. MustReadin artikkelissa (MR4) sivistyksen kuvataan sitovan meidät ”samaan suuntaan katsovaksi porukaksi, vaikka tulemme eri taustoista”. Tärkeänä taitona muiden ihmisten kohtaamisessa pidetään myötätuntoa, jota sivistys voi opettaa. Tähän tarvitaan hyvinvoivan yhteiskunnan perustaa eli yhteisöllistä myötätuntoa, joka lähtee sivistyksestä ja kyvystä nähdä toisten näkökulmia. Dimensiolehden (DL1) mukaan sivistys voidaankin nähdä henkilön asenteena ja suhtautumisena heikommassa asemassa oleviin ihmisiin. Asenteen lisäksi sivistys on ELY-keskuksen blogitekstin (ELY1) mukaan arvoja ja toimintaa, joilla ihminen osoittaa ymmärtävänsä erilaisia näkökulmia ja tilanteita sekä osaa toimia tilanteissa rakentavasti ja vastuullisesti.

Sivistyksen kuvataan kytkeytyvän kulttuuriympäristön tuntemiseen sekä kulttuurin ja sivistyksen väliseen vuoropuheluun eli *kulttuuriympäristöjen väliseen ymmärrykseen*. Sivistyksen koetaan auttavan rakentamaan erilaiset kulttuurit ja identiteetit huomioivaa yhteiskuntaa sekä vahvistavan kykyämme kulttuurien väliseen ymmärrykseen. Helsingin Sanomissa (HS1) kulttuuriympäristöön liitetään historian, uskonnon, yhteiskunnan ja kulttuurin perusasioiden tunteminen. Tällöin ihminen voi ymmärtää toisia sekä tulla itse ymmärretyksi. Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa (HS2) maan vahvaa kulttuuria ja sivistysymmärrystä pidetään myös mahdollistavana tekijänä sille, että ihmiset voivat katsella uteliaana ympärilleen ja asettua maailmaan.

Kansallisen sivistyksen sanotaan olevan menneisyyteen sitova sekä tulevaisuuteen ohjaava osa kulttuuria. Helsingin Sanomien artikkelin (HS1) mukaan yhteisesti jaettu pohja väitteiden ja mielipiteiden esittämiseen sekä niiden uskottavuuden arviointiin pohjautuu yleissivistykseen. Siihen liittyen artikkelissa puhutaan ”kulttuurisesta kaanonista”, joka muuttuu, elää ja jota kuuluu haastaa. Oman kulttuurin tunteminen ja ylpeyden kokeminen omista juuristaan auttaa myös uusien kulttuurien avoimessa kohtaamisessa MustReadin

artikkelin (MR4) mukaan. Sivistys siis ”luo tasapainoa oman kulttuurin säilyttämisen ja uuden yhteiskunnan normeihin sopeutumisen välille” (MR4).

Mediateksteissä esitetään huolta siitä, miten aikuisten asenteet ja käyttäytyminen vaikuttavat nuoriin ja millaisen sivistyspohjan nyky maailma mahdollistaa nuorille. Kyseessä on siis *aikuisten tarjoama sivistysmalli nuorille*. Havaittavissa on sukupolvien välinen ero sivistyskäsityksessä, jossa kulminoituvat muun muassa erot talous- ja ympäristöintresseissä. Helsingin Sanomien lukijan mielipiteessä (HS8) todetaan, että ”kun sivistyneet nuoret kohtaavat aikuisten sivistymättömiä asenteita ja politiikkaa, jossa talouskasvun kiihdyttäminen hinnalla millä hyvänsä on ainoa tavoite, he ahdistuvat”. Tällä viitataan erityisesti ympäristöasenteisiin, joiden suhteen nuoret ovat osittain valveutuneempia kuin aikuiset. Ratkaisuksi tähän ehdotetaan parempien sivistysmahdollisuuksien tarjoamista aikuisille sen sijaan, että nuorista tehtäisiin vähemmän sivistyneitä. ”Nuoria ei auta aikuisten jankutus siitä, ettei elämä niin kauheaa ole, mussukat” toteaa Helsingin Sanomien esseen (HS3) kirjoittaja. Kirjoituksessa kyse on paitsi ilmastonmuutoksesta, myös taiteen merkityksen tunnistamattomuudesta.

Eräissä kolumnissa (HS4) puolestaan lasten ja nuorten sivistystä tarkastellaan uskonnonvapauden näkökulmasta. Kirjoittajan mielestä kouluihin tarvittaisiin uusi yhteinen oppiaine, jolla turvattaisiin uskonnollinen ja katsomuksellinen yleissivistys. Tähän liitetään jälleen aikuisten vastuu siinä, millaisen sivistyspohjan lapset ja nuoret saavat. Nuorten tulevaisuususkon todetaan näkyvästi horjuneen. Tulevaisuususkon tukemista pidetään tärkeänä ja kuka muu siihen antaakaan parasta esimerkkiä ja mallia, kuin aikuiset.

7.1.3 Elinikäinen oppiminen ja tiede

Sivistyksen kannalta *kasvatus ja koulutus* nähdään mediateksteissä tärkeänä erityisesti ihmiseksi kasvamisen, käyttäytymissäntöjen oppimisen ja tiedon omaksumisen näkökulmasta. Koulutuksen ja sivistyksen avulla ihmisen koetaan oppivan omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, jolloin hän voi toimia paremmin yhteiskunnan jäsenenä. Dimensiolehden artikkelin (DL1) mukaan sivistykseen kuuluvan kasvatuksen ja sen avulla omaksumisen myötä ”sivistynyt henkilö tietää ja toimii, miten esimerkiksi käyttäytyään koulussa, työpaikoilla ja juhlissa, kuinka ihmisiä tervehditään ja otetaan toiset huomioon”. Tämän vastakohtana pidetään esimerkiksi epäasiallista käyttäytymistä internetin keskustelupalstoilla, mitä samaisen artikkelin mukaan näkee nykyään usein. Tällaisen

sivistymättömän käytöksen ehkäisyssä koulun rooli koetaankin tärkeänä: oppilaita kasvatetaan eli sivistetään asialliseen käyttäytymiseen ja samalla opitaan tunnesäätelytaitoja.

”Koulutuksen tehtävä on antaa ihmiselle lähtökohdat ja innostus aloittaa elämänmittainen matka kohti sivistystä” todetaan Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksen (HS5) alkusanoissa. Toisessa mielipidekirjoituksessa (HS3) koulutusta ja sivistystä pidetään niin ikään ihmisen kehityksen perustana, mikä tarjoaa osaamista, arvoja ja asenteita. Näiden ominaisuuksien nähdään myös vaikuttavan ihmisen minäkuvaan ja itsetuntoon. Koulu instituutiona ja ympäristönä nähdään myös kohtaamispaikkana, jossa ihmiset voivat yhdessä oppia toisiltaan.

Mediateksteissä sivistys kuvataan myös kasvatusta ja koulutusta laajemmin koko elämän kestävästä *oppimisena*. Oppimisprosessi vaatii kykyä uuden tiedon omaksumiseen sekä myönteistä asennetta uutta tietoa ja itse oppimisprosessia kohtaan. MustReadin artikkelissa (MR4) puhutaan myös oppimaan oppimisen tärkeydestä, mihin liittyen koulun tehtävää kuvataan seuraavasti: ”koulun kuuluu kasvattaa ihmisiä, jotka ovat halukkaita ja innokkaita oppimaan uutta, koska uutta tulee oppia. Motivaatiota ruokkii usko omaan kykyihinkin: oppiminen on arvokasta ja mahdollista, olipa maailma millainen tahansa”. Sivistyksen ja oivaltamisen ilon uskotaan syntyvän kovan työn tuloksena, mutta uuden oppiminen ja ymmärtäminen edellyttää pohjatietojen olevan kunnossa. Dimensiolehdessä (DL1) kuitenkin korostetaan, että jokainen voi olla sivistynyt ja oivaltava ihminen sekä oppia uusia asioita lähtökodista riippumatta.

Elinikäisen oppimisen katsotaan yhdistävän kestävästä tulevaisuuden rakentamiseen tarvittavaa vastuullisuutta, luovuutta ja yhteisöllisyyttä. Oppimisesta puhutaan myös elinikäisenä uteliaisuutena, koulutuksesta irrallisena oppimisena. Esimerkiksi What the Helan blogitekstissä (WH1) sivistys- ja oppimisprosessin nähdään ilmenevän uteliaisuutena ja avomielisyytensä eri ihmisiä ja ilmiöitä kohtaan, halukkuutena tiedon etsintään erilaisista lähteistä sekä maailman moninaisuuden ja maailmankuvien erilaisuuden hyväksymisenä.

MustReadin artikkelissa (MR4) muistutetaan, että sivistys on teon sana ja vastuu omasta oppimisesta kuuluu jokaiselle. Aikuisten kohdalla peräänkuulutetaan arkisivistyksen merkitystä. Aikuisille suunnattuja oppimisen ja sivistyksen mahdollisuuksia todetaan tarjottavan esimerkiksi vapaassa sivistystyössä. MustReadin artikkelissa (MR1) elinikäisen oppimisen ja sivistysprosessin yhteyttä kiteytetään vielä seuraavanlaisesti ”jos elinikäinen oppiminen on sitä, että ihminen kasvaa kohti täyttä ihmisyyttä, puhumme sivistysprosessista”.

Mediateksteissä *tutkittuun tietoon ja tieteeseen* uskomista pidetään sivistyksen tärkeänä osatekijänä, johon Suomessa myös yleisesti vakaasti luotetaan. Sivistyksen todetaan olevan ohittamaton teema kaikille etenkin historiasta ja kulttuureista kiinnostuneille opiskelijoille, tutkijoille ja tieteen harrastajille. Akateemiselle sivistykselle Dimensiolehden (DL1) mukaan tyypillistä on uteliaisuus uutta tietoa ja uuden oppimista kohtaan ja tutkija-asenne oppimisessa on osa sivistystä. Helsingin Sanomien kolumnissa (HS6) puhutaan järjen sivistyksestä, jolla tarkoitetaan pyrkimystä tietoon ja totuuteen, kriittiseen arviointikykyyn ja oppineisuuteen. Dimensiolehden (DL1) mukaan yhteiskunnallisesti ja eettisesti kestäviä päätöksiä saadaankin aikaiseksi silloin, kun päätökset nojaavat tutkittuun tietoon ja laajaan opittuun sivistykseen. Sivistyneessä kansakunnassa tutkimukseen panostamista perustellaan sillä, että sen ymmärretään pidemmällä tähtäimellä luovan uusia työpaikkoja ja lisäävän akateemista sivistystä. Myös yliopistojen kansalaisiin kohdistuvaa sivistystehtävää pidetään merkittävänä voimavarana. Sen synnyttämän ja ylläpitämän tiedeperustaisen ajattelutavan nähdään kasvattavan kriittistä ajattelua sekä auttavan havaitsemaan propagandaa ja valheellista informaatiota. Tätä taitoa nyky-yhteiskunnassa todetaan tarvittavan entistä enemmän.

7.1.4 Yksilön kasvu

Yksilön mahdollisuus sivistymiseen eli henkilökohtaiseen kasvuun nähdään mediateksteissä arvo- ja asennepohjaisena sekä ihmisen kykyihin liittyvänä ominaisuutena. Näin ollen *yksilön arvot ja asenteet* määrittävät hänen sivistymismahdollisuutensa. Sivistynyttä henkilöä kuvataan esimerkiksi sellaiseksi, joka pystyy ajattelemaan kriittisesti, tekemään perusteltuja päätöksiä sekä toimimaan eettisesti. Sivistyneen henkilön myös sanoitetaan toimivan käyttäytymissääntöjen mukaan sekä toimivan muita ihmisiä huomioiden.

Yksilön sisäiseen kehittymiseen viitataan käsitteellä sydämen sivistyksestä. Sydämen sivistystä omaavalla tunnistetaan olevan kykyä elää maailmassa erilaisten mielipiteiden ja lajitoverien kanssa. Se vaatii muun muassa empaattisuutta, ymmärrystä ja solidaarisuutta heikompia kohtaan. Lisäksi sydämen sivistyksellä tarkoitetaan mediateksteissä kommunikointitaitoja ja kykyä osata ilmaista itseään sekä kuunnella muita.

Sivistyksen arvo on lukijan mielipiteen (HS15) mukaan yksilön ajattelun ja kokemuksen muutoksessa. Toisessa mielipiteessä (HS3) sivistyksen kuvataan antavan ihmiselle asenteita, arvoja ja osaamista, jotka heijastuvat hänen itsetuntoonsa ja minäkuvaansa ja jotka vaikuttavat ihmisen kaikkeen toimintaan. Haluan tässä yhteydessä nostaa esille Helsingin Sanomien

lukijan mielipidekirjoituksessa (HS4) kuvatun pidemmän kuvauksen siitä, mitä kirjoittajan mukaan sivistys yksilölle tarkoittaa käyttäen rakennuksen metaforaa:

Sivistys on elämän kokoinen rakennus, jonka sisällä ihmiselle kehittyy kyky ajatella mahdollisimman vapaasti laajoja kokonaisuuksia, erilaisia merkityksiä näiden kokonaisuuksien sisällä sekä merkitysten välisiä riippuvuuksia. Rakennuksen perustus on filosofia. Filosofia opettaa meille, mitä ajattelu pohjimmiltaan on ja mitä se ei ole. Rakennuksen lattia on matematiikka. Matematiikka opettaa meidän ajattelumme logiikkaa ja ongelmanratkaisukykyä. Rakennuksen seinät on historia. Historia opettaa, mistä me olemme tulleet. Ja niin me saatamme ymmärtää, missä me nyt olemme ja minkälaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia meillä on valittavana. Rakennuksen ikkunat on psykologia. Psykologia opettaa meille, kuka tämä ajatteleva eläin on. Se lisää ajattelukykyämme opettamalla meille tunnereaktion ja ajattelun perustavalaatuisen eron.

Arvojen ja asenteiden lisäksi sivistyksen kuvataan olevan yksilön tietynlaista suhtautumista maailmaan. Sivistyksen ei kuitenkaan nähdä tapahtuvan itsestään, vaan se vaatii yksilöltä toimintaa ja sitoutumista. Loppujen lopuksi *sivistykseen panostaminen onkin yksilön valinta ja vastuu*. Sivistyksen ylläpitämisen puolestaan koetaan vaativan sitoutumisen lisäksi motivaatiota ja myös ponnistelua. Omaan sivistykseen panostamisen ja sen ylläpitämisen nähdään kuitenkin vaikeutuneen nykyisen tietotulvan ja someärsykkeiden takia, sillä tällainen ympäristö haastaa keskittymistä. ELY-keskuksen blogitekstissä (ELY1) sivistyksen kuvataan vaativan muun muassa monilukutaitoa, kriittisyyttä ja optimismia, uteliaisuutta ja avoimuutta sekä hyväntahtoisuutta ja luottamusta. Tämä kaikki kuitenkin kannattaa, koska sivistyksen todetaan olevan ihmisen ”elämän paras investointi”.

7.1.5 Taide ja kulttuuri

Taide ja kulttuuri tunnustetaan mediateksteissä kuuluvaksi yhteiskunnan ja sivistyksen perusasioihin. *Taiteisiin tutustumisen* tärkeyttä perustellaan sillä, että taidetta pidetään hengen ravintona, joka avaa myös uusia näkökulmia sekä tukee erilaisten ihmisten ja ihmisryhmien tapoja tarkastella maailmaa. Lisäksi taiteisiin tutustumisen merkitystä painotetaan ihmisen älylliselle ja moraalille kehitykselle sekä laajalle sivistykselle. MustReadin artikkelin (MR1) tekstissä taiteen ja kulttuurin todetaan kaikissa muodoissaan avaavan tunteita ja auttavan tulkitsemaan tietoa sivistyksen avulla.

Taiteen rooli kansan sivistyksessä herättää kuitenkin myös ristiriitaisia tulkintoja. Taiteen arvon nähdään muuttuneen monin paikoin ennemminkin markkinointi- ja myyntiluvuiksi sekä esimerkiksi mitattaviksi terveysvaikutuksiksi sen sijaan, että se tunnustettaisiin sivistyksen

ylläpitäjäksi ja elämän rikastuttajaksi. Tämä näkyy esimerkiksi Helsingin Sanomien lukijan mielipiteen (HS14) mukaan korkealuokkaisen kirjallisuuden arvon vähättelynä sekä koulukirjojen sisällön tyhjänpäiväistämisenä. Helsingin Sanomien esseen (HS3) kirjoittaja puolestaan kritisoi sitä, että hyvinvointivaltiossa ja diktatuurissa taiteen perimmäisenä tehtävänä pidetään sivistävää tehtävää, vaikka sen kuuluisi olla merkityksen ja lohdun näyttäjä. Esseessä peräänkuulutetaan taiteen ja viihteen eron ymmärtämistä siinä, että viihde tarjoaa sitä, mitä osataan pyytää, kun taas taide vie sinne, mistä ei tiedetä. Kirjoittaja kuvaa taiteen nykyisen aseman vaikutuksia sivistykselle seuraavasti: ”suoritussukupolven peukku nousee, kun taide valjastetaan hyvinvoinnin ja itsetuntemuksen välineeksi terapiahuskyjen valjakkoa vetämään. Sormet näppäimillä syyhyten syöksymme nappaamaan puheenvuoron seuraavasta taidekohusta. Tämä se tekee hyvää sivistykselle!”.

Mediateksteissä *monipuolista kulttuurielämää* pidetään yhtämielisesti sivistyneen valtion ja yhteiskunnan merkinä. Sekä kulttuurin kuluttamista että kulttuurin tuottamista sanotaan voitavan käyttää sivistyksen mittarina. MustReadin artikkelin (MR2) mukaan ”kulttuuri ja sivistys ovat kasvualusta, johon upotamme juuremme”. Sivistyksen ylläpitämisen ja arvomaailman kuvauksen kannalta tärkeänä pidetään muun muassa korkealuokkaista kirjallisuutta, jonka avulla pystytään seuraamaan sivistyksen kehitystä sekä jopa vaikuttamaan siihen.

Useammassa kirjoituksissa purnataan taide- ja kulttuurielämään kohdistuneista rahoitusleikkauksista. Tätä kautta tapahtuvan kulttuurialan toimintaedellytyksien heikentämisen myötä vaarana nähdään tarjonnan supistuminen ”yläluokan viihteeksi” ja ”luksustuotteeksi”, minkä taas koetaan rapauttavan entisestään sivistyksen kivijalkaa ja monipuolisen kulttuuritarjonnan synnyttämää laaja-alaista hyvinvointia. Taiteen ja kulttuurin merkityksen ei myöskään koeta saavan riittävää ja monipuolista näkyvyyttä julkisessa keskustelussa, jolloin samalla sen merkityksellisyyden hahmottaminen sivistyksen kannalta vaikeutuu.

7.1.6 Kestävä tulevaisuus ja ekologisuus

Mediateksteissä kestävä tulevaisuus ja ekologisuus painoarvo sivistyksessä näkyy *ympäristötietoisuuden* korostamisessa ja siihen liittyvä vastuu ympäristöstä nähdään nykyaikaisena ja yhä tärkeämpänä sivistyksen elementtinä. Kirjoituksissa tuodaan esiin, että ilman elinvoimaista luontoa ei ihmistä ole olemassa. Ympäristötietoisuuden ja ympäristövastuun ohella puhutaan myös ympäristö- ja luontosuhteesta, joka pohjautuu

asenteisiin ja ajattelutapoihin sekä ymmärrykseen jokaisen omista velvoitteista. Suomessa positiivisena kehityksenä pidetään sitä, että suomalaisten yleinen ympäristötietoisuus on lisääntynyt ja kasvava ympäristöpuhe näkyy kansalaisten asenteissa.

Erityisesti nuorten keskuudessa ympäristöasiat ja ilmastokriisi herättävät huolta tulevaisuudesta. Helsingin Sanomien kolumnin (HS6) mukaan humanistiselle sivistysihanteelle onkin nykyisin luontevaa korostaa myös kestävä kehityksen ongelmiin perehtymistä. ”Kestävä tulevaisuuden polkua raivataan arkisivistyksellä”, todetaan MustReadin artikkelissa (MR1). Niin ikään ekososiaaliseen sivistykseen sitoutumista havainnollistaa Sivistyksen pelottomien blogitekstin (SP4) mukaan perusoikeusjärjestelmän ympäristövastuusäännös. Kirjoituksen mukaan kyseinen säännös havainnollistaa sitä, että oikeuksien lisäksi perusoikeuksiin kuuluu myös vastuuta ja velvollisuuksia. Esimerkiksi vapausoikeuksiin kuuluvaa omaisuudensuojaa on rajoitettu nykyään yhä useammin ekologisin perustein.

Tulevaisuuteen katsominen näyttäytyy oleellisena lähtökohtana sivistyksen kestävä kehityksen ja ekologisuuden ulottuvuudessa. Mediateksteissä tuodaan usein esille, että nimenomaan sivistyksen teoilla voidaan luoda kestävä tulevaisuutta ja parantaa maailmaa. Kestävä ja yhdenvertaisen tulevaisuuden kuitenkin tunnustetaan vaativan kaikkia sivistyksen muotoja. Sivistys koetaan myös asiana, joka aktivoi ihmisiä toimimaan myönteisen tulevaisuuden eteen. Tulevaisuuteen katsomisen lähtökohtana pidetään tulevaisuususkkoa, jota on ehdotettu pidettäväksi myös sivistyksen mittarina. Tulevaisuususkon rakentaminen koetaan merkitykselliseksi erityisesti nuorten keskuudessa, sillä kuten MustReadin artikkelissa (MR1) sanotaan, ”kestävän tulevaisuuden ja nuorten hyvinvoinnin välillä on yhtäläisyysmerkki”. Syyllisenä mahdolliselle tulevaisuususkon himmenemiselle pidetään ihmisten itsensä aiheuttamia ongelmia, kuten ilmastokriisiä.

Kestävä tulevaisuuden ja sivistyksen katsotaan kietoutuvan monin muinkin tavoin yhteen. MustReadin artikkelissa (MR3) kestävä tulevaisuutta määritellään ihmisen, ympäristön ja työelämän kestävyudeksi. Puolestaan MustReadin toisen artikkelin (MR1) mukaan sillä, miten käytämme osaamista, valtaa ja verkostoja, on merkitystä sivistykselle ja kestävä tulevaisuudelle. Tähän liittyy myös kysymys yhteiskunnallisten vaikuttajien näkemyksestä oman aseman ja kollektiivisen vastuun suhteen. Samassa artikkelissa kestävä tulevaisuuden todetaan edellyttävän kestävyysmurrosta, eli siirtymistä kestävä elämään nykyisestä

kestämättömyydestä. Tällainen murros läpäisee koko yhteiskunnan: ”tulevaisuus tehdään tänään, jokaisella on valtaa siihen” (MR3).

Ihmisten kyky *toimia eettisesti ja vastuullisesti* nähdään tärkeänä osana sivistynyttä yhteiskuntaa. Sivistynyt eettinen ja vastuullinen toiminta tulee teksteissä näkyväksi sekä ympäristön ja yhteiskunnan vaikutuksien huomioimisessa, että työelämässä, yhdenvertaisuudessa ja osallisuudessa. Vastuulliseen toimintaan liitetään myös nykypäiväinen viestintä, sillä vastuullisella viestinnällä puolustetaan myös sivistystä. Vastuullisella viestinnällä tarkoitetaan Sivistyksen pelottomien (SP1) blogitekstin mukaan esimerkiksi faktoihin perustuvaa sekä toisia kunnioittavaa ja kuuntelevaa viestintää, jota viestinnän eettisten ohjeiden tulisi ohjata.

”Yhteiskunnan menestystä mitataan sillä, kuinka hyvin sen kaikki jäsenet voivat olla osa sivistyksen ekosysteemiä”, todetaan MustReadin artikkelissa (MR4). Tämä tulee näkyväksi esimerkiksi siinä, että erojen korostamisen sijaan korostetaan sitä, mikä on yhteistä ja kaikille mahdollistetaan täysimääräinen osallistuminen. Samassa artikkelissa mainitaan, että ”sivistyksen ekosysteemin diversiteettiä on vaalittava”. Esimerkkinä tästä esitetään, että jos sivistyksen akateeminen puoli vie liikaa muilta sivistyksen osa-alueilta ja näin ollen peittoaa eettiset ja moraaliset seikat, tällöin ne kuolevat pois. MustReadin toisen kirjoituksen (MR3) mukaan ”kun ollaan peruuttamattoman muutoksen äärellä, eettisyyden pitäisi herätä meissä”.

Erilaisilla instituutioilla ja kansallisilla hankkeilla kuvataan olevan tärkeä rooli sivistystehtävässä. *Instituutioiden vastuuta sivistystyössä* havainnollistetaan esimerkiksi siten, että koulujen opetussuunnitelmissa käsitellään ympäristön suojelua ja kouluissa opitaan ekososiaalisen sivistykselle tarpeellisia taitoja, kuten vuorovaikutusta ja tunnetaitoja sekä avarakatseisuutta ja kriittistä ajattelua. Lisäksi kestävän tulevaisuuden näkökulmasta oppilaitoksilla todetaan olevan vastuu kasvattaa ihmisiä, jotka ovat oppineet oppimaan ja ovat innokkaita uuden oppimisen suhteen. Esimerkiksi yliopistokaupunkien koulutus ja sivistys korreloivat positiivisesti ympäristötietoisuuden kanssa, kerrotaan Helsingin Sanomien (HS10) artikkelissa.

Helsingin Sanomien lukijan mielipidekirjoituksessa (HS8) puhutaan ekososiaalisesta kansansivistyshankkeesta, jonka ylläpitäminen ja edistäminen edellyttää jo olemassa olevien instituuttien sekä tulevaisuudessa perustettavien uusien instituuttien sivistystyön tukemista. Kirjoituksessa viitataan lisäksi elinikäisen oppimisen ideaan, jonka ajatuksena on, että kasvatus koskee myös aikuisia. Aikuiskasvatuksen nähdään kuitenkin instituutio- ja

koulutusjärjestelmien osalta keskittyneen ihmisenä kasvun ja sivistymisen tukemisen sijaan enemmän työelämää palvelevan osaamisen kasvun maksimointiin.

7.2 Sivistyksen diskurssit

Puhetta ja näkökulmia sivistyksestä rakennettiin mediateksteissä monella eri äänellä erilaisista tarkastelukulmista. Teksteissä kaikui niin kirjoittajien omat henkilökohtaiset kokemukset ja tarpeet kuin informatiiviset ja objektiiviset lähtökohdat. Kriittisen diskurssianalyysin tuloksena muodostettiin kuusi sivistyksen diskurssia, joista hallitsevin eli hegemonisin on yhteiskuntadiskurssi. Muut diskurssit ovat voimavaradiskurssi, tulevaisuusdiskurssi, kyseenalaistava diskurssi, saavutuksia korostava diskurssi ja elinikäisen oppimisen diskurssi. Osa diskursseista on jaettavissa myös tarkempiin niin sanottuihin aladiskursseihin, jotka ovat erotettavissa tekstistä kursiivilla. Tulososassa tutkimustulokset esitetään diskurssi kerrallaan avaten tehtyjä tulkintoja sekä perustellen niitä aineistoesimerkein.

7.2.1 Yhteiskuntadiskurssi

Yhteiskuntadiskurssissa sivistyksen merkitystä perustellaan yhteiskunnallisilla tekijöillä ja sivistystä pidetään yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuuden perusedellytyksenä. Yhteiskuntatodellisuus korostaa niin yksilön kuin yhteisönkin merkitystä. Me-retoriikka on perusteluissa yleistä (me yhteisönä, me kansana jne.). Yhteiskuntadiskurssi rakentaa siis todellisuutta, jossa toisin sanoen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon osallistuminen nähdään sivistymättömälle ihmiselle vaikeana.

Yhteiskuntadiskurssi on pilkottavissa myös pienempiin osiin, jotka nimesin osallisuusdiskurssiksi ja yhteisöllisyysdiskurssiksi. *Osallisuusdiskurssi* rakentaa vahvasti todellisuutta, jossa ihmiset osallistuvat yhteiskunnallisesti aktiivisesti. Tämä osallisuus yksilölle mahdollistuu sivistysvaltion tarjoamien puitteiden ja yksilöllisen sivistysprosessin kautta. Yksilön sivistysominaisuuksia kuvataan seuraavanlaisesti esimerkiksi Dimensiolehden artikkelissa (DL1): ”tällainen paljon opiskelut ja sivistynyt henkilö kuluttaa myös mielellään kaikkea kulttuuria eli esimerkiksi musiikkia, kirjallisuutta, teatteria ja elokuvia”. Näin luodaan todellisuutta ja ihannekuvaa siitä, millaisen kuvan sivistynyt ihminen antaa itsestään, miten hän käyttäytyy ja millaisia positiivisia pidettyjä ominaisuuksia hän edustaa yhteiskunnassa. Toisinaan sivistyksen merkitystä ja ihmisen osallisuutta yhteiskunnassa avataan sitä kautta, miten sivistys ilmenee alueellisesti, kuten Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa (HS3): ”sivistyneessä kunnassa, kaupungissa tai maassa ihmiset kunnioittavat toisiaan ja erilaisuutta,

he osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnan kehittämiseen ja päätöksentekoon sekä elävät rauhassa ja sovussa keskenään ja naapureidensa kanssa”.

Yhteiskuntaan osallistumisen tunnustetaan vaativan yleissivistystä, josta puhutaan pitkälti yksilön ominaisuutena. Yleissivistyksen kuvataan kytkeytyvän muun muassa ”päivänpolttaviin keskusteluihin” ja toisaalta tietopääomaan, joka ihmiselle on karttunut pääasiassa kouluvuosien aikana. Sivistymättömyyttä taasen pidetään yksilön uhkana esimerkiksi siten, ettei heikon sivistyksen omaava henkilö kykene osallistumaan keskusteluihin tai päätöksen tekoon. Näin rakennetaan mielikuvaa siitä, että yhteiskunnassa yksilöillä on viime kädessä vastuu ja velvollisuus yhteiskunnan ylläpitämisestä, jolloin sivistymättömyyden todellisten vaikutusten koetaan näkyvän yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumattomuutena.

Yhteisöllisyysdiskurssissa sivistyksen merkitystä rakennetaan yhteistyökykyisyyden, yhteisymmärryksen sekä yhteisen sivistyspohjan muodostamisen ja ylläpitämisen kautta. Yhteisöllisyystodellisuudessa sivistys liitetään myös työelämään, jossa se näkyy yhdenvertaisuutena ja tasa-arvoisuutena yhdistyen näin samalla vastuullisuuteen. Yhteisöllisyyteen liitetään myös se, että sivistysprosessi on yhteinen ja sen arvo heijastuu sivistyksen äärelle pääsevien määrässä, kuten Sivistyksen pelottomat blogikirjoituksessa (SP2) kuvaillaan: ”sivistymme vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Sivistyksen arvostus nousee siitä, että mahdollisimman moni pääsee tiedon äärelle, tapaamaan toisia ja osaksi samaa sivistysihannetta – kokemaan itsensä arvokkaaksi”. Sivistyksen yhteisöllisyyttä pidetään myös pääasiallisena yhteiskunnan resilienssin rakentajana sekä toisistamme ja ympäristöstämme vastuun ottamisen lisääjänä.

Sivistyksestä rakennetaan yhteiskuntadiskurssissa jopa sellaista käsitystä, että ilman sitä, yhteiskunnassa voisi vallita epäjärjestys ja egoismi. Tähän viittaavat sivistykseen yhdistetyt sanavalinnat, kuten perusedellytys ja yhteiskunnan perusta, jolloin syntyy ajatus, että ilman näiden asioiden toteutumista ja olemassaoloa, ei sivistysvaltion piirteitä saavuteta. Sivistyksen korostetaankin olevan teon sana enemmän kuin ominaisuus. Lisäksi mediateksteissä yhteiskuntatodellisuus korostaa usein sitä, mitä hyvää, merkityksellistä ja välttämätöntä sivistys tuo yhteiskunnalle. Tällaiset argumentit alkavat usein esimerkiksi ”sivistystä tarvitaan”, ”sivistys luo” tai ”sivistyksen avulla”. Sivistys rinnastetaan jopa menestyksen mittariksi: ”yhteiskunnan menestystä mitataan sillä, kuinka hyvin sen kaikki jäsenet voivat olla osa sivistyksen ekosysteemiä” (MR4). Sivistyksen tärkeyttä ja ehdottomuutta kuvataan

myös kielikuvallisesti: ”sivistys on talon vahva kivijalka. Se on muurattu elinikäisestä oppimisesta, osallisuudesta ja tutkitusta tiedosta. Asukkaita yhdistää asenne: avoimuus ja halu rakentavaan vuorovaikutukseen” (MR1). Sivistystä ei pidetä siis itsestään selvänä ja annettuna, vaan sivistyksen ”äärelle pääsemisenä”.

7.2.2 Voimavaradiskurssi

Voimavaradiskurssissa sivistyksestä rakennetaan ikään kuin keinoa, välinettä tai ominaisuutta, jonka avulla ylläpidetään yhteiskuntaa ja pärjätään maailmassa yhteneväisenä kansana. Sivistys esimerkiksi esitetään ”pienen kansan yhteisenä henkisenä voimavarana”. Voimavaraksi tunnistetaan muun muassa tieteet ja taiteet sekä tiedeperustainen ajattelutapa, demokraattinen toiminta, taloudelliset tekijät ja koulutus. Sivistyksessä piileekin Helsingin Sanomien puheenvuoron (HS1) mukaan ”mahdollisuus johonkin yhteiseen, siihen mikä meiltä nyt tuntuu puuttuvan”. Sivistystä pidetään myös kulttuurisena voimavarana, joka sitoo menneisyyteen sekä ohjaa tulevaisuuteen. Voimavaradiskurssissakin siis niin ikään korostuu yhteiskunnan ja yhteishengen piirteet sekä narratiivi siitä, että sivistys on yhteiskunnan perusta.

Voimavaradiskurssi on jaettavissa aladiskursseihin, jotka nimesin merkitys- ja arvodiskurssiksi ja haasteista selviytymisen diskurssiksi. *Merkitys- ja arvodiskurssissa* halutaan korostaa merkityksellisyyttä ja arvoja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin ja sivistyksen ylläpitäjänä. Merkityksiin ja arvoihin vetoaminen tietävästi herättää tunteita ja on täten tehokas keino ajatuksiin ja toimintaan vaikuttamiseen. Merkitys- ja arvodiskurssi näyttäytyy muun muassa arvojen ohjaaman toiminnan korostamisena sekä sivistyksen merkityksen puolustamisena esimerkiksi taiteen tai koulutuksen merkitykseen nojaten.

Diskurssissa retorisenä keinona käytetään muun muassa ääripäiden kuvailua. Tämä näkyy kielen käytössä esimerkiksi niin, että ensin kerrotaan mitä hyvää ja merkittävää taiteella saadaan aikaan ja toisessa lauseessa kuvataan tai annetaan lukijalle mietittäväksi, miltä maailma näyttäisi ilman taidetta. Toisinaan merkityksiin ja arvoihin vetoamista toteutetaan hyvin abstraktilla tasolla. ”Sivistys tänä päivänä on avoimuutta ja arvostusta, uteliaisuutta ja pelkäämättömyyttä”, näin todetaan Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa (HS11). Arvostuksessa myös piilee kyseisen kirjoituksen mukaan avain monien ongelmien ratkaisemiseen. Arvostuksen puutteessa puolestaan kytee kirjoittajan mielestä esimerkiksi seuraavanlaisia haasteita: ”suomalaiset instituutiot ja laitokset toimivat nekin usein itsekeskeisesti. Kun ei arvosteta muita, kyräilläään heidän resurssejaan. – – Suomessa

ajatellaan edelleen liian usein, että se mitä toinen saa, on toiselta pois”. Arvojen perustellaankin ohjaavan kaikkia tekoja ja toimintaa yhteiskunnassa sekä elämän eri osa-alueilla.

Merkitys- ja arvotodellisuudessa taide kuvataan metaforisesti ”hengen ravintona”, jolla on sivistystä ja toistemme ymmärrystä lisääviä vaikutuksia, kuten seuraavassa tekstiotteessa: ”Se (taide) avaa uusia näkökulmia ja tutustuttaa meidät muiden ihmisten ja ihmisryhmien tapaan tarkastella maailmaa. Mitä syvällisemmin ymmärrämme toisiamme, sitä paremmin pystymme löytämään sosiaalisesti kestäviä ratkaisuja. Sopimussyhteiskunta nojaa sivistykseen” (HS2). Taiteella ja kulttuurielämällä on selkeät puolustajansa, mutta toisaalta taiteen merkitystä sivistyksen lisääjänä ei täysin allekirjoiteta, kuten Helsingin Sanomien esseessä (HS3): ”taiteen perimmäisenä tehtävänä ei ole sivistää meitä, eikä tehdä meistä hyviä ja hyödyllisiä kansalaisia, vaikka niihin tarkoituksiin taidetta on sekä hyvinvointivaltioissa että diktatuureissa käytetty. – – Taiteen tehtävä on näyttää merkitys, lohtu ja kärsimys – viedä meidät sinne, mistä emme vielä tiedä”. Monipuolisen kulttuurielämän tärkeyttä puolustetaan, mutta kulttuurielämäksi ei nähdä riittävän taiteen ja kulttuurin kuluttaminen tai kuten Helsingin Sanomien kommentissa (HS15) todetaan ”sivistyksen arvon ei pitäisi perustua isänpäivän myyntiin tai painosmääriin”. Kyseisessä diskurssissa taiteen ja kulttuurin merkitys halutaan siis esittää vahvasti sivistyksen yhteydessä, muttei niinkään sivistyksen rakentajana, vaan syvempinä kokemuksina ja arvoina.

Merkitys- ja arvotodellisuudessa tärkeänä sivistystä lisäävänä ja ylläpitävänä voimavarana tunnustetaan myös koulutus, erityismainintana yliopistot, sillä ”yliopistojen tuottamat tekniset keksinnöt vaikuttavat merkittävästi kansalliseen talouskasvuun ja kilpailukykyyn; yliopistojen kansalaisiin kohdistuva sivistystehtävä on vähintään yhtä merkittävä voimavara” (HS2). Yliopistoja voimavarana perustellaan näin ollen suoralla yhteydellä kansalaisten elämänlaatuun ja tätä kautta taloudellisiin tuloksiin. Koulutuksen ja sivistyksen myötä syntyvän talouskasvun puolestaan nähdään kasvattavan muita voimavaroja, kuten ELY-keskuksen blogikirjoituksen (ELY1) mukaan ”se (sivistys) lisää tuottavuutta, kilpailukykyä ja hyvinvointia”.

Haasteista selviytymisen diskurssissa korostetaan erityisesti sivistyneen valtion ja kansakunnan toimintavalmiuksia monikriisiajassa, ongelmien ratkaisussa sekä rauhan ja demokratian ylläpitämisessä. Tämän vastakkaisena toimintana puolestaan esitetään esimerkkejä Putinin hyökkäyssodasta sekä kyseenalaistetaan Trumpin laajaa

kannattajakuntaa. Tällaisella vertailulla synnytetään todellisuutta, että sivistys on välttämätöntä demokratian ja ihmisoikeuksien puolustamiseksi. Demokratia ja ihmisoikeudet taas kuvataan parhaiksi keinoiksi ehkäistä väkivaltaa, ääriajattelua ja vihaa.

Haasteita kohdatessa tärkeinä ominaisuuksina pidetään inhimillisiä toimintavalmiuksia: ”mikä tärkeintä, sivistys voi opettaa myötätuntoa muita ihmisiä ja olentoja kohtaan. Tätä taitoa tarvitaan etenkin nyt kun ihmiskunnalla on ratkaistavanaan globaaleja haasteita” (MR4). Haasteista selviytymisen todellisuudessa maailmanlaajuisia ongelmia katsotaan todellisina uhkina sekä rakennetaan kuvaa kriiseistä selviävästä yhteiskunnasta. Mellakoinnin sekä pelon ja tuhon aiheuttamisen sijaan sivistyneen kansakunnan voimavarana korostetaan tilan antamista dialogille, solidaarisuudelle ja yhteistyölle. Acatiimin artikkelissa (ACA1) todellisuutta aikamme haasteiden ratkaisutilanteissa sivistyksen avulla kuvataan osuvasti:

Aikamme suuret haasteet eivät tunne maantieteellisiä eivätkä muitakaan rajoja ja rakentuvat monimutkaisista kokonaisuuksista ja yhteyksistä. Tietoa niiden ratkaisemiseksi on paljon, mutta ongelmien ratkaiseminen taitaa vaatia vielä useita, monia rajoja ylittäviä kokonaisuuksia. Tarvitaan toisten kuuntelemista, kuulemista ja pyrkimystä ymmärtää toista: hänen näkemyksiään, tarkoituksiaan ja merkityksiään. Tarvitaan siis rakentavaa vuorovaikutusta, sivistystä.

7.2.3 Tulevaisuusdiskurssi

Tulevaisuusdiskurssissa katse suunnataan tulevaan ja siihen, mitä toivon ja huolen pilkahduksia tulevaisuudessa sivistykseen liittyen on näkyvissä. Tulevaisuusdiskurssissa pinnalle nostetaan muun muassa sivistyksen vaikutukset työelämään, lasten ja nuorten sivistyspohjaan, kestävään tulevaisuuteen sekä pohditaan teknologian ja erityisesti tekoälyn herättämiä kysymyksiä. Tulevaisuudesta puhutaan usein sivistyneen yksilön tai sivistyneen kansakunnan näkökulmasta, kuten seuraavissa otteissa: ”sivistynyt uskoo tulevaan ja rakentaa aktiivisesti valoisaa, tekoälyn eettisiin mahdollisuuksiin pohjaavaa tulevaisuutta” (SP3) ja ”sivistynyt kansakunta panostaakin tutkimukseen, koska se luo pidemmässä juoksussa uusia työpaikkoja ja luo lisää akateemista sivistystä” (DL1).

Tulevaisuuteen tähtäävässä todellisuudessa puhutaan tulevaisuususkosta, johon liitetään vahvasti globaaleja haasteita, mutta johon voimme vaikuttaa tässä ja nyt. MustReadin artikkelissa (MR4) sivistykseen liitetty tulevaisuususko kiteytetään siten, että: ”sivistyksen tulevaisuudessa on varjoja ja valoa”. Näin ollen tulevaisuusdiskurssi on jaettavissa toivodiskurssiin, huolidiskurssiin ja kestäväen kehityksen diskurssiin. *Toivodiskurssissa*

rakennetaan valoisaa tulevaisuutta, johon ihmisillä on valtaa ja kykyä vaikuttaa niin yksin kuin yhdessä. Toivoa luodaan esimerkiksi sanoilla mahdollisuus, hyöty, panostaminen, investointi, tunnistaminen ja kontrollointi. Toivon todellisuudessa vallitsevin puhetapa on sellainen, jossa korostetaan sitä, että tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa nykyisillä valinnoillamme ja toimintamalleillamme, joilla nähdään olevan todellista merkitystä tulevaan. Myös ”historia opettaa” -tyylinen ajattelutapa ohjaa diskurssia, kuten MustReadin artikkeleissa: ”sivistys on tulevaisuuden kuvittelun perusta. Kun ymmärrämme historiaa ja aiempien sukupolvien valintoja, voimme saada oppia tulevaisuuden valintoihin” (MR2) ja ”eilstä emme voi muuttaa, tulevaisuuteen meillä on valtaa. Arvot ohjaavat sitä, miten tuota valtaa käytämme” (MR3). Usko tulevaisuuteen on siis vahva.

Sivistykseen panostamisen hyötyjä perustellaan diskurssissa paremmilla tulevaisuusnäkyksillä. Samalla rakennetaan todellisuutta yksilöiden vastuusta ja velvollisuudesta niin oman kuin yhteiskunnan tulevaisuuden suhteen. Sivistyksen kuvataan olevan itsensä moninkertaisesti takaisin maksava investointi, jota ELY-keskuksen blogikirjoituksessa (ELY1) perustellaan työmarkkinanäkökulmalla, eli siten, että ”osaajat ovat yrityksen kallein investointi ja sivistys on tuottavaa”. Tämä on ymmärrettävissä ainakin niin, että ensin yksilön on itse investoitava sivistykseen esimerkiksi koulutuksen kautta. Tämän jälkeen yksilö on niin sanotusti kovempaa valuuttaa työmarkkinoilla, jolloin yritykset ja työnantajat haluavat investoida sivistyneeseen yksilöön. Tällöin yksilö tuottaa hyötyjä yritykselle tarjoamansa osaamisen kautta sekä saa itse palkkaa ja luo kehitystä uralleen. Työelämässä tuottavuuden ja sivistyksen yhtenevästä liitosta syntyvän tulevaisuususkon kuvataan lisäävän myös kiinnostusta itsensä kehittämiseen ja esimerkiksi innovaatioiden luomiseen. Investoiminen on aloitettava siis positiivisen tulevaisuuden näkemisellä ja tavoittelulla.

Tekoälyn eettiset uhat tulevaisuudessa tunnistetaan, mutta toivodiskurssissa sivistyksen koetaan lisäävän ihmisten kykyä ja taitoa toimia tekoälyn kanssa. Uhkien sijaan korostetaan sitä, että sivistynyt henkilö osaa arvioida tekoälyn tuottamaa tietoa olemalla kriittinen ja valpas sekä omaa halua käyttää sekä kehittää tekoälyä eettisesti. Tekoälyä ei pidetä siis ulkopuolisena kontrolloimattomana uhkana, vaan diskurssilla rakennetussa todellisuudessa ihmisten suhtautumisella, tietämyksellä ja sivistyksellä pystytään vaikuttamaan väistämättömään tulevaisuuteen tekoälyn kanssa. Myös muista teknologian aiheuttamista muutoksista yhteiskunnassa puhutaan toivodiskurssissa neutraalisti, kuten Sivistyksen pelottomat blogitekstissä (SP3): ”uudet teknologiat muuttavat aina yhteiskuntaa,

kulttuuria ja arvoja. Kuin varkain ne vaikuttavat tapaamme olla ihmisiä – tehdä töitä, viestiä, oppia ja johtaa”.

Sivistyksen tämän hetkistä tilaa ja tulevaisuutta ei kuvata kuitenkaan pelkästään valoisana, vaan siihen kohdistetaan myös huolta ja epäilyksiä. *Huolidiskurssissa* jalustalle nostetaankin tulevaisuuden uhkakuvia, haasteita ja muutostarpeita. Huolta tuodaan esille muun muassa koulutustason ja koulutuksen tuloksien laskun, nuorten tulevaisuususkon sekä hallituksen säästöpolitiikan kautta. Huolien ilmaantumista kuvaillaan esimerkiksi niin, että lukutaidon heikkenemisestä ”olemme saaneet huolestuttavia tietoja” ja hallituksen leikkausten todetaan ”kohdistuvan suoraan suomalaisen sivistyksen ytimeen”.

Huolitodellisuutta rakennetaan usein nykyisten haasteiden kuvauksella ja tilanteiden johdattelemana pohditaan tulevaisuuden muotoutumista erilaisia skenaarioita luomalla. Esimerkiksi digimaailman nähdään haastavan omilla lainalaisuuksillaan ihmisten välisiä kohtaamisia. ELY-keskuksen blogikirjoituksessa (ELY1) esitetäänkin kysymys: ”miten käymme sivistynyttä keskustelua verkossa, jossa voi toimia nimimerkkien takaa?”. Tekstissä viitatus ”Hyvin sanottu” -tutkimuksen mukaan yli puolet suomalaisista kokee keskusteluilmapiirin huonoksi. Dimensiolehden artikkelin (DL1) mukaan huono keskusteluilmapiiri tulee näkyväksi erityisesti internetin keskustelupalstoilla, mihin aikuiset osallistuvat siinä missä nuoretkin. Yhtenä syynä esitetään huomiotalous, joka vaatii osallistumista keskusteluun heti, jolloin ”mielipiteitä muodostetaan liian nopeasti ja asioita sanotaan harkitsematta” (ELY1). Dimensiolehden artikkelin (DL1) kirjoittaja esittääkin tärkeitä kysymyksiä: ”kuuntelemmeko ja kunnioitammeko toisten mielipiteitä? Osaammeko perustella omat mielipiteemme asiallisesti?”. Mikäli näihin kysymyksiin vastataan kieltävästi, sivistyksen lisäksi inhimillisen merkityksen koetaan voivan jopa kadota.

Siinä missä toivodiskurssissa esitetään sivistynyt ja toiveikas suhtautuminen tekoölyyn, huolitodellisuudessa nostetaan esiin tekoölyn ja teknologioiden synnyttämiä uhkakuvia ja epäedullisia kehityskulkuja. Suurimpana uhkana nähdään tekoölyn mahdollisuus ”sammuttaa sivistyneen mieleemme valo” tai ainakin ”tarjota pinnallista ja virheellistä tietoa, kaventaa monimuotoista ajatteluamme ja vahvistaa stereotypioita” (SP3). Näin ollen sen koetaan voivan entisestään latistaa sivistyksellistä keskustelukulttuuria. Tällöin saavutetut sivistysihanteet ovat vaarassa unohtua ja tekoölyn kanssa yhteisen tulevaisuuden ylle muodostuu varjoja. Tämä kuvataan uhkana niin yksilölle kuin yhteisölle, sillä tekoöly voi

”himentää älykkyttämme, heikentää kriittistä ajatteluamme, nakertaa luovuuttamme” (SP3).

”Mutta jos optimismi on sivistyksen edellytys, onko globaali tulevaisuususkon heikkeneminen uhkana sivistykselle?”, näin pohditaan ELY-keskuksen blogikirjoituksessa (ELY1). Tästä juontuu ajatuksia siihen suuntaan, kannattaako esimerkiksi koulutuksen eteen ponnistella. Huolidiskurssissa tulevaisuususkoon liitetäänkin vahvasti syy-seuraussuhteita ja sanoja kuten kriisi, pelastaminen, horjuminen, ahdistuminen ja suojele. Erityisesti nuorten tulevaisuususkon nähdään olevan koetuksella, kuten Helsingin Sanomien lukijan mielipide (HS8) ilmaisee: ”tutkimuksissa on havaittu, että iso osa nuorista uskoo ihmiskunnan olevan ekokriisin takia tuhoon tuomittu”. Tulevaisuususkon heikkenemistä perustellaan pääasiassa aikuisten sivistymättömällä asenteella ja politiikalla, jossa erityisesti talouskasvun kiihdyttäminen korostuu, mikä puolestaan herättää ahdistusta nuorissa. Myös Helsingin Sanomien esseessä (HS3) tulevaisuususkon horjumista ei pidetä nuorten silmissä odottamattomana, sillä ”sivistys ja hyvinvointi eivät pelastaneet meitä ilmastonmuutokselta”. Nuorten tulevaisuususkon nähdään puolestaan lisäävän kestävä kehityksen ja ympäristön suojeleminen hyväksi tehtävät toimet. Yhteinen konsensus diskurssissa muodostuikin siitä, että nuorissa on tulevaisuus ja heidän kokemalla tulevaisuususkolla on erittäin suuri merkitys.

Erityisesti koulutukseen ja sitä kautta tapahtuviin sivistysvaikutuksiin vedotaan tulevaisuusdiskurssissa tilastollisten lukujen, kuten PISA-tulosten kautta. Usein koulutuksen tärkeydestä ja merkityksestä puhutaan toiveikkaasti positiiviseen, pehmeään ja kannustavaan sävyyn, kuten Dimensiolehden artikkelissa (DL1): ”nyt kun Pisa-tulokset ovat Suomen osalta laskeneet, niin sivistyksen valon ja oivalluksen ilon löytäminen oppimisessa on entistä tärkeämpää”. Toisaalta koulutukseen ja tilastojen tarkasteluun otetaan huolestuneesti ja kärkkäästikin kantaa. Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa (HS2) puhutaan muun muassa ”hätätilasta”, ”jälkeen jäämisestä” ja siitä, kuinka koulutukseen liitettyjen kansainvälisten ranking-listojen ”listakärkien maissa lapsia hyppii katoilta ja nuoria kuolee ylirasitukseen”. Kirjoittaja kritisoikin ”numeromagian yhdistämistä koulutuksen tuloksiin”, sillä silloin ”saadaan pelottavan yksisilmäisiä totuuksia”. Ehkä kirjoittaja haluaa tällä tuoda esille enemmän sitä, että aina kärkisijoille pääseminen ja huipputulosten saavuttaminen ei ole tärkein ja kannattavin tavoite, vaikka sellaista todellisuutta tilastovertailuilla ja klikkiotsikoilla usein muodostetaan.

Kolmantena tulevaisuusdiskurssin aladiskurssina voidaan erottaa vielä *kestävän kehityksen diskurssi*, joka osittain rakentaa päällekkäistä todellisuutta myös nuorten tulevaisuususkoon liitettyjen huolien ja toivon kanssa. Keskeisiksi kestävän kehityksen todellisuuteen liittyviksi ilmauksiksi voidaan tunnistaa muun muassa käsitteet ympäristökiinnostus, ilmastokriisin tunnistaminen, ympäristövastuu ja ekologinen sivistys. Kestävän kehityksen edistämistä perustellaan pitkälti tulevaisuus- ja tunnevetoisesti, kuten MustReadin artikkelissa (MR1): ”miten käytämme valtaamme, osaamistamme ja verkostojamme sen hyväksi, että jätämme jälkipolville perinnöksi vähintäänkin elinkelpoisen planeetan?”. Diskurssi ei ole kuitenkaan kovinkaan hallitseva, vaan kestävän kehityksen todellisuus on jakautunut hyvin eriytyneisiin ja yksittäisiin puolustaviin puheenvuoroihin.

7.2.4 Kyseenalaistava diskurssi

Kyseenalaistavassa diskurssissa sivistyksen tilasta ja kehityssuunnista puhutaan kriittisestä näkökulmasta. Kyseenalaistavassa todellisuudessa kritiikki kohdistuu erityisesti sellaiseen sivistykseen, joka nähdään valtion perustana ja hyvän lähteenä ja jota on alettu maineensa vuoksi käyttää myös vallankäytön perusteena. Kritiikki kohdistetaan niin kaupallisuuteen, median rooliin, hallituksen toimiin kuin sivistystä nimellisesti edistäviin toimiin.

Kyseenalaistavassa diskurssissa sivistyksen ei nähdä voivan olla sidoksissa vain yksittäisiin seikkoihin, kuten koulutustasoon tai taitoon käyttää tekoälyä, millä sivistystä on yritetty viimeaikoina puolustella.

Perusteluita sivistyksen kritiikille rakennetaan diskurssissa pääasiassa nykyisten ongelmien ja epäkohtien kuvauksen kautta. Vaikka kiistattomana tosiasiana voitaneen pitää sitä, että sivistyksen avulla on myös saavutettu paljon, sivistyksen kuvataan toisinaan unohtuneen tai sivistyksen tilalle tulleen jotain muuta. Sivistyksen pelottomien blogikirjoituksen (SP2) mukaan ”sivistyksen saavutukset eivät kuitenkaan ole kallioon hakattuja, kuten vaikkapa verkossa leviävä näennäistiede ja vihapuhe osoittavat”. Helsingin Sanomien kommentissa (HS15) sivistyksen ristiriitaisuuksia kuvataan puolestaan seuraavasti: ”ajanvietteen maailmassa sivistyksestä on tullut kuuma, epämiellyttävä pallo, jota heitellään syylistä toiseen. Sitä pidetään kyllä tärkeänä, mutta joku toinen voisi sen hoitaa, kun meidän firmalla on näitä kaupallisia tavoitteita”.

Valtion rahoitusleikkaukset herättävät selkeästi suuria ja raskaita tunteita, joista kumpuaa ankaraa kritiikkiä ja skandaalinhakuisiakin sanavalintoja. Helsingin Sanomien lukijan mielipiteessä (HS1) ilmaistaan, että valtion budjettimuutosten seurauksena

”yhteiskuntamme on menettämässä arvopohjansa ja Suomi on romahtamassa sisäänpäin”, jonka syinä ja seurauksina muun muassa ”teatterinjohtaja saa potkut liian kunnianhimoisen ohjelmiston vuoksi. Kaupunkien kulttuuritoimintoja ajetaan alas. Julkisesta loukkaantumisesta on tullut uusi normi”. Rahoitustoimien vaikutukset sivistykselle nähdään niin ikään väistämättömänä uhkana sivistykselle: ”hallituksen viimeaikaiset toimet ovat kuitenkin olleet kaikkea muuta kuin pitkäjänteistä sivistystyötä tukevia. Säästöt, jotka kohdistetaan suomalaisen kulttuurielämän edellytyksiin, rapauttavat säälimättä sivistyksen kivijalkaa, eli monipuolista kulttuuritarjontaa ja sen synnyttämää laaja-alaista hyvinvointia” (HS12). Samansuuntaiseen kritiikkiin yhdytään Helsingin Sanomien kolumnissa (HS) nostamalla esiin sen, että eduskuntavaalien alla poliitikot antoivat kuvan kannatuksestaan suomen kielen ja sivistyksen turvaamiseksi. Tällaiset puheet kuitenkin unohtuivat heti vaalien jälkeen. Myös ministeriön haaveilemaa lisääntyvää korkeakoulututkintojen määrää kyseenalaistetaan ja samalla ihmetellään ammattikasvatuksen väheksyntää. Helsingin Sanomien mielipiteessä (HS2) todetaankin, että ”ei kaikki lahjakkuus asu korkeakoulutettujen päissä”.

Kyseenalaistavassa todellisuudessa kritiikkiä sanellaan totuudenomaisesti, ei subjektiivisia mielipiteitä korostaen. Kyseenalaistuksella ja kritiikillä pyritään käyttämään valtaa nostamalla epäkohtia esiin ja tätä kautta herättämällä tunteita. Puheilla menettämisestä, romahtamisesta ja rapauttamisesta pyritään painottamaan asian vakavuutta sekä herättää harkitusti huolta tekstin lukijoissa ja jopa päätöksentekijöissä. Esimerkiksi median todetaan vahvistavan ”sivistyksen alasajoa juhlimalla uuden älymystön saavutuksia”, mikä esitetään Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa (HS14) vastalauseena sille, että valtiovalta ei enää tue tietokirjojen suomentamista, mikä puolestaan vie kirjoittajan ajatteluketjun siihen, että ”uusia ajatuksia ei tarvita”. Samassa tekstissä kyseenalaistetaan myös internetin luomaa käsitystä kaiken sivistyksen ääreen pääsemisestä, vaikka ”todellisuudessa sen muutaman lauseen mittaiset äläykset synnyttävät kuvitelman kaiken helppoudesta, ja siniset sanat ohjaavat tiedon hakijan nopeasti toiseen maailmankaikkeuteen”. Tällaisella retoriikalla kritisoidaan epäsuorasti, mutta toisaalta osuvasti ja tutun tuntuisesti internetin ja esimerkiksi verkkouutisten nykypäivää: äläykset, eli tekstistä irrotetut tai korostetut lainaukset sekä siniset sanat, eli linkit seuraaville sivuille on tuttu näky päätelaitteilla. Kun tähän tarkasteluun lisätään kirjoittajan nosto siitä, että tietokirjoja ei enää valtion tukemana suomenneta, jätetään lukijalle tulkinnanvarainen, mutta toisaalta selkeä viesti siitä, mihin kirjoittajan mielestä sivistyksen suhteen ollaan menossa.

Kyseenalaistavassa diskurssissa retoriikka nojautuu sisällöllisten pointtien sijaan usein voimakkaiden sanavalintojen käyttöön ja jopa syytelyyn. Tiettyjen ajankohtaisten päätösten seurauksena koko Sivistyksen teemavuoden ideaa kyseenalaistetaan: ”tämä (viittaus edellisen kappaleen sitaatteihin) lähtökohtanaan opetus- ja kulttuuriministeriö pyörittää tällä hetkellä sivistyksen teemavuotta. Kuka tahansa voi ilmoittautua mukaan ja antaa kunnian tekemisistään ministeriölle hyvä tyyppi -leimaa vastaan. Se on teemavuoden ainoa panos sivistykseen” (HS14). Lisäksi sivistyksen teemavuosi saa osakseen kritiikkiä myös toisesta näkökulmasta. Puheet sivistyksen ja talouden yhteenliittymästä herättävät ristiriitaisia tunteita Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa (HS13): ”talouden realiteetit ajavat sivistystoimijoita ahdinkoon. Samanaikaisesti vietämme opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämää Sivistyksen teemavuotta”. Jopa yksi Helsingin Sanomien lukijan mielipidekirjoitus (HS12) on otsikoitu ”Sivistyksen teemavuodesta on sivistys kaukana”. Otsikon painavat sanat kiteytyvät huoleen siitä, että kulttuurialan tuottama tarjonta on vaarassa supistua yläluokan viihteeksi, jolloin ”ollaan kaukana sivistysihanteista”.

7.2.5 Saavutuksia korostava diskurssi

Sivistyksen saavutuksia korostavassa diskurssissa painotetaan sivistykseen panostamisen kannattavuutta. Saavutuksia korostavassa todellisuudessa sivistyksen tuomia hyötyjä nostetaan jalustalle sekä muutoin puhutaan sivistyksestä positiiviseen sävyyn. Saavutuksia korostetaan erityisesti sivistysvaltion ja historian näkökulmasta ja sivistyksen sanotaan tarvitsevan ”puolustajansa”. Helsingin Sanomien lukijan mielipiteessä (HS13) asia kiteytetään seuraavasti: ”ei tarvitse tähtyä kovinkaan kauas, niin näemme miten kävisi, jos meiltä puuttuisi sivistys”. Toisinaan sivistyksen positiivisia seurauksia ja sivistykseen panostamisen merkitystä korostetaan kuitenkin ilman selkeitä perusteluita. Ilman sivistykseen panostamista ”sivistymättömyys valtaa ajattelun”, jonka seuraukset väitetään tiedettävän. Lause jättää tulkinnan varaa, vaikkakin suoranaisesti väittää, että seuraukset tiedetään. Tällä tarkoitettaneen sotia, itsevaltiutta ja muuta tänä päivänäkin ilmenevää epäinhimillisyyttä.

Diskurssissa sivistysvaltioksi kasvamisen nähdään olevan suoraan sivistykseen panostamisen ansiota. Sivistysvaltioksi kasvamisen mahdollisuutta perustellaan talouden ja sivistyksen yhteen liittymisen ymmärtämisellä, jonka avulla Suomi on kehittynyt muutamassa sukupolvessa maailman köyhimmistä maista menestyneimpien valtioiden joukkoon. Sivistysvaltion tittelin saavuttamiseen liitetään lisäksi kulttuurin ymmärtäminen, joka kuvataan erityisesti vaikeina aikoina kantavana ja maata profiloivana voimana. Saavutuksia

korostetaan lisäksi vertailun ja historian tarinoiden kautta, kuten seuraavassa otteessa What the Hela blogikirjoituksesta (WH1): ”jo pelkästään kertomus siitä, miten Suomesta tuli Suomi, on pohjimmiltaan kuvaus siitä, miten esimodernista Ruotsin Itämaasta ja Venäjän keisarikuntaan kuuluneesta autonomisesta Suomen suuriruhtinaskunnasta kehittyi moderni sivistynyt kansakunta”. Poliittisesta näkökulmasta suuriruhtinaskunnan aikaan ei vielä ollut liikkumatilaa, mutta ”kulttuurin ja sivistyksen kautta löydettiin yhteinen myönteinen voima, ja maa sai tavoittelemansa aseman sivistysvaltiona” (HS11).

ELY-keskuksen blogitekstin (ELY1) käyttämä termi ”investointi” luo käsitystä todellisesta ja kannattavasta panostuksesta sivistykseen. Verrattuna esimerkiksi sanoihin panostaminen tai satsaaminen, investointi luo mielikuvaa esimerkiksi tuotoista, käytettävyydestä ja taloudellisesta hyödystä. Tekstissä sivistyksen kuvataan olevan elämämme paras investointi, koska se ”tekee meistä parempia ihmisiä, parempia työntekijöitä ja parempia kansalaisia. – – tekee maailmasta paremman paikan elää, oppia ja työskennellä. – – on lahja itsellemme, toisillemme ja tuleville sukupolville”. Sivistykseen investoinnille annetaan siis merkittäviä lupauksia, mutta toisaalta kysymysmerkiksi jää, että miten sivistykseen tarkemmin investoidaan ja millä tavalla investointi tekee konkreettisesti asioista parempia. Kuten edeltävä sitaatti osoittaa, saavutuksia korostavassa todellisuudessa kielellisenä keinona käytetään toisinaan komparatiivia, eli jonkin ominaisuuden suurempaa määrää. Sivistykseen investoinnin esimerkissä käytettiin sanaa parempi (hyvä, parempi, paras), mikä jää kuitenkin kielen käytön kannalta hieman vaillinaiseksi siinä mielessä, että vertailukohtaa ei ole annettu: parempi kuin kuka tai mikä? Paremmuuden kokeminen on myös subjektiivista, joten ei voida yksioikoisesti sanoa, että näin tehdään parempia ihmisiä tai parempia työntekijöitä. Komparatiivin käyttö näyttäytyykin pyrkimyksenä sanoman tehostamiseksi.

7.2.6 Elinikäisen oppimisen diskurssi

Elinikäisen oppimisen diskurssissa korostetaan kasvatuksen ja koulutuksen sekä koko elämänmittaisen kehittymisen tärkeyttä sivistysprosessissa. Diskurssissa painotetaan yksilön ja yhteisön huomioimista ja yksilön vastuuta omassa sivistysprosessissaan. Elinikäisen oppimisen diskurssi yhdistyy niin koulumaailmaan, työelämään, kuin arkisivistykseenkin. Yhteistä näille kaikille konteksteille on yhdessä toimiminen, muiden huomioiminen, eettisyys ja vastuullisuus. Elinikäinen oppiminen ja sivistysprosessi liitetäänkin yhteen silloin, kun puhutaan siitä, että ”ihminen kasvaa kohti täyttä ihmisyyttä”. Sivistyksestä puhutaan myös ”koko elämän kestävästä oppimisprosessista” sekä ”elämänmittaisena, jatkuvasti kasvavana

prosessina”. Moniin muihin diskurssiseihin verrattuna elinikäisen oppimisen diskurssissa kuuluvat samanaikaisesti monenlaiset sivistyksen ulottuvuudet.

Elinikäisen oppimisen diskurssi voidaan jakaa kahteen aladiskurssiin, jotka nimesin koulutusdiskurssiksi ja ihmiseksi kasvamisen diskurssiksi. *Koulutusdiskurssissa* oppimistodellisuus liitetään selkeästi formaaliin oppimiseen, kouluun ja työelämään. Oppimista koetaan tarvittavan maailman tulkitsemiseen varhaiskasvatuksesta aina vapaaseen sivistystyöhön asti. Koulutusdiskurssissa rakennetaan todellisuutta oppimisesta, joka ilmentää innostusta, oivaltamisen iloa, avoimuutta ja uteliaisuutta. Oppiminen kohdistuu niin ilmiöitä kuin ihmisiäkin kohtaan ja oppimisen mahdollistavat eri oppimisinstituutiot. Oppimisen yhteydessä käytetään myös löytää verbiä, kuten seuraavissa otteissa: ”oppimisessa pitäisi löytää häiriötön ja kiireetön oppimisympäristö. – – sivistyksen valon ja oivalluksen ilon löytäminen oppimisessa on entistä tärkeämpää” (DL1).

Verratessa koulun ja työelämän roolia elinikäisen oppimisen ja sivistyksen osalta, koulusta rakennetaan käsitystä sivistävänä paikkana, jossa tietoja, taitoja ja käyttäytymistä opetellaan, kun taas työelämään liitettyssä puheessa näitä taitoja kuvataan jo hallittavan ja olevan automaattisesti osa työelämässä toimimista. Koulutustodellisuudesta herää mielikuva, että oppilaitosten sivistystehtävän päättyessä, eli esimerkiksi ihmisen valmistuessa yliopistosta, sivistystyö on tehty ja ihminen on samalla valmis omalle elinikäiselle oppimismatkalleen. Dimensiolehden artikkelissa (DL1) ongelmana nähdään myös eritavalla profiloituvien oppilaitosten haasteet sivistystyön onnistumisessa: ”kouluissa ei opiskella pelkästään oppiarvoja varten, vaan koko yhteiskuntaa varten. Ongelmana on usein se, että oppilaitoksista tulee helposti kapean ammattialan tutkintotehtaita työmarkkinoita varten, vaikka laaja tietämys ja sivistys kaikesta antaa laajempaa näkemystä koko yhteiskunnasta”.

Ihmisenä kasvamisen diskurssissa tehdään näkyväksi se, että ihmisen oppiminen ja sivistyminen ei ole ainoastaan ulkopuolisista tekijöistä ja mahdollisuuksista, kuten koulutuksesta riippuvainen, vaan ennen kaikkea kyse on ihmisenä kasvamisesta ja kehittymisestä. Dimensiolehden artikkeli (DL1) tiivistää asian seuraavin virkkein: ”sivistys voidaankin nähdä asenteena, kuinka henkilö suhtautuu heikommassa asemassa oleviin ihmisiin. Tähän liittyy myös itsetuntemus ja omat elämän hallintataidot”. Elinikäinen oppiminen liitetään ihmisenä kasvamisen todellisuudessa myös arkisivistykseen, eli arjessa ikään kuin itsestään tapahtuvaan sivistymiseen ja oppimiseen. Diskurssissa arkisivistyksen avulla sopeudutaan maailmaan muiden elävien olentojen ja luonnon kanssa, sekä opitaan

tärkeitä päivittäisiä taitoja, joita välttämättä koulun penkiltä ei ole opittu. Arkisivistymistä kuvaillaan esimerkiksi seuraavilla tavoilla: ”olemme osa ekosysteemiä, joten meidän on opittava elämään sovussa toistemme ja muiden lajien kanssa. Se on arkisivistystä” (MR3) ja ”ymmärrystä voidaan lisätä tarjoamalla vuoropuhelun ja oppimisen mahdollisuuksia esimerkiksi vapaassa sivistystyössä. Kestävän tulevaisuuden polkua raivataan arkisivistyksellä” (MR1).

Ihmisenä kasvamisen todellisuudessa sivistyksestä puhutaan yksilön näkökulmasta erityisesti ymmärtämisenä, kiinnostumisena, itsensä ilmaisemisena ja muiden kuuntelemisena. Sivistyneen ihmisen kuvataan kykenevän kriittiseen ajatteluun, hyväntahtoisuuteen ja ponnisteluun. Yhteisenä näille kaikille kuvauksille ja ominaisuuksille voidaan pitää sitä, että ne eivät ole itsestään olemassa olevia tai pysyviä, vaan vaativat aktiivista itsensä ja maailman tutkiskelua ja kyseenalaistamista. MustReadin artikkelin (MR1) sanoin: ”sivistys herättää meissä mielenkiinnon ja uteliaisuuden tarkastella itseämme osana planeetan järjestelmää, jossa ihminen on osana luontoa. Se aktivoi meitä toimimaan – ennakoiden, empaattisesti, rationaalisesti ja rohkeasti – myönteisen tulevaisuuden eteen”.

7.3 Tutkimustulosten yhteenveto

Tutkimuksessa haettiin vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen. Tutkimustulosten ensimmäisessä osassa vastattiin tutkimuskysymykseen ”millaisia sivistyksen ulottuvuuksia esiintyy Sivistyksen teemavuoden 2024 aikana verkossa julkaistuissa mediateksteissä?”. Tavoitteena oli laadullisen sisällönanalyysin keinoin selvittää, mitä ja millaisia näkökulmia sivistyksestä tuodaan esiin, eli millaisena sivistyskäsitystä kuvaillaan. Tuloksena muodostettiin kuusi sivistyksen pääulottuvuutta: sivistisyhteiskunta, yhteisöllisyys ja vuorovaikutus, elinikäinen oppiminen ja tiede, yksilön kasvu, taide ja kulttuuri sekä kestävä tulevaisuus ja ekologisuus. Sivistyksen ulottuvuudet tarkentavine alaluokkineen esitetään kootusti taulukossa 4.

Taulukko 4. Sivistyksen ulottuvuudet.

SIVISTYKSEN ULOTTUVUUS	ALALUOKAT
Sivistisyhteiskunta	Sivistyspolitiikka Sivistys taloudellisena tekijänä Sivistys kansallisena identiteettinä Yleissivistys ja laaja tietämys Kansalaiskiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin Sivistynyt suhtautuminen teknologiaan ja tekoälyyn Työelämäsvivistys
Yhteisöllisyys ja vuorovaikutus	Yhdenvertaisuus Kyky kohdata muita Kulttuuriympäristöjen välinen ymmärrys Aikuisten sivistysmalli nuorille
Elinikäinen oppiminen ja tiede	Koulutus ja kasvatus Oppiminen Tutkittu tieto ja tieteet
Yksilön kasvu	Yksilön arvot ja asenteet Sivistykseen panostaminen yksilön valinta ja vastuu
Taide ja kulttuuri	Taiteisiin tutustuminen Monipuolinen kulttuurielämä
Kestävä tulevaisuus ja ekologisuus	Ympäristötietoisuus Tulevaisuuteen katsominen Eettinen ja vastuullinen toiminta Instituutioiden vastuu sivistystyössä

Tutkimustulosten toisessa osassa esitettiin vastaukset tutkimuskysymykseen ”millaisia sivistyksen diskursseja mediateksteissä on tunnistettavissa Sivistyksen teemavuonna 2024?” Tavoitteena oli hahmottaa, miten eri tavoin rakennettuja todellisuuksia sivistyksestä kielellisesti ilmaistaan ja perustellaan. Tulokset muodostettiin kriittisen diskurssianalyysin avulla ja tuloksena saatiin kuusi diskurssia: yhteiskuntadiskurssi, voimavaradiskurssi, tulevaisuusdiskurssi, kyseenalaistava diskurssi, saavutuksia korostava diskurssi ja elinikäisen oppimisen diskurssi. Päädiskurssit ja aladiskurssit on koottu taulukkoon 5.

Taulukko 5. Sivistyksen diskurssit.

SIVISTYKSEN DISKURSSI	ALADISKURSSIT
Yhteiskuntadiskurssi	Osallisuusdiskurssi Yhteisöllisyysdiskurssi
Voimavaradiskurssi	Merkitys- ja arvodiskurssi Haasteista selviytymisen diskurssi
Tulevaisuusdiskurssi	Toivodiskurssi Huolidiskurssi Kestävän kehityksen diskurssi
Kyseenalaistava diskurssi	
Saavutuksia korostava diskurssi	
Elinikäisen oppimisen diskurssi	Koulutusdiskurssi Ihmiseksi kasvamisen diskurssi

Kuten tutkimustulosten yhteenvedosta huomataan, sivistykseen liittyvän puheen sisältö sekä tavat, joilla sivistyksestä puhutaan, näyttäytyvät osittain samankaltaisina ja päällekkäisinä. Esimerkiksi yhteiskunnan ja elinikäisen oppimisen näkökulmaa on käytetty sekä sivistyksen sisältönä että perusteluna ja todellisuuden rakentamisen osana. Sisältö ja diskurssi eivät kuitenkaan aina kulje käsikkäin ja toisinaan ne ovat hyvinkin päällekkäisiä. Esimerkiksi tulevaisuusdiskurssi ja kyseenalaistava diskurssi olivat jakautuneet koskemaan useampaa sivistyksen ulottuvuutta. Tällainen päällekkäisyys tukee sitä, että usein eri näkökulmat täydentävät ja tukevat toisiaan. Seuraavaksi paneudutaan tutkimustuloksista muodostettaviin johtopäätöksiin ja tutkimuksen arviointiin.

8 Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli luoda katsaus Sivistyksen teemavuoden 2024 aikana mediassa käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun suomalaisesta sivistyksestä. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, millaiset sivistyksen ulottuvuudet ja näkökulmat puheessa vallitsevat ja minkälaista todellisuutta sivistyksestä rakennetaan kielellisin ja argumentatiivisin eli diskursiivisin keinoin. Tutkimuksessa etsittiin vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen: millaisia sivistyksen ulottuvuuksia esiintyy Sivistyksen teemavuoden 2024 aikana verkossa julkaistuissa mediateksteissä sekä millaisia sivistyksen diskursseja mediateksteissä on tunnistettavissa Sivistyksen teemavuonna 2024. Tutkimusaineisto kerättiin verkossa vuonna 2024 julkaistuja mediateksteistä ja lopullinen aineisto koostui Helsingin Sanomien kirjoituksista, blogi-teksteistä ja ei-tieteellisistä artikkeleista.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen etsittiin vastauksia laadullisella sisällönanalyysillä ja toiseen tutkimuskysymykseen kriittisellä diskurssianalyysillä. Täten tutkimustuloksena muodostui kahdenlaisia tuloksia. Aineiston sisällöstä löydettiin yhteensä kuusi sivistyksen ulottuvuutta eli näkökulmaa tai asiayhteyttä, johon sivistys liitetään. Lisäksi aineistosta tunnistettiin kuusi erilaista sivistyksen diskurssia, eli kielellisen ilmaisun ja perustelun tapaa, joilla todellisuutta sivistyskäsitteestä rakennetaan. Tutkimustulosten tarkempi yhteenveto on katsottavissa tulososan viimeisessä alaluvussa tämän pääluvun edellä. Tässä pohdintaosassa avaan tutkimustuloksista muodostamiani johtopäätöksiä, tutkimuksen eettisiä ratkaisuja ja tutkimuksen arviointia sekä esitän jatkotutkimusehdotuksia.

8.1 Johtopäätökset

Sivistyksen teemavuoden tavoitteena oli avoimien ja osallistavien tapahtumien sekä kansalaiskeskustelun synnyttämisen avulla sanoittaa sivistystä uudelleen ja tuoda sivistystä lähemmäs ihmisten arkea tähän päivään (Sivista, 2023). Samalla pyrittiin korostamaan kansalaisten roolia sivistisyhteiskunnan luojana sekä edistämään yhteenkuuluvuutta ja yhteiskunnallista eheyttä. Tämä tutkimus osaltaan tarkasteli kansalaiskeskustelun toteutumista ja sisältöä, jota verkossa julkaistussa mediassa käytiin teemavuoden aikana. Suhteessa teemavuoden mahtipontisiin tavoitteisiin keskustelunavaukset ja sivistyksen sanoittaminen mediassa vaikutti jääneen jokseenkin rajoittuneeksi. Tutkimusaineisto tarjosi kuitenkin niin aiempia sivistyskäsitteitä ja ideaaleja tukevia kannanottoja kuin moniperusteista ja uuden suuntaista sivistyspuhetta.

Tutkimusasetelman kannalta oleellista tutkimuksessa oli median yhteiskunnallisen vaikutusvallan merkityksen ymmärtäminen todellisuuden ja mielikuvien rakentamisessa. Mediakäyttäjien näkökulmasta mediatekstien ääreen päätyminen edellyttää tietoista hakeutumista kyseisten mediasisältöjen pariin sekä valikoivuutta sen suhteen, millaista sisältöä lukija kokee haluavansa lukea. Vaikka sivistys onkin yhteiskunnallisesti ja poliittisesti keskeinen käsite sekä osa Suomen menestyksen historiaa, ei se ehkä ole trendikäs kahvipöytäkeskustelujen aihe eikä tarjoa houkuttelevia uutisotsikoita.

Sivistyksen abstraktisuus luo myös omat haasteensa käsitteen käytölle ja määrittelylle. Tyypillisesti asioista ja ilmiöistä halutaan tehdä konkreettisesti ymmärrettäviä ja havainnollistettavia esimerkiksi mitattavien ominaisuuksien avulla. Sivistyksen kohdalla tätä konkretisointia ja mitattavuutta pystytään toteuttamaan muun muassa puhumalla sivistyksestä korkeakoulutuksen tai taiteen ja kulttuurin yhteydessä. Tällöin haasteeksi kuitenkin muodostuu sivistyksen merkityksen kapeutuminen. Mediateksteissä sivistyksen määrittely ja sivistyskäsitteen käyttö näyttäytyikin repaleisena ja toisinaan yksitoikkoisena, mikä tukee perusteita sivistyksen uudelleen sanoittamisen ajankohtaisuudelle.

Mediateksteissä ääneen pääsi heterogeeninen joukko ihmisiä, mielipiteitä sekä vaikutusyrityksiä, vaikkei kaikki näkökulmat saaneetkaan runsaasti vahvistusta tai kriittistä tarkastelua osakseen. Mediateksteissä sivistyksestä tuotiinkin usein kirjoittajavetoisesti esille niitä näkökulmia, jotka kirjoittajaa itseään koskettivat. Joissakin julkaisuissa esimerkiksi puhuttiin sivistyksestä vain taiteen ja kulttuurin näkökulmasta, koska kirjoittaja oli itse näiden alojen ammattilainen tai muuten vannoutunut kannattaja ja kuluttaja. Tällaisissa teksteissä sivistyksen kokonaisuus ja merkitys eivät niinkään olleet pääosassa, vaan suurin lataus kohdistui kirjoittajan omaan kokemukseen.

Karkeasti tarkasteltuna tutkimustuloksena muodostetut sivistyksen ulottuvuudet sisältävät useita samankaltaisia osa-alueita, mitä tutkimuksen teoriaosuudessa on sivistyksen lähtökohdiksi ja päämääriksi muotoiltu. Tutkimuksen viitekehityksessä esiteltiin kahdenlaisia sivistysteorioita: klassiset sivistysteoriat ja kriittiset sivistysteoriat. Klassinen sivistysteoria mielletään modernin sivistyskäsitteen perustaksi, jossa painottuvat valistunut järjen käyttö ja edistyneemmän elämänmuodon saavuttaminen (Siljander, 2015a, luku 2.3) sekä ihmisen ja maailman välinen vuorovaikutussuhde (Kivelä, 2015, s. 76). Kriittinen tulokulma sivistyksen tarkasteluun on puolestaan tuonut mukanaan yhä enemmän ymmärrystä ihmisen kriittisen arvostelu- ja toimintakyvyn sekä yhteiskunnallisen vastuun merkityksestä (Moilanen &

Salonen, 2022, s. 47). Teoriat ovat lähtökohtia sivistyskäsityksen rakentumiselle ja sivistyksen määrittelylle, eikä ole poikkeuksellista, että sivistyksestä ei kirjoiteta tai puhuta teoriaohjaavasti tai yhtä abstraktilla tasolla kansalaiskeskustelussa. Modernin sivistyskäsityksen voidaan yleisesti katsoa muuttuneen kriittisempään suuntaan ja samalla yksilöllisen kasvun painottamisesta kohti yhteiskunnallista osallisuutta, mikä näkyi myös mediateksteissä yhteiskunnallisten ja yhteisöllisten teemojen korostamisena.

Siinä missä sivistyksen ulottuvuudet pitkälti mukailivat modernia sivistyskäsitystä, sivistyksen diskurssit puolestaan loivat uudenlaisia tarkastelukulmia sivistykseen. Diskurssien paikantamisessa nimittäin päästiin syvemmälle ajatuksiin sivistyksestä, kuin pelkästään hyvä – paha tai turha – tärkeä vastinpareihin ja perusteluihin. Muun muassa sivistyksen kriittinen tarkastelu ja koettujen sivistyksen saavutusten korostaminen olivat mediateksteissä yleisiä diskursiivisia keinoja. Mielipiteitä ja näkökantoja tuotiin voimakkaastikin esiin, eikä teksteissä paikoittain kaihdettu teräviäkään sanavalintoja, vertauskuvia tai tunteen purkauksia. Sananvapauden merkitys sivistyksen ja demokratian kulmakivenä (Valtioneuvosto, 2023, s. 79) osoittautuikin toteutuvan varsin hyvin mediateksteissä. Lisäksi tämä kuvaa hyvin nykyistä merkitysyhteiskuntaa, jossa merkityksellisyys ja olemisen mielekkyys nähdään korostuneina inhimillisinä ja taloudellisina tarpeina (Heinonen & Ruotsalainen, 2015, s. 13), joita on myös lupa ilmaista. Mediateksteissä esiintyvä kielenkäyttö ja diskurssit ilmentävät mielipiteen ilmaisun mahdollisuutta ja sitä, että suora julkinen kritisointi esimerkiksi poliittisia päätöksiä kohtaan on sallittua ja yleistäkin.

Niin mediaan kuin kritiikin esittämiseen voidaan liittää käsite vallankäytöstä. Erityisesti sivistystä kyseenalaistavassa diskurssissa kritiikki kohdistettiin erilaisiin vallankäytön muotoihin ja sen seurauksiin, kuten valtiovallan toimintaan. Toisaalta diskurssissa kielenkäyttö itsessään sisälsi vallankäyttöä ja vaikutusyrityksiä. Samanaikaista yhteiskuntakeskusteluun osallistumista ja vallanpitäjien kritisointia voidaankin pitää humanistisen sivistyksen merkinä (Miettinen, 2020, s. 33). Tutkimusaineiston mediatekstien tuottajien suhteen on vaikea arvioida kirjoittajien positioiden mahdollisia vaikutuksia tekstien uskottavuuteen ja vaikuttavuuteen, sillä selkeitä valtapositiota ei ollut tunnistettavissa. Vallan käyttöä tavoiteltiinkin enemmän argumentatiivisin keinoin, kuin valtapositiosta käsin. Sivistyksestä puhuttaessa mediatekstien kirjoittajien, erityisesti mielipidekirjoittajien, positiota vallankäyttäjänä ja vaikuttajana voidaan kuitenkin yleisesti pitää heikompina verrattuna esimerkiksi poliitikkojen tai alan asiantuntijoiden positiioihin. Sanomalehtijulkaisujen kirjoittajat olivat pääasiassa journalisteja ja eri alojen professoreita,

mutta joukosta löytyi myös muun muassa ylioppilaslehden päätoimittaja, talousvaikuttaja ja ”hallitusammattilainen, yrittäjä ja viiden nuoren äiti”. Blogien ja artikkeleiden kirjoittajat olivat eri ammattialoilta muun muassa viestinnän, ympäristöoikeuden ja kulttuurin aloilta.

Mediatekstien erilaiset genret ja kirjoittajien positiot tekivät näkyväksi kirjoittajien erilaiset intressit sivistyksestä kirjoittamiseen, mikä näkyi sekä sivistyksen ulottuvuuksissa että diskursseissa. Esimerkiksi blogitekstit ja artikkelit uppoutuivat syvemmälle sivistyksen eri puoliin, kun taas sanomalehtijulkaisut keskittyivät useammin yksittäisiin näkökulmiin. Toisaalta sanomalehden tekstit sisälsivät usein monipuolisempaa ja kantaaottavampaa kielenkäyttöä, kun taas blogit ja artikkelit olivat informatiivisempia ja objektiivisempia. Sanomalehdissä syyt sivistyksestä kirjoittamiseen olivat myös useammin huolilähtöisiä ja epäkohtiin tarttuvia, kun taas blogitekstit ja artikkelit painottivat enemmän sivistyksen tulevaisuuden mahdollisuuksia. MustReadin artikkelit olivat toteutettu kaupallisessa yhteistyössä Kansanvalistusseuran kanssa, mikä osaltaan selittänee sivistyksen arvon perustelua ja moniulotteista sivistyksen kuvausta, joilla on selkeitä pyrkimyksiä vedota lukijan järkeen ja tunteisiin.

Sivistysideaalien on katsottu muodostuvan saman suuntaiseksi, kuin vallitseva normatiivinen ihmiskäsitys. Sivistysihanne on siis ollut aina lähellä käsitystä ihanneihmisestä. Tapa tuoda näitä ihanteita ja päämääriä esille oli kuitenkin hyvin erilainen sanomalehtijulkaisuissa sekä blogi- ja artikkeliteksteissä. Artikkelit- ja blogitekstit olivat kirjoitettu enemmän sivistysteoriatyypisesti, eli pyrkimällä selittämään ihmisen ja yhteiskunnan olemassa olevia tai puuttuvia ominaisuuksia, joiden myötä sivistyneeksi ihmiseksi tuleminen olisi mahdollista (Pikkarainen, 2015, s. 112). Teksteissä tuotiin esille esimerkiksi sivistyksen yhteiskunnallisia ansioita ja merkityksiä yksilölle sekä kerrottiin neutraalisti sivistyksen nykytilasta ja tulevaisuudesta. Toisaalta tekstien sisältö ja kielenkäytön vaikutukset tuntuivat jäävän turhankin informatiivisiksi ja kädenlämpöisiksi. Tutkimusaineiston kantaa ottavat tekstit olivat puolestaan kirjoitettu osittain hyvinkin aggressiivisesti, syyllistävästi ja epäkohtia painottaen, vaikka pohjimmainen tarkoitus olisikin ollut sivistyksen puolustaminen.

Mediassa käytävälle keskustelulle on tyypillistä, että framille nostetaan aiheita silloin, kun niistä on jotain painavaa sanottavaa tai kun aiheen tiimoilta on tapahtunut jotain merkittävää, hyvässä tai pahassa. Sivistystä ei ollut nostettu sanomalehtien palstoille vain teemavuoden tai sivistyksen merkittävyyden nimissä, vaan palstatilaa vaikutti ansainneen myös sivistyksen karkea kritiikki tai saavutusten korostaminen. Nykyajan mediassa näyttää toistuvan se, että

sitä mitä toivottaisiin olevan tai tapahtuvan, lähestytään sen kautta, mitä päinvastaista huonoa sanottavaa ja epäkohtia asiasta on nostettavissa ajatuksella ”tällaista emme ainakaan halua”. Mediateksteissä huomiota haetaan herkästi negatiivisen kautta, kuten toteamalla, että ”sivistyksen teemavuodesta on sivistys kaukana”. Median kielenkäyttöä osaltaan lietsoo myös niin kutsuttu clickbait-kulttuuri – raflaavan otsikoinnin ja terävän kielen avulla pyritään hakemaa vakuuttuneisuutta, vaikuttuneisuutta ja valtaa.

Suomenkielinen sivistyksen käsite sisältää edelleen paljon 1800-luvulla muotoiltuja merkitysrakenteita, vaikka maailma ja suomalainen yhteiskunta ovat kokeneet suuria muutoksia sen jälkeen. Tämä näkyi vahvasti myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Toki jopa antiikin Kreikan aikoihin ulottuvat tulkinnat sivistyksen ideasta, kuten eettisyyden ja arvotietoisuuden pyrkimyksistä, ansaitsevat paikkansa sivistyksen nykyisessäkin merkitysrakenteessa (Salmela, 2019). Kuitenkin muun muassa talouselämä ja kilpailukykyretoriikka ovat vieneet kaistaa länsimaiselta sivistystraditiolta, joka perustuu humanistiseen ihmisarvoon ja henkiseen kasvuun (Miettinen, 2016). Konkreettisesti sivistyksen ja talouskeskeisyyden vastakkainasettelu ilmenee esimerkiksi valtion johdossa, jossa päätökset yhä useammin perustuvat taloudellisiin lähtökohtiin jopa hyvinvoinnin, työllisyyden ja sivistyksen kustannuksella, mikä tulee kansalaisille näkyväksi muun muassa jatkuvissa rahoitus- ja verotusmuutoksissa.

Tutkimuksen teoriaosuudessa avasin Joutsenvirtaa ja Salosta (2020) mukailleen sivistymisen dynamiikkaa. Sivistysidealien voidaan katsoa pohjautuvan tähän sivistymisen dynamiikkaan, jossa sivistys nähdään ajallisenä ja tilallisen prosessina, eli historian, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä paikallisen ja globaalin orientaation välisenä jännitteenä. Sivistymistä ei voi siis tapahtua, jos ihminen on vain paikallisesti orientoitunut nykyhetkeen, vaan todellisen sivistymisen edellytys on prosessin laaja tilallinen ja ajallinen ymmärrys. Moilanen ja Salonen (2022, s. 60) kuvasivat tätä ihmisen elämisenä niin, ettei eilistä voi muuttaa, mutta huomiseen voi vaikuttaa. Tutkimustuloksissa korostui erityisesti sivistyksen tulevaisuuden näkökulma, jonka suhteen selkeästi ymmärrettiin, että nykyhetken valinnat ja toimintamallit tulevat vaikuttamaan tulevaisuudessa joko hyvällä tai huonolla tavalla. Historian ymmärryksestä haettiin puolestaan perusteita sivistyksen puolustamiselle. Tilallisuus puolestaan hahmottui selkeästi esimerkiksi maailman kriisien havaitsemisen kautta.

Sivistyksen uudemmissa määritelmässä sivistysprosessia kuvaillaan niin yksilö- kuin yhteisölähtöisesti sisältäen yleistä ymmärrystä maailmasta sekä monenlaista vastuunkantoa

(Andersen, 2021, s. 10). Sivistyksen sosiaalisen inklusion ja osallisuuden näkökulmaa oikeastaan esitteli jo 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa Hegel. Hegel ymmärsi, että sivistys on tietoisuuden muoto, jonka kautta ihminen mieltää itsensä universaaliksi ihmiskunnan jäseneksi (Miettinen, 2020, s. 24). Laaja-alaiseen sivistykseen tulisikin aina liittyä eettistä vastuuta sivistyksen hyödyntämisestä yhteisön hyväksi (Väljjarvi, 2024, s. 3). Mediateksteissä sivistyksen yhteydessä puhuttiin jonkin verran yhteisöllisyydestä, vuorovaikutuksesta ja eettisistä arvoista, vaikkei näkökulma ollut kovinkaan hallitseva tai voimakkaasti rakentuva sivistyksen ulottuvuus tai diskurssi.

Yhteisöllisyyden vastakohtana voidaan pitää yksilökeskeisyyttä, johon monet pitkäikäisimmät sivistysteoriat pitkälti ovat nojanneet. Kuitenkin muun muassa Horkheimer suhtautui 1980-luvulla kriittisesti siihen, että moderni sivistyskäsitys painottaa liikaa yksilön kehitystä, jolloin yhteiskunnallinen uudistaminen jää toissijaiseksi (Moilanen & Salonen, 2022, s. 52). Mediateksteissä esimerkiksi kasvatuksen ja koulutuksen osuudesta sivistyksessä puhuttiin lähinnä yksilösuuntautuneesti, kuten lähtökohtien antamisena, käyttäytymisen opettelemisena ja oppimaan oppimisen taitona. Tämä suhteellisen suppea ajatus koulutuksen roolista sivistysprosessissa antaa vahvasti tukea Horkheimerin kyseenalaistuksille. Huttusen (2003, s. 158) mukaan koulutus onkin muuttunut enenevässä määrin tehokkuuteen perustuvaksi valmistamiseksi. Sivistyksen kannalta tätä valmistamista voidaan katsoa toteutuvan erityisesti ammatillisen perusasteen ja korkea-asteen koulutuksessa, sillä opetussuunnitelmatkaan eivät huomioi institutionaalista sivistystehtävää, vaan ammatillisen koulutuksen tavoitteet ovat osaamispainotteisia ja työelämälähtöisiä (Valtioneuvosto, 2023, s. 87–88). Sivistys ja kasvatustaso on jo pitkään liitetty yhteen ja tutkimustuloksena saatu koulutusdiskurssi myös osoittaa, että koulutus on tärkeä osa sivistystä, millä koetaan tuotettavan merkittävästi kansallisia voimavaroja. Diskurssia kuitenkin haastaa se, että koulutuksen sivistystä painottava tehtävä on muuttunut yhä enemmän hyöty- ja tehokkuuskoulutukseksi erityisesti korkeakoulutuksen asteella (Hilpelä ym. 2018, s. 23). Samalla Suomessa kuitenkin ollaan huolissaan korkeakoulutettujen määrän alhaisuudesta (esim. Kalenius ym., 2024, s. 12), sillä korkea koulutustaso liitetään kansalliseen ja kansainväliseen menestykseen sekä arvostukseen.

Yksilökeskeisyys sivistyksessä ei kuitenkaan liity pelkästään kasvatukseen ja koulutukseen, sillä käsitykseen sivistyksestä on aina liitetty ihmisen kyky ja tavoite vapaaseen itsemääräytyneisyyteen (Hinkkanen, 2015). Ihmisen taipumusta pyrkimykseen autonomisuudesta osataankin hyödyntää muun muassa politiikassa, mistä esimerkkinä tämän tutkimuksen teoriaosuudessa puhuttiin sekä sivistyksen että jatkuvan oppimisen diskursseista,

jotka ovat tarkoituksenmukaisesti rakennettu tukemaan ihmisen ajatusta omasta vaikutusvallasta ja hyödyistä itselle. Nykyajan yhteiskunnassa vapauden merkitys on myös jokseenkin muuttunut. Siinä missä aiemmin sivistyksen avulla ihmisen nähtiin voivan vapautua tietämättömyydestä ja kapea-alaisuudesta (Väljærvi, 2024, s. 3), nykyajan länsimaiselle ihmiselle vapaus saattaa kulminoitua omien oikeuksien ylikorostamiseen ja jopa hyväksikäyttämiseen, jolloin samalla itseä hyödyttämättömät asiat jätetään helpommin tekemättä (Miettinen, 2020). Ihmisistä on siis tullut hyvin tietoisia omista oikeuksistaan ja vapaudestaan tehdä erilaisia valintoja. Samalla yhteiskunta on muuttunut sallivammaksi erilaisuutta ja erilaisia elämänpolkuja kohtaan. Tästä esimerkkinä esitettiin eräässä tutkimusaineiston blogikirjoituksessa se, että nykypäivän vapausoikeuksiin lukeutuvaa omaisuudensuojaa on jouduttu rajoittamaan yhä useammin ekologisiin perusteisiin nojaten. Yksilökeskeisyys ei asetu siis vain yhteisöllisyyden, vaan myös ekologisten kysymysten vastinpariksi. Yleistäen voidaan ajatella, että ihmisillä on käytössään tänä päivänä eniten tietoa ja ymmärrystä maailman tilasta ja tapahtumista, kuin koskaan aikaisemmin. Silti tätä tietoa ei erityisesti yksilön kannalta osata tai haluta käyttää aina parhaalla mahdollisella tavalla. Esimerkiksi matkustaminen ja yksilöautoilu on tehty hyvin helpoksi ja jos puntarissa on ihmisen valinta ajan säästämistä tai elämyksien kokemisesta, voi ympäristötekojen toteuttaminen tuntua toissijaiselta, vaikka sivistysihanteellisesta näkökulmasta valinta olisi päinvastainen. Tällaisten valintojen perusteluna ei voida tänä päivänä pitää ainakaan tiedon tai sivistyksen puutetta.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käsiteltiin pedagogisen paradoksin käsitettä, jossa kyse on vapauden ja pakon kompleksisuudesta tilanteessa, jossa sivistys nähdään ihmisen aktiivisena vapaana toimintana, mutta samalla siihen yritetään tarkoituksellisesti vaikuttaa tai pakottaa esimerkiksi kasvatuksen avulla (Kivelä, 2015, s. 64). Paradoksi on sovellettavissa nykypäivään monessakin mielessä niin koulutuksen, kuin muidenkin elämän osa-alueiden osalta. Ensinnäkin yksilön valinnanvapaus ja itsekeskeisyys on selkeästi korostuneempaa ja sallittavampaa. Toisekseen ihmisen pääseminen haluamaansa koulutuspaikkaan, kuten tiettyyn yliopistoon tai työllistyminen alalle, josta on valmistunut, eivät ole enää itsestään selvyyskysymyksiä. Kolmanneksi mainittakoon säännönmukainen julkittaminen nykyisestä kouluarjesta, jossa opettajien keinot ovat vähissä, luokkakoot paisuvat ja oppilaiden käytösongelmat lisääntyvät. Kyse on siis myös laajemmasta kasvatukseen liittyvästä haasteesta ja vastuusta. Näistä esimerkeistä voidaan palata paradoksin ydinkysymykseen: kuinka vapautta voidaan kehittää pakon olosuhteissa? Erityisesti vielä elämänsä

alkutaipaleella olevia lapsia on tarpeen ohjata ja opastaa myös niin sanotun pakon keinoin, mutta siinä onnistuminen heikentyy, jos keinovalikoimasta poistuvat moraalikasvatuksen mahdollisuudet. Ilman tietynlaista ohjausta ja rajojen asettamista myöhempien aikojen ongelmaksi voi tulla yksilön heikentynyt kyky tai halu yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja kertautuessaan vaaraksi voi koitua jopa sivistysvaltion aseman horjuminen. Pakko on harvoin paras motivaattori tai kasvatustapa, mutta niin on pakon puuttuminenkin. Tämä tulee näkyväksi myös esimerkiksi sivistykseen liittyvän kestävästi tulevaisuuden ja ympäristötietoisuuden suhteen: ihmisillä on oikeus ja vapaus olla välittämättä ja osallistumatta esimerkiksi ilmastotalkoisiin ja toisaalta pakottamisenkin keinot ovat rajalliset.

Sivistyksen ulottuvuutena pintansa pitää mediatekstien tulkinnan perusteella yhä käsitys yleissivistyksestä, eli laaja-alaisesta tiedollisesta oppineisuudesta, joka on alkujaan esitetty jo 1800-luvulla von Humboldtin toimesta (Miettinen, 2020). Vastuu yleissivistyksestä on jo pitkään kuulunut suomalaiselle koulutusjärjestelmälle ja mediateksteissä yleissivistys kuvattiinkin yhteiskunnan jäsenenä toimimisen edellytyksenä, minkä tukeminen ja edistäminen voidaan nähdä koulutuksen yhtenä tärkeimmistä tavoitteista. Yleissivistyksen merkitys ja yleissivistyksen hankinnan ja hallinnan muodot ovat kuitenkin myllerryksessä teknologian kehittyessä. Oppineisuutta ja sivistystä ei olekaan tänä päivänä mielekästä tarkastella siinä valossa, kuka tietää tai muistaa eniten. Värrin (2019) mukaan yleissivistyksen sijaan kasvatuksen tärkeimpänä tehtävänä voitaisiinkin enemmän pitää ihmisen kasvattamista arvotajuiseksi ja vastuuntuntoiseksi moraalisubjektiksi. Tällöin tavoitteena olisi tukea ihmisen kehittymistä oikeiden valintojen tekemiseen esimerkiksi edellisen kappaleen mukaisien omien oikeuksien ja hyötyjen sekä ekologisen vastuun suhteen.

Teknologioiden rooli yhteiskuntien kehityksessä ja sivistymisessä on tunnistettu jo jonkin aikaa. Teknologioita on osattu hyödyntää jo tähän mennessä esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjunnassa, palvelujen digitalisoimisessa ja tiedon liikkuvuuden parantamisessa (Joutsenvirta & Salonen, 2020; Välijärvi, 2014). Teknologian kehitykseen liittyy vahvasti myös kaikkia ihmisiä koskettavat muuttuneet tiedonhankintatavat, tiedon lähteiden monimuotoisuus ja lähdekritiikin ymmärtäminen. Asia, josta ei vielä muutamia vuosia sitten juuri sivistyksen yhteydessä puhuttu, mutta mikä oli hyvin näkyvässä osassa tutkimusaineistoa, on tekoäly. Siinä missä internetin maailmaan tuloa pidettiin mullistavana tiedon hankinnan kannalta, tuo tekoäly jälleen aivan uusia mahdollisuuksia, mutta myös haasteita. Jo nyt tekoäly tekee pyydettyä puolestamme ajatustyötä ja kokonaisia opiskelu- ja työtehtäviä (näin ei tietysti pitäisi olla). Enää asioiden ja ilmiöiden selityksiä tai ratkaisuja mitä monimutkaisempiin

kysymyksiin ei tarvitse itse rakentaa hakukoneiden irrallisista lähde-ehdotuksista, kun tekoäly kirjoittaa tahtomamme vastauksen lähes mihin tahansa kysymykseen. Samalla kuitenkin tekoälyn tuotosten laatu ja oikeellisuus jää helposti tarkistamatta ja arvioimatta sekä ihmisen oma oppiminen ja ongelmanratkaisu jää hyödyntämättä. Tekoälyn puolestamme tekemät ponnistelut vapauttavatkin meidät omasta ajattelutyöstämme, josta vapautuneen ajan moni käyttää mielellään päämäärättömään sosiaalisen median selailuun. Samalla aktiivinen aivotyöskentely ja ongelmanratkaisutaidot laiskistuvat.

Entä mitä teknologian ja tekoälyn kehitys tekee sivistykselle? Mediateksteissä tekoälyn kohdistuvien pohdintojen ratkaisuksi esitettiin kyky eettiseen tarkasteluun ja toimintaan tekoälyn suhteen, jolloin ehkäistäisiin tekoälyn hallitsematonta ja vahingollista käyttöä. Tämä voi kuitenkin olla haastavaa erityisesti lasten ja nuorten kohdalla, joilla ei vielä ole riittäviä itsesäätelytaitoja ja moraalista ymmärrystä, vaan toiminta on enemmän houkutusten ja helppouden haalimista (ks. Mannerström, 2024; Roth, 2025). Tekoälyyn liittyvät diskurssit olivatkin niin puolustavia kuin kyseenalaistavia. Tekoäly vielä osittain uutena ja tuntemattomana yhteiskunnan ja teknologian kehityksen osana ansaitseekin ehdottomasti paikkansa sivistyksen uudelleen sanoittamiseen kuuluvassa keskustelussa.

Sivistyksen tulevaisuuteen ja sivistyksen merkityksen hämärtymiseen liittyen on esitetty huolta jo aikaisemmin (esim. Salmela, 2019) ja huolia ilmaistiin myös tutkimusaineistoissa. Kuten Wilenius (2021, s. 15) on teoksessaan *Ihminen ja sivistys* todennut, vaikuttaa vastuun tunne yleisestä sivistyksen tasosta heikentyneen. Mediateksteissä huolet kohdistuivat muun muassa ympäristöongelmiin, koulutukseen ja nuorten tulevaisuuteen. Sivistysteorioiden osalta ympäristöongelmiin herättiin suhteellisen myöhään ja suurempaa huomiota ne ovat saaneet vasta 2000-luvulla muun muassa Klafkin kriittis-konstruktivisen didaktiikan ja Peukertin yhteiskuntaa uudistavan sivistyksen teorian myötä (Moilanen & Salonen, 2022, s. 55). Sittemmin ympäristöasioiden ja kestäväen kehityksen kannalta tutummiksi sivistysteorioiksi ovat muodostuneet ekososiaalinen sivistys, ekologinen sivistys ja planetaarinen sivistys. Kriittisen sivistyskäsitteen ja planetaarisen sivistyksen osalta myönteisen tulevaisuuden edistämiseksi tarvitaan koko kansan poliittista sivistystä, joka muodostuu valmiudesta ja kyvystä vastuulliseen planetaaristen ongelmien ratkaisuun (Moilanen & Salonen, 2022, s. 64). Tämän tyyppisiä haasteita nimettiin myös mediateksteissä, mutta polttava kysymys onkin se, miten tunnistamisen lisäksi niihin suhtaudutaan ja miten niiden suhteen aktiivisesti toimitaan. Näihin kysymyksiin mediateksteissä ei juuri otettu kantaa. Mielipidekirjoituksessa on helpompi kauhistella ja kritisoida ilman ratkaisu- ja tulosvastuullisuutta.

Viime vuosien ympäristöpuhe on ollut hyvin ongelmakeskeistä. Toisaalta ongelmaa korostavien ilmauksien, kuten ilmastokriisi ja ympäristöongelma, lisäksi mediakirjoituksissa käytettiin myös positiivisempia aihetta kuvaavia ilmauksia, kuten ympäristökiinnostus ja ympäristövastuu. Ympäristöasioista nouseva huoli liitettiin myös huoleen nuorista, jotka ovat aikaisempia sukupolvia tiedostavampia ympäristöongelmista. Huolten ilmaisu vaikutti kuitenkin jääneen huolen tunnistamisen tasolle, ei edeten toimintaan ja ratkaisuihin. Myös yhdessä blogitekstissä esitettyä väitettä siitä, että sivistykseen investointi tekee maailmasta paremman paikan elää, joudutaan tämän tutkimuksen tulosten valossa tarkastelemaan kriittisesti ainakin sen suhteen, että jos nuoret pitävät ekologista ja planetaarista sivistystä tärkeänä, mutta aikuiset ja päättäjät korostavat taloudellisia aspekteja, kumpaa pidämme tärkeämpänä. Ekososiaalinen kasvatus on korostunut vasta nyt 2020-luvulla, joten ehkä odotettavissa on positiivista kehitystä myös kyseisten asioiden edistymiseksi sekä uudenlaisten sivistysideaalien omaksumiseksi lähitulevaisuudessa.

Suhteessa Sivistyksen teemavuoden tavoitteisiin osui hallituksen päätökset muun muassa vapaaseen sivistystyöhön, koulutukseen sekä taide- ja kulttuurilaitoksiin kohdistuvista miljoonien leikkauksista arkaan paikkaan – eritoten, kun hallitus oli juuri hetkeä aikaisemmin viestinyt kulttuurin tulevaisuuden turvaamisesta leikkaustoimissa sekä koulutuksen erityissuojelussa olevasta asemasta (Valtioneuvosto, 2023). Lupaukset petettiin kuitenkin rytinällä, kun hallitus päätti vuonna 2024 leikata niin ammatillisesta koulutuksesta, vapaasta sivistystyöstä sekä taide- ja kulttuurialan valtionosuuksista. Kyseisillä rahoitusleikkauksilla hallituksen voidaan katsoa vaarantavan itse asettamiensa tavoitteiden saavuttamista. Vapaalla sivistystyöllä on voitu vastata hallitusohjelmassakin Suomen haasteiksi tunnistettuihin vaikeuksiin, kuten koulutustason laskemiseen, nuorten pahoinvointiin, osaamisvajeeseen ja kansalaisyhteiskunnan elinvoimaisuuden hiipumiseen (Sandoors, 2024). Taide- ja kulttuurilaitoksiin kohdistuvat leikkaukset iskevät pahiten henkilötyövuosiin, jolloin säästötoimet näkyvät henkilöstön määrän ja sitä kautta työttömyyden lisääntymisenä sekä laitosten toiminnan vähentymisenä (Selkee, 2024). OAJ:n koulutuspolitiikan johtaja Nina Lahtinen (Lahtinen, 2024) povaa ammatilliseen koulutukseen kohdistuville leikkauksille useita epäedullisia seurauksia, kuten työvoimatarpeen täyttämisen vaikeutumista, opettajien ja lähiopetuksen määrän vähentymistä, uudelleen koulutautumisen vaikeutumista ja haasteita korkeakoulutettujen osuuden kasvattamiseen.

Sivistyksen teemavuoden aikana hallituksen rahoitusta koskevista päätöksistä siis ainakin kaksi on selkeässä ristiriidassa jälleen vuonna 2024 toteutuneen työllisyyden heikkenemisen

ja työttömyyden kasvun suhteen (ks. Tilastokeskus, 2025), vaikka hallituksen talouspolitiikan yhdeksi painopisteeksi on nimenomaan asetettu työllisyyden tukeminen (Valtioneuvosto, 2023, s. 11). Valtion rahoitusleikkausten valossa sivistysvaltion toiminnan ja sivistisyhteiskunnan tukemisen kritisointi mediateksteissä näyttäytyy siis hyvinkin ymmärrettävänä ja aiheellisena. Uskon näiden teemavuoden aikaisten toimien osaltaan myös ohjanneen mediassa käytävää sivistyspuhetta kriittisempään suuntaan, mikä voi näkyä tämän tutkimuksen tuloksissa, erityisesti sivistyksen diskursseissa.

Sivistyksen teemavuoden aikaisia mediatekstejä ja valtion toimintaa tarkastellessa ristiriitoja ja kyseenalaistuksia kumpuaa myös suhteessa elinikäisen oppimisen ideaaleihin ja jatkuvan oppimisen uudistuksen ohjelmaan. Niin sivistyksestä kuin elinikäisestä oppimisestakin on eri aikoina etsitty ratkaisua yhteiskunnallisiin, koulutuksellisiin sekä taloudellisiin haasteisiin useampaan otteeseen. Käsitteitä yhdistää ajatus ja sosiaalisesti konstruoitunut totuus koko elämän mittaisesta kehittymisestä, paremmaksi yksilöksi tulemisesta sekä autonomisuuden kokemisesta. Miettinen (2023, s. 160) pitääkin sivistystä sopivana elinikäisen oppimisen viitekehysenä, sillä elinikäisen oppimisen voidaan katsoa syntyneen ihmisen kasvuun ja autonomisuuden perustuvista sivistysideaaleista (Värri, 2019).

Sivistyspuheessa ongelmat ja haasteet linkittyvät siis vahvasti myös jatkuvaan oppimiseen, mihin edellä kuvatun lisäksi liitetään myös muun muassa kiihtyvä puhe tekoälystä ja sen vaikutuksista oppimiseen sekä työntekoon. Sivistystä ja jatkuvaa oppimista yhdistävät myös talous, hyvinvointi ja yhdenvertaisuus, minkä valossa tutkimustulosten ristiriitaisuus entisestään korostuu. Suuri osa leikkauksista kohdentuu pääosin aikuisille suunnattuun koulutukseen, johon myös vapaan sivistystyön toiminta pitkälti perustuu, vaikka vastikään oli päätetty jo aikuiskoulutustuen lakkauttamisestakin (Sivista, 2024). Leikkaukset vaikuttavat moniin eri toimialoihin ja sitä kautta monen työhön ja vapaa-aikaan. Sivistyksellisestä näkökulmasta kysymys kuuluukin, mihin unohtui jatkuvan oppimisen kokonaisuus, työuran aikainen kouluttautuminen ja osaamisen kehitys sekä sivistyksen yhdenvertaisuus?

Näen suomalaisen sivistykseen suhtautumisessa paljon samaa, kuin suomalaisen koulutukseen suhtautumisessa. Suomea on voitu jo jonkin aikaa kutsua menestyksekkääksi sivistysvaltioksi samalla kun suomalaista koulutussysteemiä ja suomalaista osaamista on kansainvälisestikin kehuu ja arvostettu. Ajatus näistä jo kerran saavutetuista meriiteistä luopumisesta tuntuu haastavalta, vaikka kansainväliset vertailut näyttäisivätkin epäedullisia suuntia, kuten koulutustason laskua muihin maihin verrattuna (esim. Kalenius ym., 2024, s.

12; Kelhä, 2023). Osa tuntuu kokevan sivistyksen mahdollisuudet annettuna oikeutena, jota nyt yritetään viedä pois rahoitusleikkausten ja taloudellisten ajureiden kautta. Tällaisessa ajattelussa korostuu jälleen sivistyksen yksilölähtöisyys entisajan sivistysajattelun ja klassisten sivistysteorioiden mukaisesti (Andersen, 2021; Siljander, 2015a). Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että sivistyksen ympärille sosiaalisesti rakennettu todellisuus on yhä vahvasti aiempien sivistyskäsitteiden ja sivistysideaalien ympärillä, vaikka poliittinen rationaalisuus ja moraalifilosofia pyrkivät näitä käsityksiä selvästi uudelleen muovaamaan.

Suomella on ollut aikansa, kun se on voinut ratsastaa maineella korkeatasoisesta sivistyksestä, osaamisesta, taloudellisesta vakaudesta ja korkeasta koulutustasosta. Tämän tutkimuksen valossa Sivistyksen teemavuosi ja sivistyksen yleinen tila eivät näyttäydy kyseisten saavutusten kannalta kaikista menestyksekkäimpänä. Toisaalta mediateksteissä tavoitteeseen sivistyksen uudelleen sanoittamisesta oli kuitenkin jollain tasolla tartuttu ja pienemmissä määrin huomioitu sivistyksen ulottuvuuksia laajastikin. Mediassa käytävään keskusteluun ja puheenvuoroihin verrattuna sivistyskäsitteen käyttö yhteiskunnallis-poliittisessa kontekstissa assosioituu huomattavasti mahtipontisempaan ja poliittisen rationaalisuuden aikaansaamana toivotunlaisena kuvauksena yhteiskunnasta. Samaa voidaan sanoa tutkimuksessa käytetystä vertailukäsitteestä jatkuvasta oppimisesta. Kuten tämä tutkimuskin osoittaa, niin sivistys kuin jatkuva oppiminen konstruoidut ihmisten mielikuvissa usein erilaisiksi, kuin poliittista tai aktiivista kansalaista kuvaavissa ideaaleissa.

Pyrkimykset uudenaikaiseen sivistyksen määrittelyyn, joka sisältää muun muassa kestävän tulevaisuuden ja maapallon ekologisen tilanteen parantamisen päämääriä sekä tulevaisuususkoa kuitenkin osoittavat, ettei sivistyksen aika ole vielä ohi. Samalla sivistyksen laajeneminen koskemaan planetaarisia kysymyksiä asettaa pohtimaan sitä, mikä on enää arkisivistyksen ja yhden pienen kansakunnan merkitys sivistyksen käsitteellisessä viitekehityksessä. Riittääkö Suomen kokoisen pienen valtion potentiaali ja resurssit pysymään sivistyksen kehityksen mukana sekä osallistumaan riittävästi globaalien ongelmien ratkaisemiseen, jotta Suomi voisi pysyä sivistysvaltioiden joukossa?

8.2 Eettiset ratkaisut ja tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen arviointiin liittyy oleellisesti eettisten ratkaisujen pohdinta ja tutkimusprosessin sekä tutkijan tekemien päätösten raportoiminen mahdollisimman läpinäkyvästi. Erityisesti tämä korostuu laadullisessa tutkimuksessa, jossa tarkoituksena on kiinnittää huomiota pieniinkin yksityiskohtiin sekä päästä mahdollisimman lähelle tutkittavaa kohdetta, jolloin

tutkijan oma subjektiivinen rooli näyttäytyy vahvana (Juhila, 2021). Tutkimuksen arviointi ja tarkka raportointi on tärkeää myös tutkijan oman työn kannalta, sillä ilman tarkkoja kirjauksia ja muistiinpanoja tutkijan ajattelu- ja päättelyprosesseihin tulee helposti aukkoja. Tutkijan roolissa olen tutkimuksessani muun muassa tehnyt päätöksiä aineiston keräämisen ja aineiston rajaamisen sekä tutkimusmetodologian suhteen. Tutkimusraportissa olen pyrkinyt kuvaamaan ja perustelemaan kaikki tekemäni valinnat ja askelmerkit tutkimusprosessin aikana. Näihin valintoihin pureudutaan vielä syvemmin seuraavaksi.

Ensin on syytä kohdistaa arvioiva katse tutkimusaineistoon. Sivistyksen teemavuoden tavoitteena oli tarkoituksellisesti synnyttää yleistä keskustelua sivistyksestä ja herätellä kansalaisia uudelleen sanoittamaan sivistystä (Sivista, 2023). Tutkimusaineisto kerättiin kyseisen teemavuoden ajalta, joten on oletettavaa, että sivistyksestä on puhuttu enemmän ja laajemmin, kuin ilman kansallisen teemavuoden ajankohtaisuutta. Tutkimuksessa käytettiin vapaasti saatavilla olevaa verkossa julkaistua aineistoa eli aineistoa ei tuotettu erikseen tutkimuksen tekoa varten. Tähän päädyttiin sen vuoksi, koska tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, mitä ja miten sivistyksestä yleisesti puhutaan ja minkälainen sivistyspuhe mahdollisesti ihmisiä tavoittaa. Tästä syystä esimerkiksi maksumuurin takana olevat lähdesijainnit tai pääasiassa jollekin tietylle kohderyhmälle suunnatut, kuten yksittäisten tiedealojen julkaisut, rajattiin aineiston keruussa pois. Etuna valmiin aineiston käytössä on myös se, että aineiston laatija, tässä tapauksessa mediatekstin kirjoittaja, ei ainakaan tietoisesti pyri vastaamaan johonkin tutkijan esittämään kysymykseen eli tutkija ei ole voinut vaikuttaa ohjailevasti aineiston sisältöön. Toisaalta valmiin aineiston käyttämisessä on aina se riski, että tutkija ei löydä tutkimusongelmaansa riittävästi tai riittävän selkeitä vastauksia.

Internet ja sen tarjoamat digitaaliset palvelut eli tässä tutkimuksessa erityisesti Helsingin Sanomien verkkolehti, Google sekä eri blogi- ja artikkelisivustot, toimivat aineistoa tuottavana työkaluna. Kun tällaisia teknologioita käytetään tutkimuksessa, tutkijan täytyy tiedostaa teknologian etiikka, joka tarkoittaa teknologian rakenteisia ennako-oletuksia, kuten oletettavia ihmisryhmistä (Konstenius, 2020, s. 179). Teknologiat sisältävät siis sisäänrakennettuja syrjiviä tai suosivia arvoja (Konstenius, 2020, s. 180). Esimerkiksi aineistohaussa käyttämäni Google ja sen algoritmit suosivat helposti koneluettavia sivustoja sekä jättävät pois hakutuloksia, jotka eivät ole taloudellisesti Googleen sidoksissa. Sanomalehtijulkaisuissa rajoittavina tekijöinä tulee huomioida niitä ohjaavat institutionaaliset ehdot, jotka liittyvät tekstin tuottamiseen, levittämiseen ja vastaanottamiseen (Vuori, 2021). Sanomalehtiin kirjoitetut tekstit käyvät aina läpi tarkistuksen ja julkaisijalla on viime kädessä

oikeus päättää, mitä lopulta julkaistaan. Blogit ja artikkelisivustot puolestaan voidaan ymmärtää työkalun sijaan virtuaalisina tiloina, joilla niin ikään on omat tiedostettavat rajoitteensa (Konstenius, 2020, s. 180). Blogitekstin lukijan tai kielen tutkijan on siis ymmärrettävä, että tekstin luotettavuutta ja oikeellisuutta ei ole välttämättä arvioitu ja todennäköisesti asioita jätetään myös kertomatta.

Tutkimukseen valitut tieteenfilosofiset lähtökohdat asettavat kielen ja kielenkäytön tarkastelun erityisasemaan myös tutkimuksen arvioinnissa. Sivistyksen monimuotoisen ja kielisidonnaisen määrittelyn vuoksi aineistona on pelkästään suomenkielisiä tekstejä, koska muun kielisiä diskursseja ja muiden valtioiden olosuhteita olisi ollut tutkimustehtävän kannalta epäoleellista vertailla suhteessa suomen kielen diskursseihin ja Suomen yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Tutkimusaineistona käytetyt mediatekstit olivat eri henkilöiden ja tahojen tukemaa, tuottamaa ja rahoittamaa, mikä vaikuttaa aineiston monimuotoisuuteen ja erilaisten äänten kuuluvuuteen. Mediatekstit ovatkin tyypillisesti kirjoittajiensa rakentamia esityksiä, joissa voi yhdistyä eri ihmisten ääniä tai muita vaikutteita (Fairclough, 1997, s. 120). Mediatekstien sisältö ja tavoitteet sekä tekstin tulkitseminen vaihtelevat myös kirjoittajan ja oletetun lukijan odotuksien ja oletuksien mukaisesti. Tekstejä harvoin tuotetaan sillä ajatuksella, että sen lukijakuntaan kuuluu kaikki ihmiset, vaan tekstit ovat usein kohdennettuja pääasiassa tietyille ihmisryhmille. Tekstien kirjoittajat olivat eri taustaisia ja eri alojen ammattilaisia, eivätkä välttämättä sivistysteemaan sidonnaisia, minkä vuoksi kirjoittajien intressit olivat todennäköisesti erilaisia sivistyksestä kirjoittamiseen.

Tekstit olivat genreltään vaihtelevia mielipidekirjoituksista kaupallisessa yhteistyössä kirjoitettuihin pidempiin artikkeleihin. Eri tekstilajit muodostuvat omanlaisistaan tyyleistä ja puheäänistä, jotka myös vaikuttavat tekstin tulkintaan (Fairclough, 1997, s. 102). Genre vaikutti paitsi mediatekstin kirjoittajan tapaan ilmaista asiansa myös sisällön monipuolisuuteen ja tekstin pituuteen. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että Helsingin Sanomien julkaisut olivat pääsääntöisesti lyhyempiä ja niissä oli enemmän kritiikkiä sivistyksen tilaa kohtaan, kun taas blogit ja artikkelit tarjosivat syvällisempää, moninäkökulmaisempaa ja enemmän sivistyksen teemaan pureutuvaa sisältöä. Esimerkiksi mielipideteksteissä tyypillisesti tuotiin esiin vain jokin yksipuolinen näkökulma ja tekstin kirjoitustyyli oli selkeämmin kantaa ottava tai vastareaktiota hakeva. Nämä ovatkin kyseisille genreille ominaisia piirteitä, eivätkä sinänsä yllättäviä tai poikkeavia.

Sanomalehtijulkaisut sekä artikkelit ja blogitekstit olivat genren lisäksi tunnettuudeltaan ja tavoitettavuudeltaan jonkin verran toisistaan poikkeavia. Esimerkiksi Suomen tilatuimpana päivälehtenä tunnetun Helsingin Sanomien saavutettavuus ja lukijamäärät ovat todennäköisesti huomattavasti suurempia, kuin kolmannen sektorin ylläpitämien blogien. Aineistolähteiden lukijamäärät eivät ole julkisesti nähtävillä, mutta on kuitenkin todennäköistä, että sanomalehtien julkaisuja lukee (myös tarkoituksettomasti) enemmän ihmisiä, kuin tietyillä alustoilla julkaistuja rajatumman aihepiirin kirjoituksia. Toisaalta koko aineistoa yhdisti se, että kaikki julkaisut oli tehty jonkin suuremman organisaation tai toimijan alla, joten sisällöt olivat enemmän tai vähemmän ohjailtua ja tarkistettua. Lisäksi huomion arvoista on se, että osa blogikirjoituksista ja artikkeleista oli kirjoitettu Sivistyksen teemavuoden hengessä ja osa jopa kaupallisessa yhteistyössä, mikä on todennäköisesti vaikuttanut tekstien sisältöön. Edellä esitetyllä aineiston kuvauksella on tarkoitus tuoda ilmi tutkimusprosessin aikaista aineistoon kohdistuvaa kriittistä arviointia, vaikka tutkimustehtävän kannalta ei ole oleellista vertailla tai arvottaa eri aineistolähteitä keskenään.

Tutkimuksessa olen pyrkinyt huolehtimaan asianmukaisista aineistoviittauksista ja referoinnista, painottaen ensisijaisesti aineistolähdettä kirjoittajan sijaan. Kriittisessä diskurssianalysissä erilaiset subjektipositiot ovat usein yhtenä analysoinnin kohteena (Jokinen ym., 2016a), mutta tässä tutkimuksessa ei oltu niinkään kiinnostuneita siitä, että kuka kirjoittaa, vaan mitä ja miten asioista kirjoitetaan. Kirjoittajien subjektipositioita nostettiin esille pääasiassa pohdintaosiossa, mutta tarkempaa tarkastelun kohdentamista niihin ei pidetty niin merkittävänä tutkimustehtävän kannalta.

Aineistohaun tuloksissa erikoista oli se, että Yle ei ollut lainkaan tarttunut Sivistyksen teemavuoteen. Yle kertoo verkkosivuillaan olevansa suomalaisten omistama julkisen palvelun mediayhtiö ja määrittelee tehtäväkseen ”*informoida, sivistää ja viihdyttää*”. Lisäksi Yle kuvaa muiden yleisradioyhtiöiden mukaisesti tehtäväkseen demokratian ja kulttuurin vahvistamisen, tasa-arvon ja yhteenkuuluvuuden edistämisen sekä ihmisten tukemisen oman elämänsä ja yhteiskunnan toimijoina. Kyseisistä tehtävistä ja rahoituksesta päättää eduskunta. Ylen toimintakuvaukseen – joka itseasiassa sointuu sivistyksen kuvauksen kanssa – nähden sivistyksen teemasta vaikeneminen sille pyhitetyn teemavuoden aikana on vähintäänkin hämmäntävää. Teemavuosi oli kuitenkin ministeritason nimittämä ja pyrkimyksiltään kansalaiskeskustelua lisäävä. Toisaalta Ylen toiminnassa on ollut muutakin liikehdintää, kuten Ylen säästötoimiin liittyvät muutosneuvottelut, joiden seurauksena muun muassa henkilöstöä vähennetään, organisaatio uudistuu ja ohjelmatarjonta supistuu (Hilden, 2025).

Yle oli myös kesällä 2024 kohun keskellä, kun Ylen työntekijä kritisoi Ylen monimuotoisuuskoulutuksia sekä turvallisemman tilan periaatteita ja samalla kritiikkiä kohdistettiin siihen, ettei Yle ole avannut rahan käyttöään kaikenkattavasti (Mahlamäki, 2024). Mahtaneeko kulisseissa tapahtua muutakin sellaista, joka selittäisi myös Sivistyksen teemavuoteen tarttumattomuutta? Miten kansan keskistä keskustelua ja tietoisuutta yhteiskunnalle merkittävistä asioista voidaan ylläpitää tai lisätä, jos vain osa valtamediasta osallistuu talkoisiin ja osa taas ei?

Analyysimenetelmistä sisällönanalyysi oli itselleni ennestään tutumpi ja olen käyttänyt sitä muun muassa jo proseminaarityöissäni. Diskurssianalyysi puolestaan oli menetelmänä uudempi ja tuntemattomampi. Diskurssianalyysin metodologiasta haastavaa uudelle tutkijalle tekee se, että se on hyvin häilyvärajainen, eikä diskurssianalyysin toteuttamiseen ole selkeää kohta kohdalta etenevää ohjeistusta (Pynnönen, 2013). Sen sijaan diskurssianalyysin tekijällä on käytössään monenlaisia tulkintaresursseja. Vaikka tutkijan tehtävä on diskurssien tulkitseminen, on tutkija itse samalla myös diskurssien tuottaja, joka osaltaan muodostaa taas yhden sosiaalisen todellisuuden rakennelman (Pietikäinen & Mäntynen, 2019). Tutkijana muodostamiani tulkintoja ja päättelyketjuja olen pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman tarkasti niin tutkimuksen metodologiaa, tutkimustuloksia kuin johtopäätöksiä esittäessäni. Koen diskurssianalyysin tuoneen paitsi syvyyttä myös moniulotteisuutta sekä tutkimustuloksiin että omaan kokemukseeni tutkimusprosessista.

Tutkimuksen tieteenfilosofiset valinnat ja paradigmaattiset lähtökohdat osoittautuivat tutkimustehtävään nähden hyvin soveltuviksi. Konstruktiivinen näkökulma tukee vahvasti sekä tutkimuksessa käytettyä aineistoa että omaa tutkimusprosessiani. Laadullisessa tutkimuksessa ja analysoitavissa teksteissä tyypillistä on monitulkintaisuus, eli se, että saman aineiston voi usein tulkita monella eri tapaa (Juhila, 2021). Tutkijana olen siis vastuussa siitä, miten aineistoon perehdyn, miten aineistoa tulkitsen ja miten esitän johtopäätökset. Näin ollen tutkimustulokset eivät ole myöskään hyvin toistettavissa, eli toinen tutkija voisi päätyä hyvin erilaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin. Tavoitteena ei ollutkaan tavoittaa objektiivisia totuuksia, vaan tulkita sosiaalisen todellisuuden rakentumisen muotoja sekä tunnistaa niiden yhteneväisyyksiä ja eroavuuksia. Sosiaalinen konstruktionismi viitekehyksenä lähtökohtaisesti kyseenalaistaakin objektiivisen totuuden olemassa olon (Burr, 2015), joten tutkijana olen voinut päästää irti oikean tai väärän etsimisestä. Tutkijana osallistuin myös itse sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen erityisesti raportoimalla tulkintojani ja johtopäätöksiäni.

Hermeneuttinen lähestymistapa sopi hyvin tutkimusprosessiin sekä tuki tutkijan rooliani, sillä koen kuuluvani suurimpaan osaan niistä suomalaisista, joille sivistys on käsitteenä tuttu, mutta hyvin kapea-alaisesti ymmärretty. Hermeneutiikkaan kuuluu ajatus ymmärryksen lisääntymisestä, joka kehään rinnastettavassa vertailussa tarkoittaa ymmärryksen kehittymistä kierros kierrokselta (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, luku 5.2). Toisaalta koska omat subjektiiviset kokemukseni ja ajatukseni sivistyksestä eivät olleet niin dominoivia, eivät ne päässeet vaikuttamaan suuresti tutkimuksen tekemiseen ja tulosten tulkintaan, mikä voidaan tutkimustehtävässä katsoa eduksi. Hermeneuttisella kehällä liikkuminen sivistyskäsitteen parissa olikin itselleni mielenkiintoista ja antoisaa. Tutkijan esiymmärryksen ja ymmärryksen kehittymisen tunnistaminen läpi tutkimusprosessin sekä tutkijan reflektiivinen ote tutkimuksen raportointiin lisäävät laadullisen tutkimuksen arvoa (Juhila, 2021). Tämän tutkimuksen jälkeen muodostamani todellisuuskäsitys sivistyksestä on reilusti kasvanut, kehittynyt ja syventynyt, ja toivonkin onnistuneeni tämän ymmärryksen välittämisessä myös läpi tutkimusraportin.

Pro gradu -tutkielmaa viimeistellessäni toukokuussa 2025 kävin lukemassa myös Sivistyksen teemavuoden koordinoijana toimineen Kvs-säätiön julkaiseman yhteenvedon ja arvioinnin teemavuoden toteutuksesta. Päätösraportin lukemista ennen halusi muodostaa omat tutkimustulokseni ja johtopäätökseni sekä käsityksen teemavuoden onnistumisista ja vaivallisuuksista. Kvs-säätiön loppuraportin perusteella Sivistyksen teemavuoteen oltiin pääasiassa tyytyväisiä. Raportissa sivistykseen liittyvän keskustelun nähtiin jakautuneen kahdenlaiseen todellisuuteen: talouden, säästöjen ja kurjistumisen näkökulmaan sekä tulevaisuuden ja voimavarojen näkökulmaan (Tuomi, 2025, s. 54). Nämä tunnistetut diskurssit mukailevat siis myös tämän tutkimuksen tuloksia. Mitä mediateksteihin suuntaava katseeni ei pystynyt huomaamaan, oli teemavuoden herättämä kansainvälinen kiinnostus, jonka myötä syntyi muun muassa pohjoismainen sivistysverkosto sekä verkkoaiivoriihenä syksyllä 2024 toteutetun kansalaiskuulemisen tuottamat yli 1600 ideaa, mitä sivistyksen eteen voitaisiin tehdä (Tuomi, 2025, s. 54). Yhdyn Sivistyksen teemavuoden loppuraportin toteamukseen, että pölyt tuli pyyhittyä sivistyksen päältä, mutta työ sivistyksen eteen ei ole vielä ohi.

8.3 Jatkotutkimusehdotukset

Sivistyksen teemavuoden tavoitteet sivistyksen uudelleen sanoittamisesta, kansalaiskeskustelun herättämisestä ja sivistyksen tuomisesta lähemmäksi ihmisten arkea

olivat sivistyksen merkityksen ja globaalien ongelmien kannalta ajankohtaisia tavoitteita. Mutta olivatko keinot tavoitteiden toteuttamiseksi riittäviä ja tarpeeksi monipuolisia? Tavoittiko teemavuosi toivottavan määrän ihmisiä? Pro gradu -tutkielmaa tehdessäni ja kertoessani aiheesta muille, harva oli kuullut Sivistyksen teemavuodesta. Myöskään media ei ollut mielestäni tarttunut aiheeseen ainakaan liian aktiivisesti, kuten erityisesti Yle osaltaan osoitti. Näistä syistä sivistyksen teema ansaitsee perustellusti aihetta jatkotutkimuksille.

Yhteiskunnallisesti merkittävässä aiheissa ei pidä unohtaa aiheen merkitystä ja arvoa yksilölle. Sivistys käsitteenä on varmasti jokaiselle suomalaiselle jokseenkin tuttu, mutta käsitykset ja puhutavat todennäköisesti vaihtelevat esimerkiksi sen mukaan, millaista puhetta sivistyksestä on kuullut, millaisia seurauksia sivistyksellä tai sivistymättömyydellä koetaan olevan, mistä lähtökohdista ja toiminnoista sivistyksen uskotaan rakentuvan ja kenen vastuulla sivistyksen kehittämistä ja ylläpitämistä pidetään. Entä millaisten yhteiskunnallis-poliittisten toimien kautta sivistystä voitaisiin kansalaisten mielestä tukea? Näihin kysymyksiin olisi mielenkiintoista saada vastauksia.

On mahdollista, että sivistykseen kuuluvista teemoista puhutaan erilaisilla käsitteillä, kuten osaamisen kehittämisen, elinikäisen oppimisen tai ihmisenä kasvun kautta. Sivistyksen ohella olisi siis perusteltua selvittää ja tutkia myös näitä rinnakkaiskäsitteitä sekä niihin liittyviä diskursseja. Onko sivistys korvattavissa? Olemmeko kenties ottaneet käyttöön jo sellaisia käsitteitä tai toteutammeko sellaisia ideologioita, jotka tukevat globaalien ongelmien selättämistä sekä kansallista identiteettiä ja pitävät Suomen arvostetuimpien ja hyvinvoivimpien valtioiden joukossa?

Sivistyksen teemavuoden ajankohtaisuutta perusteltiin vallitsevalla monikriisi- ja murrosajalla. Sivistyksen nähdään olevan uhattuna monella eri tapaa ja siksi sivistyksen koetaan tarvitsevan enemmän puolustusta kuin koskaan. Historia siis toistaa itseään siitä näkökulmasta, että yhteiskunnallis-poliittiseen keskusteluun nostetaan asioita silloin, kun ne ovat luisumassa kohti kriisiä tai kriisin keskellä. Sivistyksen osalta meidän ei mielestäni pitäisi keskittyä saavutetuista eduista ja maineesta kiinni pitämiseen eikä yksittäisiin rahoitusleikkauksiin, sillä tällöin kriisin hetkellä yhteishenkeä ja luottamusta on entistä vaikeampi nostattaa. Päätänkin tämän tutkielman aineistositaattiin (MR3) ”eilstä emme voi muuttaa, tulevaisuuteen meillä on valtaa. Arvot ohjaavat sitä, miten tuota valtaa käytämme”.

Lähteet

- Alanne, N. (2024). Haasteiden lisääntyessä on tärkeää vahvistaa luottamusta uutisiin. *Utismedia verkossa 2024: Reuters-instituutin Digital News Report Suomen maaraportti* (s. 5–15). Tampereen yliopisto: Media-alan tutkimussäätiö.
- Andersen, L. R. (2021). *What is Building? And how does it relate to ALE?* Danish Adult Education Association.
- Arola, M., Jämsén, P. & Ryky, P. (2020, 14. huhtikuuta). *Mahdollisuus oppia auttaa pärjäämään elämässä*. <https://www.sitra.fi/artikkelit/mahdollisuus-oppia-auttaa-parjaamaan-elamassa/>
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (2009). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Suom. V. Raiskila. 5. painos. Gaudeamus. (Alkuperäisteos julkaistu 1996).
- Burr, V. (2015). *Social constructionism*. 3. painos. Routledge.
- Fairclough, N. (1997). *Miten media puhuu*. Suom. V. Blom & K. Hazard. Vastapaino.
- Fairclough, I. & Fairclough, N. (2012). *Political discourse analysis: a method for advanced students*. Routledge.
- Gadamer, H.-G. (2004). *Truth and Method*. Suom. J. Weinsheimer & D. G. Marshall. London: Continuum.
- Graneheim, U. H., Lindgren, B.-M. & Lundan, B. (2017). Methodological Challenges in Qualitative Content Analysis: A Discussion Paper. *Nurse Education Today* 56, 29–34. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.06.002>
- Hall, S. (1985). *Sisäänkoodaus/uloskoodaus*. *Media & viestintä* 8(1). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/73635>
- Heikkilä, H., Hellman, H. & Ovaska, L. (2023). *Mä lehden luin: Yleisön suhde painettuun ja digitaaliseen sanomalehteen*. Tampere University Press.
- Heinonen, S. & Ruotsalainen, J. (2015). *Kudos: Median ja journalismin viriäviä tulevaisuuksia*. MEDEIA-hankkeen loppuraportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
- Hilden, K.-M. (2025, 26. maaliskuuta). Ylen muutosneuvotteluiden tulokset konkretisoituvat – ohjelmien määrä vähenee, organisaatio uudistuu ja johtaminen kevenee. *Yle yhtiönä: Ylen tiedotteet*. <https://yle.fi/aihe/a/20-10008443>
- Hinkkanen, H. (2015). Kriittinen ajattelu angloamerikkalaisen kasvatustutkimuksen sivistyspäämääränä. Teoksessa P. Siljander (toim.), *Kasvatus ja sivistys* (s. 149–164). Gaudeamus.

- Hilpelä, J., Ikonen, R. & Tähtinen, J. (2018). Sivistyksen ja kasvatuksen tiet. *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja*, 56.
- Hubara, K. (2024). Uutismedian on tarjottava monipuolisempia näkökulmia vastatakseen yleisön tarpeisiin. *Uutismedia verkossa 2024: Reuters-instituutin Digital News Report Suomen maaportti* (s. 16–35). Tampereen yliopisto: Media-alan tutkimussäätiö.
- Huttunen, R. (2003). *Kommunikatiivinen opettaminen: Indoktrinaation kriittinen teoria*. SoPhi.
- Hämäläinen, J. (2016). Mikä sivistysvaltio? *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2016*, vol. 17.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016a). Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016b). Diskurssianalyysin aakkoset. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016a). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016b). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Joutsenvirta, M. & Salonen A. O. (2020). *Sivistys vaurautena – radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävää yhteiskuntaa*. Basam Books Oy.
- Juhila, K. (2021). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mitaon-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>
- Järvinen, M. R. & Kaivo-Oja, J. (2023). Sivistysideali vaatii uudelleentarkastelua. *Tieteessä tapahtuu* 4, 41–46.
- Kalenius, S. (2023). *Sivistyskatsaus 2023*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:3.
- Kalenius, A., Bernelius, V. & Hyvönen, I. (2024). *Sivistyskatsaus 2024*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:25.
- Kaplan, A. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons* 53, 59–68.

- Kelhä, M. (2023, 8. joulukuuta). *PISA-tulokset heijastelevat koko yhteiskunnan muutoksia*. Opetushallituksen blogikirjoitus. <https://www.opph.fi/fi/blogi/pisa-tulokset-heijastelevat-koko-yhteiskunnan-muutoksia>
- Kielitoimiston sanakirja. (2024). *Politiikka*.
<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/politiikka>
- Kinnari, H. (2013). Miten elinikäisestä oppimisesta puhutaan? *Aikuiskasvatus* 2, 107–117.
- Kinnari, H. (2020). *Elinikäinen oppiminen osallistujia määrittämässä. Genealoginen analyysi EU:n, OECD:n ja UNESCO:n politiikasta*. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Kivelä, A. (2015). Sivistys kasvatus ja pedagoginen toiminta: subjektifilosofiasta pedagogisen toiminnan teoriaan. Teoksessa P. Siljander (toim.), *Kasvatus ja sivistys* (s. 63–88). Gaudeamus.
- KMT 2024 lehtien lukijamäärät. (Haettu 20.9.2024). <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2024/09/Lukijamaarat-KMT-2024.pdf>
- Konstenius, R. (2020). Kielitieteen etiikka – hyvä tutkimus murroksessa. Teoksessa M. Luodonpää-Manni, M. Hamunen, R. Konstenius, M. Miestamo, U. Nikanne & K. Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä* (s. 158–190). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1457. <https://doi.org/10.21435/skst.1457>
- Korkman, S. (2024, 17. tammikuuta). *Humanismi, sivistys, osaaminen ja yhteiskunta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön Toisen asteen koulutuksen tulevaisuus –seminaari.
- Kotimaisten kielten keskus. (julkaisuaika tuntematon). *Sivistys*.
https://www.kotus.fi/nyt/kysymyksiä_ja_vastauksia/sanojen_alkuperasta/sanojen_alkuperasta_s-t/sivistys.
- Kvs-säätiö. (julkaisuaika tuntematon). *Suomen vanhin sivistyssäätiö*.
<https://kansanvalistusseura.fi/tietoa-meista/>
- Lahtinen, M., (2019). Sivistys ja valta kapitalismissa: Kulttuurimaterialistinen näkökulma sivistykseen. *Niin & näin* 1, 71–87.
- Lahtinen, N. (2024, 9. lokakuuta). *Mitä ammatillisen koulutuksen 120 miljoonan euron leikkaus tarkoittaa käytännössä?* Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n blogi.
<https://www.oaj.fi/ajankohtaista/blogiartikkelit/asiiantuntijoiden-blogit/2024/mita-ammattillisen-koulutuksen-120-miljoonan-euron-leikkaus-tarkoittaa-kaytannossa/>
- Laki vapaasta sivistystyöstä. (1998). 21.8.1998/632.
- Mahlamäki, H. (27. heinäkuuta 2024). *Ylen hallintoneuvosto käsittelee ”varmasti” uusinta kohupaljastusta, puheenjohtaja Wallinheimo sanoo Uuden Suomen haastattelussa*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010589302.html>

- Mannerström, R. (2. helmikuuta 2024). *Tekoäly kyseenalaistaa oppimisen ja tutkintojen merkityksen*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010156756.html>
- Manninen, J., Karttunen, A., Meriläinen, M., Jetsu, A. & Vartiainen, A.-K. (2019). *Hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa – kansalaisopiston hyödyt osallistujille, kaupungille ja alueelle*. Kunnallisanalan kehittämissätiön Julkaisu 23.
- Merilampi, R.-S. (2015). Mediat ja sivistys mediakasvatuksen näkökulmasta. *Aikuiskasvatus* 35(3), 221–229.
- Miettinen, R. (2016). Sivistys kilpailuyhteiskunnassa - Mitä annettavaa Hegelillä on tänään? *Kasvatus & Aika* 10(3), 57–75.
- Miettinen, T. (2020). *Sivistysihanteen jäljillä – Sivistys on aina elänyt ajassa ja ollut mukana muutoksessa*. Sitra muistio.
- Miettinen, R. (2023). J.V. Snellmanin sivistyskäsite, oma aikamme ja kasvatustiede. *Kasvatus* 54(2), 160–174.
- Miller, P. & Rose, N. (2008). *Governing the Present: Administering Economic, Social and Personal Life*. Polity.
- Miller, C. & Shepherd, D. (2009). Questions for genre theory from the blogosphere. Teoksessa J. Giltrow & D. Stein (toim.), *Genres in the In-ternet. Issues in the theory of genre*, (s. 263–290). Amsterdam: Benjamins.
- Moilanen, A. & Moilanen, P. (2023). Ekososialisaatio ja ekoindividuaatio sivistysideaalina – Ekososiaalisen kasvatuksen teorian kritiikkiä. *Kasvatus & Aika* 17(3), 50–63. <https://doi.org/10.33350/ka.125835>
- Moilanen, A. & Salonen A. O. (2022). Planetaarinen sivistys – Kohti antroposeenin ajan sivistysideaalia. *Kasvatus & Aika* 16(2), 47–71. <https://doi.org/10.33350/ka.107626>
- Niemi, M. K., Raunio, T. & Ruostetsaari, I. (2017). Poliittinen järjestelmä muuttuneessa toimintaympäristössä. Teoksessa M. K. Niemi, T. Raunio & I. Ruostetsaari (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*. Vastapaino.
- Nieminen, A. & Pantti, M. (2012). *Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. 3. uudistettu painos. Vastapaino.
- Ojanen, E. (2000, 26. marraskuuta). *Sivistys on täydempää ihmisyyttä*. Kansanvalistusseura. <https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/sivistys-on-taydempaa-ihmisyytta/>
- Olkinuora, H. (2006). *Minne menet media?* Taloustieto Oy. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/files/1603_minne_menet_media.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019). *Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 12.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161521/OKM12.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (julkaisuaika tuntematon). *Jatkuva oppiminen*.
<https://okm.fi/jatkuva-oppiminen>
- Opetushallitus. (2024). *Mitä on jatkuva oppiminen?* <https://www.oph.fi/fi/teemat-ja-kehittaminen/mita-jatkuva-oppiminen>
- Opetushallitus. (2025). *Oppimisen tuen uudistus*. <https://www.oph.fi/fi/oppimisen-tuen-uudistus>
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Pikkarainen, E. (2015). Kokemus ja kasvu: John Deweyn kasvatusteorian sivistysteorian.
 Teoksessa P. Siljader (toim.), *Kasvatus ja sivistys* (s. 109–127). Gaudeamus.
- Pynnönen, A. (2013). Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_42412
- Pälli, P. & Lillqvist, E. (2020). Diskurssianalyysi. Teoksessa M. Luodonpää-Manni, M. Hamunen, R. Konstenius, M. Miestamo, U. Nikanne & K. Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä* (s. 374–411). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1457. <https://doi.org/10.21435/skst.1457>
- Roth, R. (10. helmikuuta 2025). ”Jos nuori selaa passiivisesti tuntemattomien tekemiä videoita” – Asiantuntija kertoo, milloin nuoren puhelimen käyttöä kannattaa rajoittaa. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/lifestyle/art-2000011018609.html>
- Rubenson, K. (2006). The Nordic model of lifelong learning. *Compare* 36(3), 327–341.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). 5.6. Sosiaalinen konstruktionismi. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_6.html
- Salmela, S. (2019). Klassisesta sivistyksestä ihmisyyden, kasvatuksen ja hyvän elämän perustana. Teoksessa T. Autio, L. Hakala & T. Kujala (toim.), *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia* (s. 65–97). Tampere University Press.
- Sandoors, A. (2024, 28. maaliskuuta). *Vapaasta sivistystyöstä leikkaaminen ei helpota hallituksen murheita*. <https://www.sivista.fi/blogi/vapaasta-sivistystyosta-leikkaaminen-ei-helpota-hallituksen-murheita/>

- Selkee, J. (2024, 6. marraskuuta). Valtion päätös leikata teattereiden, museoiden ja orkesterien valtionosuuksista on lyhytnäköistä. *Kuntaliitto*.
<https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2024/valtios-paatos-leikata-teattereiden-museoiden-ja-orkesterien-valtionosuuksista>
- Siljander, P (toim.). (2015a). Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen. Vastapaino.
- Siljander, P. (2015b). Kasvatus, sivistys ja sivistyksellisyys J. F. Herbartin kasvatusteoriassa. Teoksessa P. Siljander (toim.), *Kasvatus ja sivistys* (s. 25–44). Gaudeamus.
- Silvennoinen, H. (2013). Elinikäinen oppiminen kriittisen tutkimuksen kohteena. *Aikuiskasvatus* 2(33), 82–83.
- Silvennoinen, H. (2014a). Elinikäinen oppiminen hallintavallan muotona. *Aikuiskasvatus* 2, 134–138.
- Silvennoinen, H. (2014b). Käänteentekijät – aikuiskoulutuksen vaikuttajia 1980-luvulta 2010-luvulle. Teoksessa K. Kantasalmi & M. Nest (toim.), *Valistajia, sivistäjiä, poliitikkoja ja asiantuntijoita: Näkökulmia aikuiskasvatuksen kentän vaikuttajiin* (s. 341–382). Tampere University Press.
- Sinko, K. (2024, 9. syyskuuta). *Digilukemisen suosio jatkaa kasvuaan ja reilusti yli puolet talouksista tilaa maksullista kotimaista lehtisisältöä painettuna tai digitaalisena*. MediaAuditFinland. <https://mediaauditfinland.fi/2024/09/19/digilukemisen-suosio-jatkaa-kasvuaan-ja-reilusti-yli-puolet-talouksista-tilaa-maksullista-kotimaista-lehtisisaltoa-painettuna-tai-digitaalisena/>
- Sitra. (2019). *Kohti elinikäistä oppimista: Yhteinen tahtotila, rahoituksen periaatteet ja muutoshasteet*. Sitran selvityksiä 150.
<https://www.sitra.fi/app/uploads/2019/03/kohti-elinikaista-oppimista.pdf>
- Sivista. (2023, 30. lokakuuta). *Kansallinen sivistyksen teemavuosi 2024 – tavoitteena osallistava ja innostava tapahtumien ja sivistyksen uudelleen sanoittamisen vuosi*. <https://www.sivista.fi/uutiset/kansallinen-sivistyksen-teemavuosi-2024-tavoitteena-osallistava-ja-innostava-tapahtumien-ja-sivistyksen-uudelleen-sanoittamisen-vuosi/>
- Sivista. (2024, 17. huhtikuuta). *Analyysi: Koulutuksen erityissuojelu jatkui kehysriihessä 2024*. Sivistan blogi. <https://www.sivista.fi/blogi/analyysi-koulutuksen-erityissuojelu-jatkui-kehysriihessa-2024/>
- Sivistyksen teemavuosi 2024. (julkaisuaika tuntematon). *Sivistyksen teemavuoden 2024 suojelijat*. <https://sivistys.fi/tietoa-teemavuodesta/sivistyksen-teemavuoden-2024-suojelijat/>

- Suoninen, E. (2016). Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Suoninen, E. (2021). Diskurssianalyysi. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodelmaopetus/kvali/teoreettis-metodologiset-viitekehukset/diskurssianalyysi/>
- Suomen perustuslaki. (1999). 11.6.1999/731.
- Tilastokeskus. (2025, 24. tammikuuta). *Työllisyys heikkeni ja työttömyys kasvoi vuonna 2024*. <https://stat.fi/julkaisu/cm0z8kztk0y1o07ulqh34y1ok>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Tammi.
- Tuomi, L. (toim.). (2025). *Sivistyksen teemavuosi 2024 raportti*. Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.).
- Valtioneuvosto. (2020). *Osaaminen turvaa tulevaisuuden - Jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjaukset*. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:38.
- Valtioneuvosto. (2021). *Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko*. Valtioneuvoston julkaisuja 24.
- Valtioneuvosto. (2023). *Vahva ja välittävä Suomi - Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*. Valtioneuvoston julkaisuja 58. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Van Dijk, T. A. (2015). Critical Discourse Analysis. Teoksessa D. Tannen, H. E. Hamilton ja D. Schiffirin (toim.), *The Handbook of Discourse Analysis* (s. 466–485). John Wiley & Sons.
- Vuori, J. (2021). Mediatekstit. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/mediatekstit/>
- Väljjarvi, J. (2014). Osaava vai sivistynyt kansakunta koulutuspolitiikan päämääränä? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 5 (1). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2014/osaava-vai-sivistynyt-kansakunta-koulutuspolitiikan-paamaarana>
- Värri, V.-M. (2019). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Vastapaino.

- Wiio, J. (2006). *Media uudistuvassa yhteiskunnassa – Median muuttuvat pelisäännöt*. Sitran raportteja 65. Edita Prima Oy.
- Wilenius, R. (2021). *Ihminen ja sivistys*. Basam Books Oy. (Alkuperäisteos julkaistu 1982).
- Yle. (julkaisuaika tuntematon). *Yle yhtiönä: Mitä on Ylen julkinen palvelu?*
<https://yle.fi/aihe/a/20-10002653>

Liitteet

Liite 1. Tutkimusaineisto

SANOMALEHDET

- HS1. (3. tammikuuta 2024). *Tietokirjallisuuden tulee katsoa tulevaisuuteen*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010092367.html>
- HS2. (28. tammikuuta 2024). *Suomi on romahtamassa sisäänpäin*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010111468.html>
- HS3. (31. tammikuuta 2024). *Suomi tarvitsee pitkälle katsovan kulttuuristrategian*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010154018.html>
- HS4. (1. helmikuuta 2024). *Koulutus ja sivistys ovat paras keino ehkäistä ääriajattelua*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010153276.html>
- HS5. (20. helmikuuta 2024). *Koulutus on tie sivistykseen*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010238040.html>
- HS6. (5. maaliskuuta 2024). *Sivistys on voima, joka sitoo menneisyyteen ja ohjaa tulevaisuuteen*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010269926.html>
- HS7. (2. huhtikuuta 2024). *Armeijan tavat muuttuvat hitaasti*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010325177.html>
- HS8. (14. kesäkuuta 2024). *Nuorten ympäristöahdistusta voisi helpottaa aikuisia sivistämällä*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010495074.html>
- HS9. (2. heinäkuuta 2024). *Erottavatko vain oikeistopopulistit kirjan rehusta?* Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010533367.html>
- HS10. (5. elokuuta 2024). *Yksi ryhmä erottuu, kun kysytään, onko luonnon-suojelu mennyt liian pitkälle*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010572660.html>
- HS11. (10. elokuuta 2024). *Kulttuuriin investoidut eurot tulevat moninkertaisina takaisin*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010617890.html>
- HS12. (29. elokuuta 2024). *Sivistyksen teemavuodesta on sivistys kaukana*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010655236.html>
- HS13. (9. syyskuuta 2024). *Sivistys ja talous liittyvät yhteen*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010665857.html>

- HS14. (9. syyskuuta 2024). *Sivistys ei asu marketin kirjahyllyssä*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010683730.html>
- HS15. (25. lokakuuta 2024). *Kirjamessujen ohjelmassa ei juuri filosofiaa näy*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010780350.html>
- HS16. (12. marraskuuta 2024). *Yhteinen katsomusopetus luo yhteiskuntarauhaa*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010825584.html>
- HS17. (1. joulukuuta 2024). *Kun leipä ja sirkushuvit loppuvat, vain taide meidät vapauttaa*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010867377.html>
- HS18. (20. joulukuuta 2024). *Ei kaikki lahjakkuus asu korkeakoulutettujen päissä*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010858283.html>
- HS19. (24. joulukuuta 2024). *Nämä kaksikymmentä kysymystä paljastavat, onko sinulla hyvä yleissivistys*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000010119774.html>

BLOGIT & ARTIKKELIT

- DL1. (2. tammikuuta 2024). *Oivalluksen iloa ja sivistyksen valoa*. *Dimensiolehti*. <https://dimensiolehti.fi/oivalluksen-iloa-ja-sivistyksen-valoa/>
- ELY1. (23. tammikuuta 2024). *Sivistys on elämämme paras investointi – tai niin ne väittävät*. Lue ja päättää itse! *ELY-keskus*. <https://www.ely-keskus.fi/web/parempi-tyoelama/sivistys-on-el%C3%A4m%C3%A4mme-paras-investointi-tai-niin-ne-v%C3%A4itt%C3%A4t%C3%A4t.-lue-ja-p%C3%A4%C3%A4tt%C3%A4-itse>
- WH1. (8. toukokuuta 2024). *Sivistys kuuluu kaikille*. *JYU What the Hela -blogi*. <https://www.jyu.fi/fi/blogikirjoitus/sivistys-kuuluu-kaikille>
- ACA1. (19. syyskuuta 2024). *Mitä on sivistys?* *Acatiimi*. <https://acatiimi.fi/2024/09/19/mita-on-sivistys/>
- SP1. (23. huhtikuuta 2024). *Lukutaito luo perustan sivistykselle ja vastuulliselle viestinnälle*. *Sivistyksen pelottomat -blogi*. <https://kansanvalistusseura.fi/mediamme/sivistyksen-pelottomat/lukutaito-sivistyksen-ja-viestinnan-perusta/>
- SP2. (14. toukokuuta 2024). *Sivistys vahvistuu elävillä keskustelun keitoilla*. *Sivistyksen pelottomat -blogi*. https://kansanvalistusseura.fi/mediamme/sivistyksen-pelottomat/sivistyksen_keitaat/

- SP3. (22. lokakuuta 2024). Sivistys tekoälyn aikakaudella – eettisiä haasteita ja mahdollisuuksia. *Sivistyksen pelottomat -blogi*.
<https://kansanvalistusseura.fi/mediamme/sivistyksen-pelottomat/sivistys-tekoalyn-aikakaudella/>
- SP4. (27. marraskuuta 2024). Sivistykseen kuuluu ympäristövastuu. *Sivistyksen pelottomat -blogi*. <https://kansanvalistusseura.fi/mediamme/sivistyksen-pelottomat/sivistykseen-kuuluu-ymparistovastuu/>
- MR1. (25. tammikuuta, 2024). Kestävä tulevaisuus on tehtävä — sivistys on teon sana. *MustRead*. <https://www.mustread.fi/artikkelit/kestava-tulevaisuus-on-tehtava-%e2%80%95-sivistys-on-teon-sana/>
- MR2. (19. kesäkuuta 2024). Luovuus on tulevaisuuden radikaali käyttövoima — Kirjailija, dekaani ja tanssija kertovat, miksi kulttuuriin tulee investoida. *MustRead*.
<https://www.mustread.fi/artikkelit/luovuus-on-tulevaisuuden-radikaali-kayttovoima-%e2%80%95-kirjailija-dekaani-ja-tanssija-kertovat-miksi-kulttuuriin-tulee-investoida/>
- MR3. (22. elokuuta 2024). Elinikäinen oppiminen – oikeus vai pakko? *MustRead*.
<https://www.mustread.fi/artikkelit/elinikainen-oppiminen-oikeus-vai-pakko/>
- MR4. (19. joulukuuta 2024). Meistä on moneksi, ja se on vahvuutemme – myötätunto versoo sivistyksestä. *MustRead*. <https://www.mustread.fi/artikkelit/meista-on-moneksi-ja-se-on-vahvuutemme-myotatunto-versoo-sivistyksesta/>